

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012-15
LOPPURAPORTTI

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Päivämäärä
Sosiaali- ja terveysministeriö	14.1.2015
Tekijät	Toimeksiantaja
	Sosiaali- ja terveysministeriö
	HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä
	STM107:00/2011

Muistion nimi

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015. Loppuraportti

Tiivistelmä

■ Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015 kokoaa yhteen keskeisiä hallituksen toimenpiteitä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistamiseksi. Se perustuu hallitusohjelman kirjauksiin ja vuonna 2010 hyväksytyyn selontekoon naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Tasa-arvo-ohjelma sisältää tavoitteita ja toimenpiteitä eri teema-alueilla sekä kaikkia ministeriöitä koskevia toimia sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseksi valtioneuvoston päätöksenteossa. Kukin ministeriö vastaa hallinnonalansa toimenpiteiden toteuttamisesta. Tasa-arvo-ohjelman hyväksymisen yhteydessä sovittiin, että hallitukselle raportoidaan ohjelman toimenpiteiden etenemisestä ja toteutumisesta. Loppuraportissa pääpaino on syksyllä 2013 valmistuneen väliraportin jälkeisessä ajassa, mutta siinä tehdään myös kokonaisarviointia ohjelman tavoitteiden toteutumisesta koko hallituskauden aikana. Kaikkien ministeriöiden edustajista koostuva tasa-arvo-ohjelmatyöryhmä on koonnut loppuraportin tiedot.

Tasa-arvo-ohjelma sisältää kaikkiaan 66 toimenpidettä. Toimenpiteet kohdistuvat tasa-arvolainsäädännön, työelämän, koulutuksen ja tutkimuksen, demokratian, kansalaisvaikuttamisen ja kotouttamispolitiikan, talouspolitiikan, osallisuuden ja terveyden edistämisen, väkivallan torjunnan sekä tasa-arvotyön teemoihin. Tavoitteiden toteutumista ja toimenpiteiden etenemistä arvioidaan raportissa sekä sanallisesti että neliportaisella, värikoodeihin perustuvalla asteikolla. Toimenpiteistä 12 on joko toteutettu tai toiminta on vakiinnutettu. Yli 30 toimenpidettä on edennyt hyvin ja koko tavoitteen toteutumisessa on merkittävää kehitystä. Parinkymmenen toimenpiteen osalta kehitystä on jonkin osatavoitteen toteutumisessa. Eteneminen on ollut vähäistä yhdessä toimenpiteessä. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on edennyt ministeriöissä, mutta valtavirtaistamisen prosessit tarvitsevat edelleen vahvistamista.

Tasa-arvo-ohjelmaan perustuvien toimenpiteiden ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen lisäksi raportin erillisessä osiossa tarkastellaan tasa-arvoselonteon linjausten toimeenpanoa muilla kuin tasa-arvo-ohjelman toimenpiteillä. Tällaisia ovat erityisesti kolmikantainen samapalkkaisuusohjelma, Suomen toiminta kansainvälisessä tasa-arvopolitiikassa sekä ihmiskaupan vastainen toiminta.

Asiasanat

demokratia, hyvinvointi, kotouttaminen, koulutus, laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, lähisuhdeväkivalta, palkkaerot, päätöksenteko, segregatio, sukupuoli, sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen, talouspolitiikka, tasa-arvo, tasa-arvopolitiikka, terveys, tutkimus, työelämä, urakehitys

Sosiaali- ja terveysministeriön
raportteja ja muistioita 2015:1

Muut tiedot
www.stm.fi

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (verkkojulkaisu)

Kokonaissivumäärä
70

Kieli
Suomi

ISBN 978-952-00-3550-1 (PDF)
URN:ISBN:978-952-00-3550-1
<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3550-1

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Datum
Social- och hälsovårdsministeriet	14.1.2015
Författare	Uppdragsgivare
	Social- och hälsovårdsministeriet
	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet
	STM107:00/2011

Rapportens titel

Regeringens jämställdhetsprogram 2012–2015. Slutrapport

Referat

■ Regeringens jämställdhetsprogram 2012–2015 samlar regeringens centrala åtgärder för att främja jämställdhet mellan könen och avskaffa könsbaserad diskriminering. Det baserar sig på i regeringsprogrammet och den redogörelse om jämställdheten mellan kvinnor och män som antogs år 2010. Jämställdhetsprogrammet innehåller mål och åtgärder inom olika temaområden samt åtgärder som gäller alla ministerier och som syftar till integrering av könsperspektivet i statsrådets beslutsfattande. Varje ministerium ansvarar för genomförandet av åtgärderna inom sitt förvaltningsområde. I samband med att jämställdhetsprogrammet antogs kom man överens om att man rapporterar till regeringen om hur programåtgärderna genomförs och framskrider. Huvudvikten i slutrapporten ligger på tiden efter den interimrapport som färdigställdes under hösten 2013, men i den görs även en helhetsbedömning av hur programmets mål nåtts under hela regeringsperioden. Arbetsgruppen för jämställdhetsprogrammet som består av representanter för samtliga ministerier har sammanställt uppgifterna i slutrapporten.

Jämställdhetsprogrammet innehåller totalt 66 åtgärder. Åtgärderna gäller teman som jämställdhetslagstiftning, arbetslivet, utbildning och forskning, demokrati, medborgarinflytande och integrationspolitik, ekonomisk politik, främjande av delaktighet och hälsa, bekämpning av våld och jämställdhetsarbete. Hur målen har förverkligats och åtgärderna framskridit bedöms i rapporten både i ord och med en skala i fyra steg som baserar sig på färgkoder. Av åtgärderna har 12 antingen genomförts eller så är verksamheten etablerad. Över 30 åtgärder har framskridit väl och förverkligandet av målet uppvisar en betydande utveckling. I fråga om tjugotalet åtgärder har det skett utveckling av ett delmål. En åtgärd visar ringa utveckling. Integreringen av könsperspektivet har framskridit i ministerierna, men integreringsprocesserna behöver fortsatt förstärkas.

Förutom åtgärderna som baserar sig på jämställdhetsprogrammet och integreringen av ett könsperspektiv granskas i en särskild sektion av rapporten genomförandet av riktlinjerna i jämställdhetsredogörelsen med andra än jämställdhetsprogrammets åtgärder. Sådana är särskilt likalönsprogrammet på trepartsbasis, Finlands verksamhet i den internationella jämställdhetspolitiken och verksamheten mot människohandel.

Nyckelord

arbetsliv, beslutsfattande, demokrati, ekonomisk politik, forskning, hälsa, integration, integrering av ett könsperspektiv, jämställdhet, jämställdhetspolitik, karriärutveckling, kön, lag om jämställdhet mellan kvinnor och män, löneskillnader, segregation, utbildning, våld i nära relationer, välfärd

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2015:1

Övriga uppgifter
www.stm.fi

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (online)

Sidoantal
70

Språk
Finska

ISBN 978-952-00-3550-1 (PDF)
URN:ISBN:978-952-00-3550-1
<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3550-1

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	5
1.1	Ohjelman tausta ja seuranta	5
1.2	Yhteenveto ohjelman toimeenpanosta 2012–2015	6
2	Kaikkien ministeriöiden toimet sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseksi.....	14
3	Tasa-arvolainsäädäntö ja tasa-arvopoliittiset toimet.....	24
3.1	Tasa-arvolainsäädäntö	24
3.2	Tasa-arvon edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen työelämässä, sukupuolten välisten palkkaerojen kaventaminen sekä työn ja perheen yhteensovittaminen	26
3.3	Naisten urakehityksen edistäminen ja sukupuolten tasapuolisen edustuksen lisääminen julkisen ja yksityisen sektorin päätöksenteossa.....	32
3.4	Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja segregaaation vähentäminen koulutuksessa ja tutkimuksessa	35
3.5	Sukupuolten tasa-arvon edistäminen demokratian ja kansalaisvaikuttamisen vahvistamisessa ja kotouttamispolitiikassa.....	39
3.6	Sukupuolinäkökulman sisällyttäminen talouspolitiikkaan.....	41
3.7	Sukupuolinäkökulma hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä sekä lähisuhde- ja perheväkivallan torjunnassa	42
3.7.1	Miesten ja naisten osallisuuden ja terveyden edistäminen	42
3.7.2	Lähisuhde- ja perheväkivallan, naisiin kohdistuvan väkivallan sekä seksuaalisen väkivallan torjunta ja seksin osto koskevan lainsäädännön arviointi.....	46
3.8	Tasa-arvotyön organisointi, kehittäminen ja voimavarat.....	49
4	Tasa-arvoselonteon linjausten toimeenpano	53
	LIITTEET	60

1 JOHDANTO

1.1 OHJELMAN TAUSTA JA SEURANTA

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015 hyväksyttiin valtioneuvostossa kesäkuussa 2012. Tasa-arvo-ohjelma kokoaa yhteen keskeisiä hallituksen toimenpiteitä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistamiseksi. Se perustuu hallitusohjelman kirjauksiin ja valtioneuvoston vuonna 2010 hyväksymään selontekoon naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Tasa-arvoa edistetään kaksoisstrategialla, joka sisältää sekä erityistoimia tasa-arvon esteiden poistamiseksi että sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kaikkeen päätöksentekoon.

Kaksoisstrategian mukaisesti tasa-arvo-ohjelma sisältää tavoitteita ja toimenpiteitä eri teema-alueilla sekä kaikkia ministeriöitä koskevia toimia sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseksi valtioneuvoston päätöksenteossa. Kaiken kaikkiaan toimenpiteitä on ohjelmassa mukana 66, ja ne koskevat laajasti eri elämänalueita. Kukin ministeriö vastaa hallinnonalansa toimenpiteiden toteuttamisesta.

Kaikkien ministeriöiden edustajista koostuva tasa-arvo-ohjelmatyöryhmä valmisteli hallituksen tasa-arvo-ohjelman ja siihen sisältyvät toimenpiteet. Tammikuussa 2012 ohjelmaluonnoksesta järjestettiin järjestöille kuulemistilaisuus, jonka pohjalta ohjelmaluonnosta muokattiin. Työryhmän toiminta on jatkunut tasa-arvo-ohjelman hyväksymisen jälkeen seurantaryhmänä, joka vastaa ohjelman toimeenpanon varmistamisesta ja seurannasta valtioneuvostossa koko hallituskauden ajan. Työryhmässä tärkeää on ollut politiikka-alueiden rajat ylittävä keskustelu ohjelman eri teemoista ja tasa-arvon edistämisen keinoista, erityisesti sukupuolinäkökulman sisällyttämisestä ministeriöiden toimintaan. Kutsutut asiantuntijat ovat antaneet aineksia tarkastella ajankohtaisia tasa-arvokysymyksiä eri elämänalueilla ja sitä moninaista työtä, jota on tehty tasa-arvon edistämiseksi. Työryhmän puheenjohtajana on toiminut sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö Päivi Sillanaukee (20.1.–30.9.2012 kansliapäällikkö Kari Välimäki).

Ohjelman hyväksymisen yhteydessä sovittiin, että tasa-arvo-ohjelmatyöryhmä raportoi hallitukselle ohjelman toteutumisesta vuosina 2013 ja 2015 hallituskauden päättyessä. Väliraportti toimenpiteiden etenemisestä annettiin hallitukselle marraskuussa 2013, ja raportoinnin yhteydessä kuultiin järjestöjä ja muita sidosryhmiä. Monia toimenpiteitä oli tuolloin saatu hyvin liikkeelle. Samalla kuitenkin todettiin, että varsinkin laajempiin hankekokonaisuuksiin sisältyvien tasa-arvotoimien toteuttaminen vaatii aikaa sekä eri ministeriöiden ja muiden toimijoiden välistä tiivistä yhteistyötä.

Tasa-arvo-ohjelmatyöryhmä on koonnut loppuraportin tiedot, ja työtä on koordinoanut sosiaali- ja terveysministeriö. Pääpaino on väliraportoinnin jälkeisessä ajassa (elokuu 2013–syyskuu 2014), mutta tavoitteena on tehdä myös kokonaisarviointia tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisesta koko hallituskauden aikana. Väliraportin tavoitteen toteutumista ja toimenpiteiden etenemistä tarkastellaan sekä sanallisen että värikoodeihin perustuvan arvioinnin perusteella. Arvioinnin välineenä toimivat värikoodit ovat seuraavat:

sininen = toimenpide on toteutettu/toiminta vakiinnutettu
vihreä = merkittävää kehitystä koko tavoitteen toteutumisen osalta
keltainen = kehitystä jonkin osatavoitteen toteutumisen osalta
punainen = toimenpide ei ole edennyt tai eteneminen on vähäistä

Toimenpiteestä vastaava(t) ministeriö(t) on ilmoitettu suluissa kunkin toimenpiteen jälkeen. Arvioivan osuuden lopussa mainitulta virkamieheltä saa tarvittaessa lisätietoja. Toimenpiteiden esitysjärjestys on sama kuin tasa-arvo-ohjelmassa.

Valtavirtaistamisen seuranta ja arviointi loppuraportissa perustuvat vuotuisiin seurantatietoihin, tasa-arvo-ohjelman seurantatyöryhmän arviointikeskusteluihin sekä tutkija Anna Elomäen kesällä 2014 tekemään selvitykseen *Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen Suomen valtionhallinnossa 2004–2014*.

Hallitusohjelman mukaisesti tasa-arvoselonteon vuoteen 2020 ulottuvat linjaukset on otettu huomioon tasa-arvo-ohjelmassa. Tasa-arvo-ohjelma on keskeinen väline tasa-arvoselonteon linjausten toimeenpanossa ja seurannassa, ja tasa-arvo-ohjelmatyöryhmän tehtävänä on seurata selonteon toimeenpanoa. Loppuraportin erillisessä osiossa tarkastellaan sellaisia tasa-arvoselonteon linjauksia, joita toteutetaan muilla kuin tasa-arvo-ohjelman toimenpiteillä. Näitä ovat muun muassa sukupuolten palkkaeron kaventamista koskevat toimet (Samapalkkaisuusohjelma), Suomen toimintaan kansainvälisessä tasa-arvopolitiikassa liittyvät toimenpiteet sekä ihmiskaupan vastainen toiminta. Eduskunta on edellyttänyt, että hallitus antaa eduskunnalle raportin selonteon toteutumisen edistymisestä vuoden 2016 loppuun mennessä. Tämä tasa-arvo-ohjelman loppuraportti on tärkeä osa eduskunnalle tehtävää raportointia.

1.2 YHTEENVETO OHJELMAN TOIMEENPANOSTA 2012–2015

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman toimeenpano on ajoittunut vuosiin, joita ovat leimanneet taloudellinen taantuma ja merkittävät rakenteelliset uudistukset. Globaali talouskriisi, työelämän murros ja yhteiskunnan eriarvoistuminen ovat olleet konkreettisesti läsnä kansalaisten elämässä. Rasismi ja ihmisoikeuksien kyseenalaistaminen ovat nostaneet päätään. Kaikilla näillä muutoksilla on vaikutuksia myös sukupuolten tasa-arvoon. Tasa-arvopolitiikan ja laajemmin poliittisten päätösten on kyettävä vastaamaan näihin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin ja tarkastelemaan, miten suunnitellut toimenpiteet vaikuttavat naisiin ja miehiin.

Tasa-arvo-ohjelman toimenpiteet ovat kohdistuneet laajasti yhteiskunnan eri osa-alueisiin: muun muassa työelämään, koulutukseen, päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen, maahanmuuttajien kotoutumiseen sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Sukupuolten tasa-arvon ja muun yhdenvertaisuuden edistäminen on mukana ohjelman eri osioissa. Tavoitteena on ollut tarkastella myös talouspolitiikkaa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Tasa-arvo-ohjelmassa ja vuonna 2010 hyväksytyssä tasa-arvoselonteossa näkyvät tasa-arvopoliittisten kysymysten laajentuminen uusille yhteiskunnan osa-alueille ja pyrkimys tarkastella sukupuolten tasa-arvoa naisten ja miesten moninaisuuden näkökulmasta.

Ohjelman toimenpiteet ovat edenneet ohjelman välitarkastelun jälkeen syksyllä 2013. Tasa-arvo-ohjelma on toteutunut pääosin hyvin, ja monissa tavoitteissa on edistytty. Joillakin alueilla toimenpiteet eivät ole edenneet tavoitteiden mukaisesti. Edellä esitellyn väriarvioinnin pohjalta voidaan todeta, että yhteensä 66 toimenpiteestä 12 on joko toteutettu tai toiminta on vakiinnutettu. Yli kolmekymmentä toimenpidettä on edennyt hyvin, ja koko tavoitteen toteutumisessa on merkittävää kehitystä. Parinkymmenen toimenpiteen osalta kehitystä on jonkin osatavoitteen toteutumisessa. Yhdessä toimenpiteessä eteneminen on ollut vähäistä.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma on todettu toimivaksi ja välttämättömäksi välineeksi luonteeltaan poikkihallinnollisten tasa-arvotoimien toteuttamiseksi ja koordinoimiseksi valtioneuvostossa. **Pitkäaikaisen tasa-arvotyön hedelmät** näkyvät monilla alueilla: esimerkiksi valtiomisteisissä yhtiöissä on jo runsaan kymmenen vuoden ajan tehty tavoitteellista ja suunnitelmallista työtä naisten osuuden lisäämiseksi ko. yritysten hallituksissa. Kotouttamispolitiikassa on puolestaan kehitetty konkreettisia välineitä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi kotouttamisen eri osa-alueilla. Molemmista esimerkeistä on panostettu tavoitteiden toteutumisen seurantaan. Tällaisia hyviä käytäntöjä olisi mahdollista soveltaa myös muilla politiikka-alueilla.

Ihmisoikeuspolitiikan ja sen toimeenpanon vahvistaminen on vaikuttanut myönteisellä tavalla sukupuolten tasa-arvon edistämiseen muun muassa perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman toimeenpanon pohjalta. Tasa-arvo- ja ihmisoikeuspolitiikalla on yhteisiä tavoitteita, ja käytännön yhteistyötä tehdään muun muassa syrjinnän ehkäisyssä, naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisessä sekä tasa-arvo- ja ihmisoikeusindikaattorien kehittämisessä. **Tasa-arvolakia on uudistettu** tällä hallituskaudella sukupuolivähemmistöön kuuluvien ihmisten oikeuksien, peruskoulujen tasa-arvosuunnitelman ja työnantajan palkkakartoituksen täsmentämisen osalta. Tasa-arvolain valvontalainsäädännön uudistamista on tarpeen jatkaa ja vahvistaa näin oikeus- turvan saavutettavuutta (ks. tarkemmin Tasa-arvolainsäädäntö-osio alla).

Myös sellaisissa **kysymyksissä, jotka ovat aiemmin olleet vähemmän esillä tasa-arvopolitiikassa**, on edetty. Sukupuolten tasa-arvo on osa demokratian edistämistä, ja myös veropolitiikassa on selvitetty veropoliittisten ratkaisujen vaikutuksia naisiin ja miehiin. Mieskysymyksiä tasa-arvopolitiikassa pohtinut työryhmä nostaa puolestaan loppuraportissaan esille ongelmia, joita miehet Suomessa kohtaavat ja ehdotuksia näihin liittyviksi toimenpiteiksi. Työryhmän ehdotusten pohjalta voidaan vauhdittaa keskustelua mieskuvan monipuolistamiseksi ja vahvistaa miesnäkökulmaa tasa-arvopolitiikassa. Aiempi kokemus on osoittanut, että tasa-arvon edistämässä tarvitaan tutkimukseen perustuvaa käytännön toimien suunnittelua. Monilta alueilta tietoa ei ole vielä riittävästi, kuten romaninaisten ja -miesten asemasta tai laajemmin vähemmistöryhmien naisten ja miesten tilanteesta Suomessa. Talouspolitiikassa tarvitaan sukupuolinäkökulman syventämistä edelleen muun muassa ajankohtaisissa talouden elvytystoimissa. Kaiken kaikkiaan **tasa-arvopolitiikan ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen tietopohjan vahvistaminen ja tietojen hyödyntäminen päätöksenteon perustaksi** ovat tärkeitä kysymyksiä tulevina vuosina. Tasa-arvopolitiikan tietopohjaa ja seurantaa voidaan tukea muun muassa kehittämällä tasa-arvo- ja ihmisoikeusindikaattoreita ja vahvistamalla sukupuolentutkimuksen asemaa. Indikaattorit tukevat myös tasa-arvopolitiikan pitkäjänteistä suunnittelua ja vaikuttavuuden arviointia. Tasa-arvotiedon keskus Minnan aseman vahvistaminen on avainasemassa.

Joidenkin tasa-arvo-ongelmien sitkeä luonne on noussut selkeästi esiin tasa-arvo-ohjelman toimeenpanossa. Työurien sukupuolenmukaisen segregaation lieventämisessä on päästy eteenpäin muun muassa työ- ja elinkeinopalveluissa. Koulutuksen ja työelämän segregaation purkamisessa sekä laajemmin työelämän tasa-arvon edistämässä tarvitaan kuitenkin pitkäjänteistä työtä ja nykyistä vahvempaa panostusta eri hallinnonalojen rajat ylittävään yhteistyöhön. Työn globalisaatio ja rakennemuutos ja erilaiset joustovaatimukset tulevat haastamaan palkkatyötä ja sukupuolten tasa-arvoa voimakkaasti myös jatkossa. Julkisen talouden kestävyysvaje ja julkisen sektorin rakenteelliset uudistukset kohdistuvat erityisesti naisiin. Työurien pidentäminen on toteutettava sukupuolten tasa-arvoa ja työhyvinvointia edistävällä tavalla. Keskeisiä työelämän tasa-arvokysymyksiä, joihin tarvitaan uudenlaista lähestymistapaa ja uutta välineistöä ovat erityisesti osa- ja määräaikaistyön haittojen vähentäminen, miesten siirtyminen naisvaltaisille aloille ja -tehtäviin sekä palkkasyrjintään puuttuminen ja palkkojen läpinäkyvyyden parantaminen. Palkka-avoimuuden lisäämiselle tulee vahvaa tukea EU:sta.

Naisiin kohdistuva väkivalta ja lähisuhdeväkivalta ovat edelleen merkittäviä ongelmia Suomessa. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä esitys turvakotien rahoituksen siirrosta valtiolle tarjoavat tärkeitä välineitä väkivallan torjuntaan. Pitkäjänteisen työn on kuitenkin jatkuttava ja resursseja vahvistettava, jotta väkivaltaa voidaan vähentää ja väkivallan uhrit saavat tarvitsemiaan palveluja.

Kaiken kaikkiaan tasa-arvo-ohjelman toimeenpanossa on noussut esiin **tasa-arvopolitiikan poikkihallinnollinen luonne ja tarve vahvistaa toimijoiden välistä yhteistyötä** eri politiikka-alueilla. Monissa tasa-arvokysymyksissä tällainen yhteistyö on etenemisen ehto: tällaisia ovat muun muassa miesten terveyden ja osallisuuden edistäminen sekä yllä mainittu naisiin kohdis-

tuvan väkivallan vähentäminen. Yhteistyössä on menty tällä hallituskaudella eteenpäin, mutta lisäpanostusta tarvitaan tulevaisuudessa. Järjestöillä on perinteisesti ollut tärkeä rooli sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Yhteistyötä järjestöjen kanssa on tärkeää vahvistaa edelleen ja kehittää uusia yhteistyön muotoja, myös alueellinen näkökulma huomioiden.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on edennyt ministeriöissä, ja varsinkin toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät ovat vakiinnuttamassa työtään. Valtavirtaistamisen prosessit, kuten sukupuolivaikutusten arviointi osana lainsäädännön valmistelua, tarvitsevat kuitenkin vahvistamista, ja ne tulisi nivota tiiviimmin yhteen sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Sukupuolinäkökulman parempi sisällyttäminen osaksi päätöksentekoa on erityisen ajankohtaista nykyisten **laajojen rakenteellisten uudistusten aikana**: minkälaisin käytännön välinein arvioimme muun muassa eläkeuudistuksen, sote- ja kuntauudistuksen sekä työelämää koskevien uudistusten vaikutuksia naisiin ja miehiin? Eroavatko vaikutukset naisten ja miesten kohdalla toisistaan? Miten tämä arviointi on mahdollista kytkeä kiinteäksi osaksi näitä uudistusprosesseja niin, että uudistukset ovat omalta osaltaan edistämässä sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnan eri osa-alueilla?

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma on keskeinen väline vuonna 2010 ensimmäistä kertaa hyväksytyyn **valtioneuvoston tasa-arvoselonteon linjausten toteuttamiseksi**. Suurinta osaa selonteon linjauksista toimeenpannaan tasa-arvo-ohjelmalla ja muilla hallituksen toimenpiteillä, kuten samapalkkaisuusohjelmalla ja ihmiskaupan vastaisella työllä. Samapalkkaisuusohjelman päätaavoitteessa on edetty, mutta kaventamisvauhti ei riitä tavoitteen saavuttamiseksi. Työtä on jatkettava myös tulevina vuosina. Osa vuoteen 2020 ulottuvien tasa-arvoselonteon linjausten toimeenpanosta ajoittuu tuleville vuosille. Yksi näistä alueista on **ikäntyvien ihmisten hoiva ja hoito**. Merkittävä osa omaishoitajista on naisia, ja myös työmarkkinoilla hoitotyö on naisvaltaista. Samoin selonteossa on nostettu esiin **köyhyyteen liittyvät kysymykset** ja muun muassa syrjäytyneiden miesten sekä ikäntyvien naisten ja yksinhuoltajien köyhyys. Nämä yhteiskunnan jakautumista ja työn ja perheen yhteensovittamista eri elämänvaiheissa koskevat kysymykset on tuotu esiin myös ministeriöiden tulevaisuuskatsauksissa. Näillä alueilla tarvitaan sukupuolinäkökulman ja sukupuolten tasa-arvon edistämisen vahvistamista.

Sekä tasa-arvoselonteossa että lokakuussa 2014 hyväksytyssä ihmisoikeusselonteossa linjataan naisten oikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi **Suomen kansainvälisessä toiminnassa**. Suomen toiminnassa korostuvat naisten ja tyttöjen seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien edistäminen, naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen sekä naisten aseman ja vaikutusvallan vahvistaminen poliittisessa ja taloudellisessa päätöksenteossa ja aseellisten konfliktien ratkaisussa. Kaikessa toiminnassa otetaan huomioon moniperusteisen syrjinnän¹ ehkäisy. **Kansainvälisellä tasa-arvopolitiikalla ja kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla on myös merkittävä vaikutus kansalliseen tasa-arvopolitiikkaamme ja -lainsäädäntöömme**. Tästä ajankohtaisimpana esimerkkinä on yllä mainittu Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, jonka ratifioinnin toimeenpano ajoittuu tulevalle hallituskaudelle. Tänä vuonna käsiteltiin myös Suomen seitsemäs määräaikaisraportti YK:n CEDAW-komiteassa, jonka suositusten toimeenpano tulee olla vahvemmin osa kansallisen tasa-arvopolitiikkamme kehittämistä. Komitean suosituksissa keskeisellä sijalla ovat naisiin kohdistuvan väkivallan torjunta, mutta myös moniperusteisen syrjinnän ja raskaussyrjinnän torjunta, heikoimmassa asemassa olevien naisten aseman parantaminen sekä tasa-arvotyön resurssit.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma on mahdollistanut konkreettisten toimien kehittämisen sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän torjumiseksi. Erityisesti se on ollut väline vahvistaa monien eri toimijoiden yhteistyötä. Varsinkin pitkäjänteisen tasa-arvotyön tulokset näkyvät nyt ohjelman lähestyessä loppuun. Samalla on kuitenkin noussut sel-

¹ Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan syrjintää, joka tapahtuu useammalla kuin yhdellä perusteella. Moniperusteisesta syrjinnästä voi olla kyse esimerkiksi silloin, kun henkilön syrjintä johtuu sekä hänen sukupuolestaan että hänen iästään.

keästi esiin, että tasa-arvossa näemme harvoin jatkuvaa kehitystä ja lopullisesti saavutettuja tuloksia. Syrjivien käytäntöjen poistaminen ja tasa-arvon käytännön edistäminen tulee olla osa jatkuvaa arkipäivän työtä. Erityisen tärkeää sukupuolten tasa-arvon ja ihmisoikeuksien edistäminen on taloudellisesti niukkoina aikoina – olennaisena osana demokraattisen yhteiskunnan toteuttamista.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista valtioneuvostossa on viime hallitusten aikana tehostettu asettamalla ministeriöille konkreettisia valtavirtaistamisen rakenteisiin ja toimenpiteisiin liittyviä tavoitteita, joita seurataan muun muassa osana hallituksen tasa-arvo-ohjelmaa. Tämän strategian mukaan valtavirtaistamisessa keskitytään ministeriöiden avainprosessien muuttamiseen sukupuolisokeista ja sukupuolineutraaleista sukupuolen huomioiviksi ja tasa-arvoa edistäviksi. Avainprosesseiksi on määritelty lainsäädäntö, budjetointi, tulosohjaus, tilastointi ja tiedontuotanto sekä strategiat, ohjelmat ja hankkeet, koulutus ja viestintä. Lisäksi keskeistä on ollut toimeenpanon ankkuroiminen substanssi-ministeriöihin, joissa tätä työtä tekevät toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät. Valtavirtaistamisen tuloksia voi arvioida useasta näkökulmasta: Suoritetaanko sovitut valtavirtaistamistoimenpiteet? Toteutuuko valtavirtaistamiselle asetettu tavoite hallinnon prosessien muuttamisesta? Onko valtavirtaistaminen onnistunut varsinaisessa päätaavoitteessaan, sukupuolten tasa-arvon edistämisessä?

Vuonna 2011 aloitetun, kaikki hallituksen tasa-arvo-ohjelman valtavirtaistamistoimenpiteet kattavan vuosittaisen seurannan perusteella kaikkien avainprosessien valtavirtaistaminen on edennyt viimeisen kolmen vuoden aikana. Myös työn organisointi ja tuki ministeriöissä ovat parantuneet. Valtavirtaistamisen etenemisessä on kuitenkin suuria eroja prosessien ja ministeriöiden välillä. Valtavirtaistamisen päätavoitteen, sukupuolten tasa-arvon edistämisen näkökulmasta tulokset ovat heikompia. Esimerkiksi nykyiset sukupuolivaikutusten arvioinnin käytännöt eivät varmista valmistelussa olevien lakien tasa-arvovaikutusten tunnistamista, eikä talousarvion pääluokkaperustelujen yhteenvetotekstin laatiminen välttämättä edistä budjetin kohdentumisen tarkastelua sukupuolinäkökulmasta. Valtavirtaistamisesta on kuitenkin ollut konkreettista hyötyä. Ensinnäkin, vastuuta tasa-arvon edistämisestä on sen ansiosta voitu hajauttaa kaikille ministeriöille. Ministeriöt ovat kehittäneet tasa-arvo-osaamistaan, ja sitoutuminen on kasvanut. Toiseksi, valtavirtaistamisen ansiosta sukupuolierittyneitä tilastoja on saatavilla paremmin kuin ennen. Ihmisiä käsittelevien tilastojen tuottaminen sukupuolittain eritellysti on arkipäivää lähes kaikissa ministeriöissä ja niiden hallinnonaloilla, vaikka tilastojen analyysissa ja käytössä on yhä puutteita. Rakenteet ja tilastojen saatavuus ovat tärkeitä valtavirtaistamisen toimeenpanoa edistäviä tekijöitä.

Suomi sijoittuu valtavirtaistamisen toimeenpanossa EU-maiden kärkipäähän. Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) mittarilla mitattuna Suomi jakaa ensimmäisen sijan Ranskan kanssa. Syksyllä 2014 toteutettu arvioiva selvitys sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta Suomen valtionhallinnossa toteaa, että Suomen mallin vahvuuksina on valtavirtaistamisen perustuminen poliittisen prosessin tuntemukseen, toimiminen integroidusti osana hallintoa, pyrkimys tehdä valtavirtaistamisesta helposti ymmärrettävää, hallinnon uudistusten strateginen hyödyntäminen sekä toimeenpanoa parantavien rakenteiden luominen. Suomen valtavirtaistamisen mallin heikkoina piirteinä selvitys pitää yksinkertaistavaa näkemystä sukupuolesta ja epätasa-arvosta, valtavirtaistamisen teknistä suorittamista ilman syvempää ymmärrystä toimenpiteiden tarkoitukselta, tasa-arvotavoitteiden näkymättömyyttä, keskittymistä valmisteluvaiheeseen, valvonnan riittämättömyyttä vastuutusta sekä liian vähäistä ulkopuolisten asiantuntijoiden ja sidosryhmien mukanaoloa. Valtavirtaistamisen vakiintuminen on siis hyvässä vauhdissa, mutta tuloksia tai vai-

kuttavuutta on vielä niukasti nähtävissä. Työtä on jatkettava määrätietoisesti ja identifioituja heikkouksia korjaten. Jatkossa on tärkeää ainakin jarruttaa valtavirtaistamisen teknokratisoimista ja erkanemista sukupuolten tasa-arvon edistämisen tavoitteesta sekä puuttua valtavirtaistamisen toimeenpanoa vaikeuttaviin tekijöihin.

Tasa-arvolainsäädäntö

Sukupuolivähemmistöön kuuluvien ihmisten oikeuksia, peruskoulujen tasa-arvosuunnitelmaa ja työnantajan palkkakartoituksen täsmentämistä koskevat tasa-arvolain muutokset on valmisteltu tällä hallituskaudella. Myös tasa-arvovaltuutetun itsenäistä ja riippumatonta asemaa on vahvistettu sekä yhdistetty syrjintä- ja tasa-arvolautakunta tavoitteena tehostaa oikeussuojaa. Tasa-arvovaltuutettu ja uusi lautakunta toimisivat jatkossa oikeusministeriön hallinnonalalla. Edellä mainittuja asioita koskevat tasa-arvolain muutosehdotukset sisältyvät yhdenvertaisuuslakia ja eräitä siihen liittyviä lakeja koskevaan hallituksen esitykseen (HE 19/2014 vp), joka on annettu eduskunnalle 3.4.2014. Eduskunnan hyväksyttyä lain muutokset on tärkeää huolehtia muutosten tehokkaasta täytäntöönpanosta. Oikeusturvan saavutettavuus on edellytys oikeuksien tehokkaalle toteutumiselle, ja tasa-arvolain valvontalainsäädännön uudistamista on tarpeen jatkaa. Arvokasta tietoa sen pohjaksi saadaan muun muassa tänä vuonna valmistuneesta tasa-arvolain valvonnan toimivuutta koskevasta selvityksestä, jossa esitetään useita suosituksia valvonnan tehostamiseksi. Esimerkiksi selvityksen esiin nostama tasa-arvovaltuutetun itsenäinen kanneoikeus, jonka avulla valtuutettu voisi viedä tuomioistuimen ratkaistavaksi keskeisiä syrjintäkysymyksiä, avaa arvioitavaksi myös uusia näkymiä valvonnan kehittämiseksi. Tasa-arvolain valvonnan alaa laajennettaessa on tärkeää huolehtia valvonnan voimavarojen riittävydestä. Tulossa olevan laajan tutkimuksen tasa-arvolain syrjintäsäännösten toimivuudesta odotetaan tuovan hyödyllistä tietoa oikeuksien tehostamistarpeista. Myös viranomaisten mahdollisuuksia edistää tasa-arvoa ja tasa-arvosuunnittelun hyötyjä varhaiskasvatuksessa selvitetään. Tasa-arvoa loukkaavaa mainontaa koskevasta sääntelyn tarpeesta on laadittu arviomuistio.

Tasa-arvon edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen työelämässä, sukupuolten välisten palkkaerojen kaventaminen sekä työn ja perheen yhteensovittaminen

Työelämän tasa-arvokysymykset ovat olleet voimakkaasti esillä kuluneella hallituskaudella. On pyritty kaventamaan naisten ja miesten palkkaeroja, jakamaan perhevapaita tasaisemmin isän ja äidin kesken, nopeuttamaan äitien palaamista perhevapailta, vähentämään työvoiman uusien käyttömuotojen haittoja ja lievennetty työelämän perinteistä työnjakoa. Työelämän perinteisen työjaon purkamisessa on edistytty jonkin verran. Naisten työurien kehittämisessä on päästy eteenpäin, ja naisten määrä vaativissa asiantuntijatehtävissä, esimies- ja johtotehtävissä on kasvanut. Sukupuolten palkkaeroa on kavennettu hieman, ei kuitenkaan riittävästi suhteessa asetettuun tavoitteeseen. Perhevapaiden tasaisempaan jakautumiseen pyritään uudella isien yhdeksän viikon pituisella vanhempainvapaakiintiöllä. Lisäksi valmistellaan kotihoidontuen jakamista tasan vanhempien kesken. Miesten ja naisten korkea työllisyys on yksi keskeisimmistä työelämän tasa-arvotavoitteista. Monet muut asiat, kuten palkkaus, työmarkkina-asema ja työhyvinvointi ovat tästä riippuvaisia. Työelämän rakennemuutos on sysännyt erityisesti teollisuuden alalla työskenteleviä miehiä työttömiksi. Nyt rakennemuutos voi heikentää myös naisten työllisyyttä yksityisissä ja julkisissa palveluissa. Nimenomaan naisten kannalta on olennaista, miten uudistuksia julkisella sektorilla toteutetaan, koska julkinen sektori on naisten merkittävä työnantaja ja perheiden kannalta keskeisten palveluiden tuottaja. Työvoiman käytön perusrakenteet ovat pysyneet melko muuttumattomina pitkähkön aikaa: kaksi kolmasosaa työllisistä tekee vakinaista kokopäivätyötä. Kuitenkin rakennemuutoksen vaikutukset työvoiman käyttötapoihin vaativat edelleen huomiota. Työvoiman erilaisia käyttötapoja tarkasteleva Trendityöryhmä selvitti ja arvioi tällä hallituskaudella perusteellisesti työvoiman erilaisten käyttötapojen vaikutuk-

sia ja otti arviossaan huomioon myös sukupuolten tasa-arvon näkökulman. Nyt tulee edetä toimenpiteisiin. Vaikka tasa-arvon välineet ovat kehittyneet ja vahvistuneet, työelämän tasa-arvokysymykset ovat pysyneet hyvin samanlaisina: palkkatasa-arvo ja samapalkkaisuus (ks. yhteenvedon johdanto), määräaikais- ja osa-aikaistyön haitat ja niiden sukupuolittuneisuus sekä työelämän segregatio.

Työn ja perheen yhteensovittaminen edellyttää toimivaa perhevapaajärjestelmää ja laadukkaita saatavilla olevia päivähoitopalveluja. Isien perhevapaiden käyttöä tulee edelleen edistää. Perhevapaajärjestelmää kehitettäessä on huomioitava myös muut kuin perinteisen perhemallin (äiti, isä ja biologisia lapsia samassa kodissa) perheet. Sukupuoleen kohdistuva syrjintä työelämässä koskee edelleen erityisesti työhönottoa, raskautta ja vanhemmuutta ja kohdistuu varsinkin naisiin. Tasa-arvolain työpaikan tasa-arvosuunnitelmien tehostamisella voidaan vaikuttaa ennalta estävästi syrjintään. Syrjinnän ehkäisy ja siihen puuttuminen edellyttävät myös tasa-arvolain velvoitteiden tunnettavuuden lisäämistä ja tehokasta tasa-arvolain valvontaa riittävin resurssein. Naisten urakehityksen tukemista ja työssä kehittymisen esteiden poistamista tulee jatkaa. Miesten kohdalla huomiota tulee kiinnittää matalasti koulutettujen miesten asemaan. Koulutuksen ja työelämän jäykistävää perinteistä työnjakoa tulee purkaa niin, että erityisesti miehet voivat työllistyä uusille aloille ja tehtäviin.

Naisten urakehityksen edistäminen ja sukupuolten tasapuolisen edustuksen lisääminen julkisen ja yksityisen sektorin päätöksenteossa

Jo kymmenen vuotta voimassa olleet tavoitteet ja toimet sukupuolten tasapuolisen edustuksen turvaamiseksi valtio-omisteisten yhtiöiden hallituksissa ovat tuottaneet tulosta. Selkeät numeeriset tavoitteet ja niiden säännöllinen toteutumisen seuranta sekä tavoitteiden saavuttamista edistävät konkreettiset tasa-arvotoimet ovat esimerkkejä hyviksi osoittautuneista käytännöistä. Niiden laajentamista myös kuntasektorin yrityksiin tulisi harkita. Alkuvuodesta 2015 valmistuneessa pörssiyhtiöitä koskevassa arvioinnissa hallitus linjaa, minkälaisia lisätoimia tarvitaan sukupuolten tasapuolisen edustuksen turvaamiseksi pörssiyhtiöiden hallituksissa. Lisätoimien toimeenpano ajoittuu suurimmaksi osaksi seuraavalle hallituskaudelle. Hanketoiminnalla ja monien toimijoiden yhteistyöllä on edistetty naisten etenemistä johtotehtäviin. Tästä ovat esimerkkinä Tasa-arvoa johtajien urakehitykseen (TASURI) ja NaisUrat -hankkeet. TASURI-hankkeessa keskeiset tilastoja tuottavat tahot ovat etsineet keinoja tuottaa sukupuolen huomioivia johtajuustilastoja säännöllisesti ja hyödyntää tilastoja paremmin. Tilastotuotannon vakiinnuttamista on tärkeää jatkaa myös seuraavalla hallituskaudella ja laajentaa johtajuustilastojen tarkastelun kohdetta. Tällä hallituskaudella toteutettava TASURI-hankkeen laadullinen tutkimus tuottaa uutta tietoa yhtiöiden ylimmän johdon rekrytoinneista sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta ja antaa aineksia käytännön kehittämistyöhön tulevina vuosina. NaisUrat-hankkeessa tehtiin tutkimus- ja kehittämistyötä pienissä ja keskisuurissa yrityksissä, julkisella sekä kolmannella sektorilla. Hankkeissa olisi jatkossa hyödyllistä saada organisaatioiden ylin johto mukaan itse kehittämistyöhön, jolloin varmistettaisiin edellytykset tarvittaville organisaatiokulttuurin muutoksille, koko organisaation tuki kehittämisprosessille sekä riittävät resurssit uusien käytäntöjen jalkauttamiselle. Myös erilaisten tasa-arvoinen työnantaja -sertifikaattijärjestelmien tms. kannustimien kehittämismahdollisuuksia suomalaisille työmarkkinoille tulisi selvittää. Tällä hallituskaudella on vahvistettu eri toimijoiden, kuten ministeriöiden, elinkeinoelämän, tutkimus- ja koulutuslaitosten ja median yhteistyötä. Tulevaisuudessa tämänkaltaista monipuolista yhteistyötä tulee edelleen vahvistaa. Sukupuolinäkökulma tulisi nivoa vahvemmin myös yritys- ja yhteiskuntavastuukysymyksiin. Sukupuolinäkökulma on pyritty huomioimaan lisäksi osana johtamisen kehittämisverkoston toimintaa ja johtamisen laatukriteerejä. Jatkossa johtamisen koulutusohjelmia olisi tärkeää kehittää sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Naisten urakehitystä valtion-

hallinnossa koskevat toimenpidesuositukset ovat toimineet välineenä seurata tasa-arvon edistymistä julkisen sektorin johtotehtävissä. Suositusten toimeenpanoa ja seurantaa on tärkeää jatkaa myös tulevalla hallituskaudella.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja segregaaation vähentäminen koulutuksessa ja tutkimuksessa

Yhtenä päätavoitteena koulutuksen alueella on ollut sisällyttää sukupuolten tasa-arvon edistäminen hallituskauden laaja-alaisiin koulutusta koskeviin uudistushankkeisiin, kuten opetussuunnitelmien perusteiden uudistamiseen. Nyt lausuntokierroksella olevissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden luonnoksissa sukupuolten tasa-arvon edistäminen on vahvasti mukana muun muassa perusopetuksen tehtävissä ja kehittämisperiaatteissa. Tasa-arvon sisällyttämistä opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteisiin on tärkeää jatkaa tulevina vuosina, muun muassa lukioden opetussuunnitelmien perusteiden uudistamisessa. Tämän uudistamistyön lisäksi tarvitaan opettajille konkreettisia välineitä tasa-arvon edistämiseksi. Tällaisia välineitä voidaan antaa muun muassa opettajien perus- ja täydennyskoulutuksella sekä tasa-arvosuunnittelun avulla. Segregaaation lieventäminen koulutuksessa ja työelämässä edellyttää pitkäjänteistä ja hallinnonrajat ylittävää yhteistyötä. Tällä hallituskaudella tehtyä työtä on jatkettava ja vahvistettava työn poikkihallinnollisuutta. Tasa-arvoselonteon linjausten mukaisesti on kehitettävä erityisesti oppilaan- ja opinto-ohjausta, jotta tyttöjä ja poikia osattaisiin kouluissa tukea tekemään koulutus- ja uravalintoja yksilöllisten ominaisuuksiensa, vahvuksiensa ja motivaationsa pohjalta. Neuvoloissa ja varhaiskasvatuksessa on vahvistettava sukupuoleen perustuvien roolimallien purkamista. Myös median puolella on etsittävä keinoja stereotyyppisten nais- ja mieskuvien purkamiseen. Tällä kaudella hyvin alkanutta varhaiskasvatuksen tasa-arvotyötä on tärkeää jatkaa myös tulevina vuosina muun muassa varhaiskasvatuslain uudistamisen pohjalta. Tasa-arvopolitiikka ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kaikkeen päätöksentekoon tarvitsee tuekseen tutkimustietoa ja tilastoja sukupuolten tasa-arvon kehityksestä yhteiskunnan eri alueilla. Tasa-arvoselonteon linjausten mukaisesti sukupuolentutkimuksen ja sen opetuksen asemaa on tärkeää vahvistaa tulevina vuosina erityisesti, jotta voidaan turvata tasa-arvopolitiikan ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen tietopohja.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen demokratian ja kansalaisvaikuttamisen vahvistamisessa ja kotouttamispolitiikassa

Naisten osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon on Suomessa ollut vahvaa. Tällä hallituskaudella on edistetty sukupuolten tasa-arvoa myös laajemmin demokraattisessa osallistumisessa ja kansalaisvaikuttamisessa. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on sisällytetty demokraatiopoliittisen selonteon linjauksiin, ja selonteon tausta-aineistoissa demokratian toteutumista on tarkasteltu myös sukupuolinäkökulmasta. Tulevina vuosina on tärkeä varmistaa, että sukupuolten tasa-arvo on kiinteä osa selonteon toimeenpanoa ja demokratian toteutumisen seurantaa. Kotouttamispolitiikassa näkyvät pitkäjänteisen tasa-arvotyön ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen tulokset: kotouttamispolitiikassa on jo pitkään tuotettu tietoa sukupuolen mukaan ja kehitetty toimia, jotka edistävät sukupuolten tasa-arvoa.

Tasa-arvon edistäminen konkretisoituu muun muassa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyssä, maahanmuuttajanaisten ja miesten erilaisten työllistämispolkujen selvittämisessä työllisyyden edistämisen tueksi ja kotoutumiskoulutuksen järjestämisessä (mm. kotona lapsia hoitavien äitien tarpeet; kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelmien tasa-arvosisällöt). Kaikessa palvelujen ja viranomaisten asiantuntemuksen kehittämisessä on tulevaisuudessa tärkeää huomioida, miten sukupuoli vaikuttaa maahanmuuttajien työllistymiseen, koulutukseen osallistumiseen ja laajemmin yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tältä alueelta tarvitaan myös lisätutkimusta. Lisää tietoa tarvitaan myös vähemmistöryhmien naisten asemasta Suomessa sukupuolten tasa-arvoa tukevien toimenpiteiden kehittämiseksi.

Sukupuolinäkökulman sisällyttäminen talouspolitiikkaan

Selonteossa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta todetaan, että talouspolitiikassa ja erityisesti suunniteltaessa toimenpiteitä talouden elvyttämiseksi on tärkeää arvioida etukäteen sukupuolivaikutukset. Tällä hallituskaudella tärkeä avaus tasa-arvon edistämiseksi talouspolitiikan alueella on ollut Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen toteuttama selvitys veropoliittisten uudistusten vaikutuksista naisten ja miesten asemaan. Selvityksen tulokset voivat toimia pohjana sukupuolinäkökulman sisällyttämiseksi osaksi veropoliittista valmistelua ja päätöksentekoa. Tulevaisuudessa on tärkeä tarkastella myös sitä, miten sukupuolivaikutusten arviointi voidaan liittää osaksi muita talouspolitiikan alueita, kuten talouden elvytystoimia.

Miesten ja naisten osallisuuden ja terveyden edistäminen

Tässä tasa-arvo-ohjelmassa on kiinnitetty erityistä huomiota miehiä koskeviin tasa-arvokysymyksiin osallisuuden ja terveyden edistämiseksi. Sosiaali- ja terveystieteiden sukupuolen mukaan tuotetut tilastot antavat hyvän pohjan muun muassa palvelujen kehittämiseksi sukupuolinäkökulmasta ja myös niin, että erityisesti miesten keskinäiset erot tulevat huomioiduksi. Tasa-arvotoimien kehittämisessä tarvitaan kuitenkin tilastotietojen systemaattista analysointia ja hyödyntämistä. Terveystieteiden kaventaminen niin sosioekonomisten ryhmien kuin naisten ja miesten välilläkin on otettu keskeiseksi painopistealueeksi terveyden edistämishankkeiden rahoituksessa. Terveystieteiden tehokas kaventaminen edellyttää kuitenkin laaja-alaista, poikkiallinnollista toimintaa yhteiskunnan eri osa-alueilla. Miesjärjestöjen, terveydenhuollon asiantuntijoiden ja tasa-arvoasiantuntijoiden keskustelu on lähtenyt käyntiin tällä hallituskaudella, muun muassa mieskysymyksiä tasa-arvopolitiikassa pohtivassa työryhmässä. Yksi työryhmän ehdotuksista koskee sosiaali- ja terveystieteiden sukupuolivaikutusten arviointia, joka antaisi aineksia tunnistaa paremmin, millaisia palveluita miehet tarvitsevat ja miesten tarvitsemien palvelujen kehittämiseksi sekä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi tällä alueella. Sukupuolinäkökulma on sisällytetty myös nuorisotakuun seurantaan niin, että keskeiset tiedot takuun piirissä olevista nuorista sekä palveluiden kohdentumisesta saadaan sukupuolen mukaan.

Nuorisotakuun toimeenpanossa on tärkeä vahvistaa etukäteisarviointia toimien vaikutuksista naisiin ja miehiin ja edistää näin sukupuolten tasa-arvoa kiinteänä osana hanketta. Selonteossa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta korostettiin sukupuolinäkökulman vahvistamista yhdenvertaisuuspolitiikassa. Romaniväestön aseman parantamisessa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että toimenpiteiden pohjaksi saataisiin tietoa sukupuolen mukaan sekä naisia ja miehiä koskevista erityiskysymyksistä, muun muassa naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tätä selvitystyötä ja käytännön toimenpiteiden suunnittelua tasa-arvon edistämiseksi on tärkeää jatkaa myös tulevina vuosina.

Lähisuhde- ja perheväkivallan, naisiin kohdistuvan väkivallan sekä seksuaalisen väkivallan torjunta ja seksin ostoa koskevan lainsäädännön arviointi

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhde- sekä perheväkivallan torjunta vaatii pitkäjänteistä ja suunnitelmallista työtä. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma päättyy vuoden 2015 lopussa. Ohjelma on toteutunut kohtalaisesti, tosin rahoituksen puute on rajoittanut joitakin toimia. Ohjelman jälkeen Euroopan neuvoston yleissopimuksen (ns. Istanbulin sopimuksen) toimeenpano tulee ohjaamaan ja koordinoimaan väkivallan ehkäisytyötä Suomessa. On tärkeää, että sopimusvelvoitteiden toimeenpanoon ohjataan riittävät resurssit ja muun muassa nostetaan valtion budjetissa vähitellen turvakotipaikkamäärää lähemmäksi Euroopan neuvoston työryhmän suositusta. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen ollessa vielä kesken on ollut vaikeaa arvioida sitä, mihin ohjelman tai yleissopimuksen sisältämät palvelut, esim. matalan kynnyksen palvelut väkivallan uhreille voitaisiin järkevimmin sijoittaa. Tilanne selkiytynee jatkossa. Eduskunnan käsittelyssä olevaa turvakotilakia ja sen toteutumista arvioidaan tulevina vuosina. Istan-

bulin sopimus edellyttää myös väkivallan tekijöille suunnattuja katkaisuhjelmia. Jatkossa on tarvetta rajata sovittelun käyttöä naisiin kohdistuvan väkivallan sekä lähisuhde- ja perheväkivaltatapauksissa, koska hallitusohjelman ja tasa-arvo-ohjelman kirjaukset sovittelun rajoittamisesta lähisuhde- ja perheväkivaltatapauksissa eivät ole edenneet tavoitteen mukaisesti.

Tasa-arvotyön organisointi, kehittäminen ja voimavarat

Osio sisältää laajoja sekä tasa-arvopolitiikan organisointia että sisältöjä koskevia kehittämissankkeita. Mieskysymyksiä tasa-arvopolitiikassa pohtinut työryhmä nostaa loppuraportissaan esille ongelmia, joita miehet kohtaavat ja ehdotuksia näihin liittyviksi jatkotoimenpiteiksi. Loppuraportin toivotaan johtavan konkreettisiin toimenpiteisiin tulevaisuudessa. Transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain uudistamista valmisteleva työryhmä on laatinut luonnoksen hallituksen esitykseksi, jossa keskeistä ovat ehdotukset lisääntymiskyvyttömyys- ja naimattomuusvaatimuksia koskevien muutosten toteuttamiseksi ko. lakiin. Lisäksi valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkoston asettama työryhmä on tarkastellut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa. Lokakuussa 2014 hyväksytyyn valtioneuvoston ihmisoikeusselontekoon on tehty linjaukset ko. vähemmistöihin kuuluvien ihmisoikeuksien edistämiseksi muun muassa kansallisen strategian tai toimintaohjelman avulla. Uudistetun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädännön toimeenpanon lisäksi nämä toimintalinjaukset luovat pohjaa sukupuolivähemmistöjen aseman parantamiselle tulevina vuosina. Alue- ja paikallishallinnossa sukupuolten tasa-arvon edistämisen konkreettisia välineitä ovat tasa-arvosuunnittelu, sukupuolinäkökulman sisällyttäminen osaksi aluehallintovirastojen ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten strategista suunnittelua sekä tasa-arvotyön seurannan mittarit. Tulevaisuudessa olennaista on tasa-arvotyön vakiinnuttaminen osaksi alue- ja paikallishallinnon arkipäivän käytäntöjä. Usean EU-maan yhteistyönä valmistettu strategia sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta ESR-toimintaan sisältää ohjeistusta sukupuolinäkökulman sisällyttämiseksi rakennerahastotoiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen eri tasoilla. Työ- ja elinkeinoministeriö antaa tasa-arvoon liittyvää koulutusta ja ohjeistusta rakennerahastoihin liittyvissä tehtävissä toimiville virkamiehille sekä hanketoimijoille. Tällä hallituskaudella on päästy alkuun tasa-arvopolitiikan ja laajemmin ihmisoikeuspolitiikan seurannan vahvistamisessa muun muassa indikaattoreiden avulla. Perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman arviointi, valtioneuvoston ihmisoikeusselonteon linjaukset ja STM:n selvitys tasa-arvoindikaattoreiden kehittämisen lähtökohdista antaa hyvän pohjan ihmisoikeus- ja tasa-arvoindikaattorien laatimiselle, ja tämä työ on tärkeä saada päätökseen tulevalla hallituskaudella. Kansallinen syrjinnän seurantajärjestelmä ja työsyrijinnän seurantamallin kehittäminen tällä hallituskaudella antavat konkreettisia välineitä myös sukupuoleen perustuvan ja moniperustaisen syrjinnän ehkäisemiseen.

2 KAIKKIEN MINISTERIÖIDEN TOIMET SUKUPUOLINÄKÖKULMAN VALTAVIRTAISTAMISEKSI

Hallitusohjelma

Naisten ja miesten välinen tasa-arvo on keskeinen yhteiskunnallinen päämäärä. Tämä tulee ottaa huomioon kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja toiminnassa. Molemmilla sukupuolilla tulee olla yhtäläiset oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet. Jatketaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista lainvalmistelussa, talousarvion laadinnassa sekä muissa tasa-arvon kannalta merkittävässä hankkeissa.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista valtioneuvostossa on viime hallitusten aikana tuettu asettamalla ministeriöille konkreettisia valtavirtaistamisen rakenteisiin ja toimenpiteisiin liittyviä tavoitteita, joita seurataan muun muassa osana hallituksen tasa-arvo-ohjelmaa. Tämän strategian mukaan valtavirtaistamisessa keskitytään ministeriöiden avainprosessien muuttamiseen sukupuolisokeista ja -neutraaleista sukupuolen huomioiviksi ja tasa-arvoa edistäviksi. Avainprosesseiksi on määritelty lainsäädäntö, budjetointi, tulosoheutus, tilastointi ja tiedontuotanto, strategiat, ohjelmat ja hankkeet, koulutus, viestintä. Lisäksi keskeistä on ollut toimeenpanon ankkuroiminen (tasa-arvoyksikön sijasta/ohella) substanssi-ministeriöihin, joissa työtä tekevät toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät. STM:n roolina on kehittää, koordinoita ja seurata valtavirtaistamistyötä sekä tukea ministeriöitä muun muassa tuottamalla ohjeita ja koulutusta.

Hallituksen valtavirtaistamistoimet on keskitetty valtioneuvostoon, koska muuttamalla ministeriöiden toimintaa saavutetaan yhteiskunnassa laajemmin vaikuttavia tuloksia, esimerkiksi tutkimuslaitosten ja alaisen hallinnon ohjauksen kautta. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on tärkeää myös ja erityisesti kunnissa, jotka kuitenkin itsenäisinä viranomaisina vastaavat omasta toiminnastaan. Suomessa aktiivista kehittämistyötä ovat tehneet sekä yksittäiset kunnat että Kuntaliitto. Sosiaali- ja terveysministeriö on tukenut työtä muun muassa Euroopan sosiaalirahaston varoilla.

Tässä raportissa arvioidaan sitä, miten tasa-arvo-ohjelmassa sovitut toimenpiteet on toteutettu ja miten on edetty hallinnon prosessien muuttamisessa tasa-arvoa edistäviksi. Valtavirtaistamistoimien vaikuttavuutta tasa-arvon edistymiseen yhteiskunnassa on sen sijaan hankalampaa arvioida ja vaikuttavuuden arviointi jääkin vähäiseksi.

Tasa-arvo-ohjelma

I Lainsäädäntöhankkeisiin sisällytetään sukupuolivaikutusten arviointi

Toimenpiteet ja arviointia

Vuosina 2011–2013 annettiin keskimäärin 200 hallituksen esitystä vuodessa. Sukupuolinäkökulman huomioineiden säädösehdotusten osuus näyttää pysyneen vuosittain suurin piirtein samana. Sukupuolivaikutuksia tai esityksen kohdentumista naisten ja miesten kannalta oli arvioitu vuosittain 22–28 esityksessä eli 11–15 prosentissa kaikista annetuista esityksistä. Osassa näistä sukupuolinäkökulmaa oli tarkasteltu esityksen taustatiedoissa, osassa oli tehty myös arviointia säädöksen kohdentumisesta tai vaikutuksista miehiin ja naisiin.

Valtaosa ministeriöistä arvioi, että sukupuolivaikutusten arviointi säädösvalmistelussa on toimintatapana vakiintunut tai etenee hyvin. Kaikki ministeriöt mieltävät sukupuolivaikutusten arvioinnin ja sen kehittämisen osaksi muuta säädösvalmistelutyötä ja sen kehittämistä. Päävastuu sukupuolivaikutusten arvioinnista on säädösehdotuksen valmistelijalla tai työryhmällä.

Ohjeistus sukupuolivaikutusten arvioinnista sisältyy OM:n vuonna 2007 julkaisemiin kaikille ministeriöille yhteisiin Säädösehdotusten vaikutusten arviointi -ohjeisiin. Perusohjeistusta sukupuolivaikutusten arvioinnista on saatavilla myös valtioneuvoston Senaatori-sivuston säädösvalmistelusivuilta sekä Sukupuolisilmäläsit -sivuilta.

Ohjeistus, lisääntynyt koulutus ja uudet valtavirtaistamisen rakenteet eivät ole lisänneet sukupuolivaikutusten arvioinnin määrää merkittävästi. Kaikissa ministeriöissä sukupuoliva-

kutuksia erittelevien lakiesitysten määrä ja osuus vaihtelevat vuosittain, eikä tasaisesta edistymisestä ole näyttöä. Määrällisesti eniten arviointeja tehdään sosiaali- ja terveysministeriössä, työ- ja elinkeinoministeriössä, opetus ja kulttuuriministeriössä ja sisäministeriössä.

Myös arviointien laadussa on parannettavaa. Sukupuolivaikutuksia ei yleensä eritellä tarkemmin, eikä lakiesitysten vaikutusta sukupuolten tasa-arvoon välttämättä tunnisteta. Monet arvioinnit nojaavat sukupuolittain eriteltyihin tilastoihin, mutta vain harva tarkastelee tilastoja analyttisesti ja tunnistaa erojen taustalla mahdollisesti piilevän epätasaarvon. Usein arvioinneissa eritellään lain kohdentumista miehiin ja naisiin, mutta ei arvioida sen vaikutusta sukupuolten tasa-arvoon.

Vaikka lähtökohtaisesti kaikki esitykset tulee arvioida sukupuolinäkökulmasta, olennaista on lisätä valmiutta tunnistaa esitykset, joilla on todellista relevanssia sukupuolten tasaarvon näkökulmasta ja arvioida niiden vaikutukset huolella. Jotta tässä onnistuttaisiin, on tasa-arvo-osaamista ministeriöissä lisättävä. Viime vuosina järjestetyissä valtioneuvoston yleisissä vaikutusarviointikoulutuksissa on opastettu tunnistamaan ja arvioimaan myös sukupuolivaikutuksia. Sukupuolivaikutusten arvioinnin ohjeistus ja koulutus tulee myös jatkossa sisällyttää valtioneuvoston yhteisiin säädösvalmistelun ja vaikutusarvioinnin ohjeisiin sekä koulutukseen.

Yleisen vaikutusarviointikoulutuksen ja ohjeiden lisäksi tarvitaan sukupuolivaikutuksiin ja tasa-arvoon eri hallinnonaloilla keskittyvää erityistä koulutusta. Ministeriöt ovat toivoneet, että syksyllä 2013 toteutettuja säädösvalmistelijoille ja muille asiantuntijoille suunnattuja sukupuolivaikutusten arvioinnin ministeriökohtaisia koulutuksia jatketaan myös tulevina vuosina.

Esimerkkejä 2013 annetuista hallituksen esityksistä, joissa sukupuolivaikutuksia on arvioitu:

HE 31/2013 VM	HE eduskunnalle laeiksi kuntajakolain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta, kuntajakolain eräiden säännösten kumoamisesta sekä kielilain muuttamisesta
HE 142/2013 MMM	HE eduskunnalle laeiksi maaseudun kehittämissuunnitelmien hallinnoinnista ja maaseudun kehittämisen tukemisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi
HE 116/2013 OKM	HE eduskunnalle laeiksi opintotukilain sekä lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta
HE 186 OM	HE eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain, riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 5 ja 10 §:n sekä sosiaalihuoltolain 17 §:n muuttamisesta
HE 15/2014 SM	HE eduskunnalle laiksi poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi
HE 30/2013 PLM	HE eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi
HE 162/2013 STM	HE eduskunnalle rekisteröidyn TEL-lisäeläkejärjestelmän lakkauttamiseksi ja eräiksi muiksi lisäeläkettä koskeviksi muutoksiksi

2 Ministeriöt valmistelevat talousarvioesityksensä sukupuolinäkökulman huomioon ottaen.

Toimenpiteet ja arviointia

Valtiovarainministeriön budjetin laatimismääräyksissä todetaan, että pääluokkaperusteluihin tulee sisällyttää ”yhteenvetotarkastelu sukupuolivaikutuksiltaan merkittävästä talousarvioesitykseen liittyvästä toiminnasta”. Tarkoituksena on saada ministeriöt yhteenvetotarkastelun avulla pohtimaan hallinnonalan strategiaa, tavoitteita, vaikuttavuutta ja toimenpiteitä sukupuolinäkökulmasta.

Tilannetta on seurattu vuosittain ja seuranta on kohdistettu ensisijaisesti ministeriöiden talousarvioesitysten pääluokkaperusteluihin. Kaikilla ministeriöillä on vuoden 2015 talousarvioesityksessään ohjeiden mukainen yhteenvetotarkastelu (poikkeuksena VNK). Eniten mainintoja, tavoitteita, toimenpiteitä tai määrärahoja sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyen ovat budjetissaan esitelleet UM, SM, OKM ja STM. Muun muassa OKM ja STM ovat myös eritelleet toimintaansa liittyviä tunnuslukuja sukupuolittain, mikä mahdollistaa jonkin verran budjetin tasa-arvovaikutusten hahmottamista.

Sukupuolten tasa-arvoon eksplisiittisesti liittyviä määrärahoja vuoden 2015 talousarviossa ovat esittäneet VNK (poliittiset naisjärjestöt), UM (YK:n tasa-arvojärjestö UNWomen), OKM (koulutuksellinen tasa-arvo) ja STM (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, Päihdeäitien hoito, Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoon liittyvät tehtävät, EU:n tasa-arvo-ohjelman kansallinen rahoitus, valtion rahoitus turvakotitoiminnan menoihin).

Vaikka yhteenvetotarkastelu tekisi mahdolliseksi budjetin sukupuolivaikutusten ja etenkin ministeriön tasa-arvoa edistävien erityisten toimien esiin nostamisen, jää tarkastelun monen ministeriön osalta varsin abstraktille tasolle. Varsinainen talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi edellyttääkin vielä kehittämistä: täsmällisempiä kirjauksia, tavoitteita ja määrärahojen kohdentumisen analyysiä. Jos talousarviota halutaan käyttää tehokkaasti ministeriön toimintojen valtavirtaistamisen välineenä, tulisi velvoitetta asettaa tasa-arvoon liittyviä tavoitteita, toimenpiteitä ja tulosindikaattoreita selventää. Pitäisi myös varmistaa, että talousarvioihin sisällytetyt tasa-arvotavoitteet ja toimenpiteet ovat linjassa tasa-arvoselonteon linjauksien ja tasa-arvo-ohjelmien toimenpiteiden kanssa. Sukupuolinäkökulman tulisi olla talousarvion laadinnan ohella mukana myös seurannan prosesseissa, esimerkiksi valtion tilinpäätöskertomuksissa. Budjetista pitäisi näkyä eri toimintojen ja politiikka-alueiden sukupuolirelevanssi ja julkisten varojen jakaantuminen naisille ja miehille.

Kansainvälisessä vertailussa Suomen tilanne talousarvion valtavirtaistamisessa on keski-vertoa parempi. Sukupuolibudjetointi on alkuvaiheessa tai lähes tuntematon käsite 20 EU-maassa.

3 Ministeriöt tuottavat ihmisiä koskevat tiedot ja tilastot sukupuolen mukaan eritellysti.

Toimenpiteet ja arviointia

Valtavirtaistaminen edellyttää sukupuolittain eriteltyä tietoa, johon perustuen ministeriöt voivat edistää ja seurata toimintansa vaikutusta sukupuolten väliseen tasa-arvoon.

Kaikissa ministeriöissä ei ole ihmisiä koskevia tunnuslukuja, joita olisi mielekästä eritellä sukupuolittain. Vuonna 2013 kolme ministeriötä ilmoitti erittelevänsä ihmisiä koskevat seuranta-indikaattorit sukupuolen mukaan. Erillisiä tasa-arvoindikaattoreita on käytössä kahdeksassa ministeriössä (VM, OM, UM, SM, OKM, TEM, STM, MMM), mikä on neljä enemmän kuin v. 2011. Osa näistä indikaattoreista liittyy henkilöstöön (esim. työilmapiirikyselyt ja tasa-arvobarometrit) eikä ministeriön toimintaan.

Ministeriön käyttämät, tilaamat ja tuottamat tiedot eritellään pääsääntöisesti aina tai ainakin toisinaan sukupuolen mukaan. Vain VNK:ssa sukupuolenmukaista erottelua ei yleensä tehdä. Esimerkkeinä relevanteista sukupuolen mukaan eriteltävistä tilastoista voi mainita TEM:n tuottamat työnvälitystilastot ja STM:n alalta terveystilastoja, eläkkeitä ja vanhempainvapaita koskevat tilastot. Sukupuolen mukaan eroteltua tietoa kerätään, analysoidaan ja hyödynnetään päätöksenteon tukena ministeriöissä usein tai vähintäänkin toisinaan. Ministeriöiden mukaan sukupuolinäkökulma tilastojen ja tiedon tuottamisessa on vakiintunut tai etenee hyvin.

4 Sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan hallinnonalan virastojen ja laitosten tulosohejuukseen.

Toimenpiteet ja arviointia

Ministeriöt ovat arvioineet sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen tilannetta ministeriön strategian, toimintasuunnitelmien, hallinnonalan tulossopimusten sekä seurannan asiakirjojen suhteen.

Ohjauksen ja suunnittelun prosessien valtavirtaistaminen on harvoin vakiintunutta ja tilanne ministeriöissä elää. Sukupuolinäkökulma saatetaan ottaa huomioon yhtenä vuonna, mutta ei enää seuraavana. Neljällä ministeriöllä oli sukupuolinäkökulma jollain tavalla huomioitu ministeriön strategiassa. Viisi ministeriötä totesi, että strategiassa ei ole mainintaa sukupuolten välisestä tasa-arvosta (VM, OKM, TEM, YM, MMM). UM:n, MMM:n ja LVM:n strategiassa sukupuolinäkökulma on mukana henkilöstöpolitiikan osalta. Kuudessa ministeriössä sukupuolinäkökulma oli sisällytetty toimintasuunnitelmatyöhön.

Seitsemässä ministeriössä sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen oli mukana hallinnonalan virastojen ja laitosten kanssa solmittavissa tulossopimuksissa. VM julkaisi keväällä 2013 uutta ohjeistusta tulosohejuuksen tekemiseen kaikille ministeriöille ns. tuloskorttien muodossa. Yksi julkaistusta tuloskorteista käsittelee sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista tulosohejuukseen.

Hyviä käytäntöjä tulosohejuuksen valtavirtaistamiseen on jo käytössä: sukupuolinäkökulma voidaan ottaa selkeästi esiin tulosneuvotteluissa (PLM, SM); hallinnonalan virastot ja laitokset voivat perustaa valtavirtaistamista ja tasa-arvo-osaamista tukevan verkoston (STM); virastojen ja laitosten tasa-arvohydyshenkilöille voidaan järjestää valtavirtaistamiskoulutusta (STM, TEM); ohjattavat tahot veloitetaan nimeämään pilottihankkeita (TEM); hallinnonalan virastojen ja laitosten edustajia osallistuu ministeriön toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän kokoukseen (LVM).

Vaikka tulossopimuksissa ei ole vielä ole paljontaan näkyvissä tasa-arvotavoitteita tai muutosta sukupuolitietoiseen suuntaan, on tasa-arvoa koskeva keskustelu ja yhteistyö ministeriöiden ja laitosten ja virastojen kesken käynnistynyt joillakin hallinnonaloilla. Jos ja kun ministeriöt sisällyttävät strategiaansa tasa-arvotavoitteita tai tunnistavat sukupuolen

merkitystä toiminnassaan, tulee sukupuolinäkökulma luontevaksi osaksi strategista ja toiminnallista suunnittelua, seurantaa sekä tulosohjausta. Sukupuolinäkökulman sisällyttäminen tulosohjaussopimukseen on hyvä lähtökohta, mutta tulosohjausprosessin valtavirtaistaminen vaatii myös aktiivista seurantaa, hyvien käytäntöjen levittämistä ja vakiinnuttamista sekä muita menetelmiä, kuten valtavirtaistamiskoulutusta laitoksissa.

5 Sukupuolinäkökulma sisällytetään virkamiesten ja johdon peruskoulutuksiin, kuten perehdyttämiskoulutuksiin.

Toimenpiteet ja arviointia

Yksi sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen perusedellytyksistä on, että virkamiehillä on tasa-arvo-osaamista. Suomessa yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaminen ei välttämättä anna perustietoja sukupuolen merkityksestä yhteiskunnassa. On selvää, että ministeriöiden henkilöstö tarvitsee sekä perustietoja että jatkokoulutusta sukupuolinäkökulman merkityksestä yleisesti yhteiskunnassa sekä erityisesti oman työnsä sisältöihin liittyen. Sukupuolisilmäläsi -hankkeet vuosina 2008–2010 olivat Suomen oloissa suuri panostus peruskoulutukseen, mutta koulutuksen ja tuen tarve on tietenkin jatkuva. Osajien määrää on kasvatettava, uutta henkilöstöä koulutettava ja osaamisen laatua syvennettävä.

Ministeriöiden arviot annetusta tasa-arvotyön tuesta ja tasa-arvokoulutuksesta omassa organisaatiossaan ovat kehittyneet hallituskauden aikana myönteisemmiksi. Syksyllä 2013 STM tarjosi säädösvalmistelijoille suunnatun sukupuolivaikutusten arviointikoulutuksen, joka toteutettiin kaikissa muissa ministeriöissä paitsi TEM:ssä. TEM:ssä ja sen hallinnonalalla on toisaalta viime vuosina ollut tarjolla muita ministeriöitä enemmän hallinnonalan omaa tasa-arvokoulutusta; sitä on tarjonnut muun muassa EU-osarahoitteinen Valtava-kehittämisohjelma.

Vuonna 2013 valtavirtaistamisen perusteita käsiteltiin seitsemän ministeriön perehdyttämiskoulutuksessa tai vastaavassa peruskoulutuksessa. Kehittämishankkeita tai selvityksiä valtavirtaistamisen tueksi olivat vuonna 2013 toteuttaneet PLM ja UM, aiempina vuosina niitä on ollut useammassa ministeriössä. Tietoa ja tukea tarjottiin pääasiassa ministeriöiden intranetissä tai ulkoisilla nettisivuilla tai sitä hankittiin ulkopuolisilta asiantuntijoilta. Tarjotun tuen tai tietomateriaalin laatua tai määrää ei ole analysoitu tarkemmin. Valtioneuvoston yhteisessä perehdyttämiskoulutuksessa (ns. VN passi) sukupuolinäkökulma on mukana säädösehdotusten vaikutusarviointikoulutuksen yhteydessä.

Saatavilla olevan tiedon tehokkaampi käyttö on kaikessa kehittämistyössä haasteellista. Vuoden 2013 aikana tiedon saatavuutta ja vuorovaikusta valtioneuvoston valtavirtaistamistyössä paransi osaltaan toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien (TTR) verkoston sähköisen foorumin perustaminen Senaattori-sivustolle. Vuodesta 2010 toimineen TTR-verkoston tavoitteena on kehittää sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista valtionhallinnossa, jakaa hyviä käytäntöjä, kuulla asiantuntijoita ja levittää tietoa sukupuolinäkökulmasta ja sen valtavirtaistamisesta. Verkostossa on käsitelty muun muassa hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan, Pekingin toimintaohjelmaan ja CEDAW-sopimukseen sisältyviä ministeriöiden ajankohtaisia tasa-arvoasioita. Kaikille valtioneuvostolaisille avoimeen sähköiseen foorumiin kerätään sukupuolten tasa-arvoon ja valtavirtaistamiseen liittyvää tietoa, muun muassa verkoston kokousmuistiot ja ministeriöiden toiminnalliset tasa-arvosuunnitelmat.

Hallituskauden aikana on vakiinnuttanut toimintaansa myös Minna- tasa-arvotiedon keskus (www.minna.fi). Keskus tarjoaa linkkejä, perustietoja sekä ajankohtaista uutis- ja tutkimustietoa kaikille tasa-arvosta kiinnostuneille. Tarkoituksena on, että se toimii matalan kynnyksen tietolähteenä myös ministeriöissä asioita valmisteleville asiantuntijoille.

6 Jokainen ministeriö valtavirtaistaa sukupuolinäkökulman vähintään yhdellä merkittävällä toimialallaan tai hankkeessaan, jolla on yhtymäkohta hallituksen painopistealueiden toimeenpanoon.

Toimenpiteet ja arviointia

Kaikki ministeriöt ovat hallituskauden alussa valinneet vähintään yhden hankkeen tai ohjelman, johon sisällytetään sukupuolinäkökulma. Tavoitteena on toisaalta ollut, että näissä merkittävässä hankkeissa erityisesti edistettäisiin sukupuolten välistä tasa-arvoa ja siten toteutettaisiin hallitusohjelman ja tasa-arvolain vaatimusta sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta kaikkeen toimintaan ja päätöksentekoon. Toisaalta hankkeet ovat toimineet pilotteina, joiden myötä ministeriöt kehittävät sukupuolinäkökulman sisällyttämistä yleisemminkin hanketoimintaansa. Kaikkia pilottihankkeita on käsitelty hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantatyöryhmän kokouksissa. Hankkeiden toimintaa ja tuloksia sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa on kuvattu liitteessä.

Pilottihankkeet ovat käyttäneet erilaisia keinoja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseksi toimintaansa. Sukupuolinäkökulma tai tasa-arvon tavoite on voitu kirjata hankkeen tavoitteisiin ja asettamispäätöksiin, se voi olla mukana toimenpiteissä, kohderyhmissä, käytetyissä tilastotiedoissa ja seurantaindikaattoreissa.

Joitakin esimerkkejä hyvistä käytännöistä:

- Köyhyyttä, syrjäytymistä ja terveysongelmia vähentävässä ohjelmassa on kehitetty sukupuolen mukaan eriteltyjä indikaattoreita
- Rakennemuutos ja työmarkkinoiden toimivuus-ohjelmassa, Metsäohjelmassa ja Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa on luotu erityisiä tasa-arvotavoitteita
- Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen ja Maahanmuuttostrategian valmistelussa on panostettu sukupuolivaikutusten arviointiin

Hankkeiden ja ohjelmien syntymekanismit vaihtelevat, mikä tekee sukupuolinäkökulman pysyvistä ja kattavasta sisällyttämisestä hanketoimintaan haasteellista. Ministeriöissä nähdään, aiempien vuosien tapaan, että vastuu sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta hankkeisiin on vastuuvastuun valmistelijalla, mutta ainakin viidessä ministeriössä myös toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä käy keskeiset hankkeet läpi.

Hyviä käytäntöjä ja esimerkkejä on viimeisen kymmenen vuoden ajalta paljon, mutta ne eivät ole levinneet ministeriöiden sisällä ja välillä. Käytäntöjen omaksuminen vaatii, että joku taho ministeriöissä ottaa tehdystä opiksi ja miettii, miten toimintaa voitaisiin parantaa. Tämä olisi tasa-arvotyöryhmien tehtävä.

Ministeriöiden pysyväisluonteisten ohjelmien ja projektirahoituksen ohjaaminen on periaatteessa yksinkertaisempaa. Ministeriö voi ja sen pitäisikin edellyttää, että sen julkisella rahoituksella toteuttamat hankkeet edistävät sukupuolten välistä tasa-arvoa. Vuonna 2013 kahdeksan ministeriötä tai hallinnon alaa ilmoitti myöntävänsä rahoitusta esim. järjestöjen tai muiden toimijoiden hankkeisiin (UM, SM, OKM, TEM, STM, MMM, LVM, YM).

OKM:ssä ja SM:ssä hankerahoituksen tavoitteissa tai arviointikriteereissä on mukana sukupuolinäkökulma. Viidessä ministeriössä hankerahoituksen seurantaan ja arviointiin sisältyy sukupuolinäkökulma.

UM:ssä sukupuolinäkökulmaa on integroitu kehitysyhteistyöhankkeisiin jo vuosien ajan. Vuonna 2014 julkaistun OECD tilaston mukaan vuonna 2012 joka toisessa Suomen kahdenvälisistä kehitysyhteistyöhankkeista sukupuolten tasa-arvo oli joko pää- tai osatavoitteena. Tämä tarkoittaa, että vuonna 2012 Suomen kahdenvälisestä kehitysyhteistyöhankkeista 182,9 miljoonaa euroa käytettiin hankkeisiin joissa sukupuolten tasa-arvo oli joko pää- tai osatavoitteena. Monenkeskeisten hankkeiden rahoituksessa on voimakas tasa-arvopainotus. Suomi on yksi UNWomen:in ja UNFPA:n päärahoittajista, sekä 20 suurimman rahoittajan joukossa UNICEF:ille, UNDP:lle, WHO:lle ja UNAIDS:ille. Kaikissa näissä järjestöissä painotetaan laajasti sukupuolten tasa-arvoa, ja Suomi vaatii näiltä järjestöiltä johtokunta- ja yleisistuntotyössä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista sekä selkeitä tavoitteita tämän saavuttamiseksi.

STM:n hallinnonalalla Raha-automaattiyhdistys (RAY) kerää tietoa siitä, kuinka paljon ja minkä ikäisiä miehiä ja naisia rahoitusta saavien järjestöjen omien tilastojen mukaan on osallistunut toimintaan. Vuoden 2013 tilaston mukaan enemmistönä olivat yli 60-vuotiaat naiset ja vähemmistönä nuoret miehet. RAY pyrkiikin muun muassa Paikka auki -ohjelmalla satsaamaan nuoriin sekä suuntaamaan uusia avustuksia erityisesti nuoriin. RAY on kehittämässä omaa barometriä, joka tulee entisestään täsmentämään tietoa siitä, miten avustukset kohdistuvat sukupuoleen, ikään, asuinpaikkaan, perhemuotoon ja koulutustaustaan nähden.

OKM on osana liikuntapolitiikkaa rahoittanut selvityksiä sukupuolten välisestä tasa-arvosta, jotka kohdentuvat myös tyttöihin ja poikiin. Muun muassa keväällä 2014 julkaistiin selvitys ”Miesten ja naisten tasa-arvon edistäminen liikuntapolitiikassa: Hyviä käytäntöjä Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa.”. Sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulma on otettu huomioon myös lasten ja nuorten liikunnan sekä aikuisten terveyttä edistävän liikunnan hankehaussa.

7 Jokaisessa ministeriössä on toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti.

Toimenpiteet ja arviointia

Vuodesta 2012 alkaen on kaikilla ministeriöillä ollut virallisesti asetettu toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä. Monet työryhmät olivat saaneet uuden toimeksiannon vuoden 2012 aikana (OM, MMM, SM, YM) tai 2013 aikana (VNK, PLM ja OKM). Useimpien työryhmien toimiaika on katkolla vuoden 2015 lopussa tai hallituskauden päättyessä vuoden 2015 aikana. Ryhmien tehtävänä on pääsääntöisesti sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen suunnittelu, koordinointi ja seuranta ministeriössä. Koko hallinnonala koskevia suunnittelu- ja koordinoititehtäviä koskien on neljän ministeriön ryhmillä. Kahdeksan työryhmää käsittelee myös henkilöstöpoliittisia tasa-arvoasioita ja yhdenvertaisuutta. Vaikka edellytykset toiminnallisen tasa-arvotyön (valtavirtaistamisen) tekemiselle valtioneuvostossa ovat toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien myötä merkittävästi parantuneet, ei kaikkia ryhmien toiminnalle asetettuja tavoitteita ole saavutettu.

Toimiakseen ihanteellisella tavalla, ryhmän tulisi kokoontua säännöllisesti tavalla joka mahdollistaa osallistumisen ministeriön ydinprosesseihin, ryhmällä tulisi olla ylimpään

johtoon kuuluva puheenjohtaja, sekä prosessien että vastuualueiden tulisi olla edustettuna, ja ryhmien tulisi tuoda asioita ministeriön johtoryhmän käsittelyyn.

Tasa-arvonäkökulmien sisällyttäminen ministeriön toimintaan edellyttää osaamista ministeriön keskeisissä teemoissa ja prosesseissa. Vuorovaikutus prosesseja tuntevien, asioita tuntevien ja tasa-arvo-osaamista omaavien välillä luo parhaat mahdollisuudet kehittämistyölle. Toiminnallisen tasa-arvotyöryhmän kokoonpanolla on siis merkitystä työn onnistumiselle. Kymmenessä ministeriössä TTR:n jäsenet edustavat eri osastoja ja tuovat siten substanssiosaamista työryhmään.

Huomionarvoista on, että vastuu tasa-arvon edistämisestä ministeriössä on ylimmällä johdolla. Valtavirtaistamisen toimeenpano on vastuutettava ja sitä on seurattava ministeriön normaalien käytäntöjen mukaisesti. Vuoden 2013 aikana yhdeksän työryhmää oli vienyt tasa-arvoasioita ministeriönsä johtoryhmän käsiteltäväksi.

Ympäristöministeriössä ja puolustusministeriössä ryhmän puheenjohtajana on kansliapäällikkö, viidessä ministeriössä osastopäällikkö (vuonna 2012 osastopäällikköpuheenjohtajia oli 7) ja viisi ministeriötä ilmoittaa että puheenjohtajaksi on nimetty joku muu henkilö (tasa-arvosuurlähtettiläs, lainsäädäntöjohtaja, neuvotteleva virkamies, henkilöstö- ja hallintojohtaja, tietopalvelupäällikkö). STM:ssä ja LVM:ssä puheenjohtajuus kiertää ylijohtajien/osastopäällikköiden kesken. Osassa ministeriöitä työryhmien puheenjohtajuutta on siirretty ylemmältä johdosta keskijohtoon tai asiantuntijoille.

Ensimmäisten toimintavuosien keskeinen ponnistus on monelle työryhmälle ollut oman ministeriön toimintaan sopeutetun toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman luominen. Vuonna 2013 voimassa oleva toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma oli kymmenellä ministeriöllä (v. 2012 kuudella ministeriöllä). Useat suunnitelmat ovat nelivuotisia ja sijoittuvat vuosiin 2011–2017, riippuen aloitusajankohdasta. Suunnitelmat ovat selkeästi luonteeltaan toimeenpanoon tähtäviä ja niissä korostuvat tavoitteet, toimenpiteet ja vastuunjako. Tilannekatsausta, strategiaa ja resurssointia suunnitelmissa on käsitelty vähemmän.

8 Jokaisessa ministeriössä on vähintään yhden virkamiehen toimenkuvaan kirjattu valtavirtaistamisen koordinointi ja edistäminen.

Toimenpiteet ja arviointia

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ministeriöissä edellyttää sitä, että työhön on käytettävissä resursseja, etenkin työaika. Vuonna 2013 sukupuolten tasa-arvon edistäminen tai sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen sisältyy vähintään yhden henkilön tehtäväkuvaan yhdessätoista ministeriössä (v. 2012 7, 2011 10). Useimmiten työpanosta oli osoitettu nimenomaan toiminnallisen tasa-arvotyön koordinointiin työryhmän sihteerille ja/tai puheenjohtajalle. Valtavirtaistamiseen osoitetun työajan määrä vaihtelee paljon: yhtäällä työryhmän sihteeri voi käyttää valtavirtaistamistyöhön yhden päivän kuukaudessa, toisaalla työhön käytetään 3-4 henkilötyökuukautta, tai eri ihmisten työpanoksesta yhteenlaskettuna noin yhden henkilötyövuoden verran. Päättyönä tasa-arvon edistäminen on joillakin henkilöillä ainakin UM:ssä, STM:ssä ja TEM:ssä, mutta heidän työpanoksensa ei kokonaan ole käytettävissä ministeriön sisäiseen valtavirtaistamistyöhön. Ministeriöt toteavatkin, että resurssien ja osaamisen puute hidastaa valtavirtaistamisen etenemistä.

9 Ministeriöt raportoivat vuosittain sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen etenemisestä.

Toimenpiteet ja arviointia

Hallituskauden aikana on vuosittain koostettu raportti siitä, miten valtavirtaistaminen ministeriöiden avainprosesseissa edistyy ja miten vakiintuneita valtavirtaistamisen käytännöt ja rakenteet ovat. Kaikki ministeriöt ovat raportoineet vuoden 2013 valtavirtaistamiseen liittyvästä toiminnasta (vuonna 2012 tiedoissa oli vielä puutteita). Tietoa tarvitaan valtavirtaistamisen kehittämistyössä ja raportteihin pääosin perustuu myös hallituksen tasa-arvo-ohjelman väli- ja loppuraportointi. Vuotuisen koko valtioneuvostoa käsittelevän erillisen raportin lisäksi tasa-arvon edistymistä seurataan viidessä ministeriössä osana ministeriön normaaleja seurantaprosesseja, esim. strategian, toimintasuunnitelmien tai hallinnonalan tulossopimusten yhteydessä (SM, OKM, STM, MMM ja LVM).

10 Hallinnon ja aluekehityksen ministeriryöryhmä seuraa valtavirtaistamisen etenemistä säännöllisesti ja antaa ministeriöille suosituksia sen tehokkaammasta toimeenpanosta.

Toimenpiteet ja arviointia

Hallinnon ja aluekehityksen ministeriryöryhmä on käsitellyt valtavirtaistamista kokouksessaan syksyllä 2012 ja marraskuussa 2014.

11 Kansliapäällikkökokous käsittelee valtavirtaistamisen toimeenpanokysymyksiä säännöllisesti.

Toimenpiteet ja arviointia

Valtavirtaistamista on käsitelty kansliapäällikkökokouksessa vuonna 2012.

12 Toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien verkosto tukee toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien työtä.

Toimenpiteet ja arviointia

Ministeriöiden toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien verkosto on kokoontunut vuodesta 2010 lähtien vuosittain noin kahdeksan kertaa. Verkoston toimintaa koordinoi STM/tasa-arvoyksikkö ja kukin ministeriö järjestää kokoukset vuorollaan. Kokouksissa on käsitelty ministeriöiden keskeisiä tasa-arvotemoja esim. Pekingin toimintaohjelmaan ja CEDAW-sopimukseen perustuen, tasa-arvo-ohjelmassa sovittuja valtavirtaistettavia hankkeita, hallituksen tasa-arvo-ohjelmaa, valtavirtaistamisen seurantaan sekä ministeriöiden toiminnallisen tasa-arvotyön menetelmiä ja haasteita. Verkosto on valtioneuvoston toiminnallisen tasa-arvotyön kannalta tärkeä kehittämiskeskustelun ja tiedonvaihdon foorumi.

3 TASA-ARVOLAINSÄÄDÄNTÖ JA TASA-ARVOPOLIITTISET TOIMET

3.1 TASA-ARVOLAINSÄÄDÄNTÖ

Hallitusohjelma

Tasa-arvolain ja tasa-arvosuunnittelun toimivuutta seurataan yhdessä työelämän osapuolten kanssa.

Valmistellaan yhteistyössä työmarkkinaosapuolten ja kansalaisjärjestöjen kanssa eduskunnalle annettavaksi eurooppalaisen lainsäädäntökehityksen huomioon ottava uusi yhdenvertaisuuslainsäädäntö, joka turvaa tehokkaasti yhdenvertaisuuden syrjintäperusteesta riippumatta, ja vahvistetaan valvontaa ja tehostetaan hallintoa sen toimeenpanemiseksi. Yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki säilyvät jatkossakin erillisinä lakeina. -- Työ- ja elinkeinoministeriö selvittää ja valmistelee yhdenvertaisuutta ja työelämän sääntelyä koskevat muutokset.

Tasa-arvo-ohjelma

13 Selvitetään yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa työpaikan tasa-arvosuunnitelman laatimista koskevien tasa-arvolain säännöksiä muutostarpeet. Erityisesti on selvittävä palkkakartoitusta koskevien säännöksiä täsmentämistä, luottamushenkilöiden tiedonsaantioikeuksien tarkentamista ja henkilöstön vaikutusmahdollisuuksien turvaamista. Selvityksen pohjalta valmistellaan kolmikantaisesti tarpeelliset muutokset tasa-arvolakiin. (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Hallituksen esitys yhdenvertaisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 19/2014 vp) annettiin eduskunnalle 3.4.2014. Esitys sisältää ehdotukset työpaikan tasa-arvosuunnitelmaa koskevien tasa-arvolain säännösten tarkistamisesta. Palkkakartoituksesta säädettäisiin uudessa pykälässä, johon kirjattaisiin tasa-arvosuunnitelman osana tehtävän palkkakartoituksen tarkoitus, velvollisuus selvittää naisten ja miesten välisten selkeiden palkkaerojen syyt sekä velvollisuus korjata palkkaerot, joille ei ole hyväksyttävää syytä. Lisäksi ehdotetaan, että tasa-arvosuunnitelma voitaisiin laatia vähintään joka toinen vuosi nykyisen vuosittaisen tarkastelun sijasta, henkilöstön edustajien asemaa korostettaisiin ja lakiin sisällytettäisiin velvollisuus tiedottaa henkilöstölle tasa-arvosuunnitelmasta ja sen päivittämisestä. Ehdotukset on valmisteltu työryhmässä, jossa olivat mukana työmarkkinakeskusjärjestöt ja asiantuntijoita. Lait tulivat voimaan 1.1.2015.

Yhteyshenkilö: Johanna Hautakorpi, STM

14 Tasa-arvolain ja tasa-arvosuunnittelun toimivuutta seurataan yhdessä työelämän osapuolten kanssa toteuttamalla sitä koskeva seurantatutkimus vuonna 2014. (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Tasa-arvolain toimivuutta koskeva seurantatutkimus ei ole toteutunut tavoitellussa aikataulussa, vaan sen käynnistäminen on edelleen valmisteluvaiheessa. Hankkeen alustava toteutuslaskelma on laadittu ja tutkimukseen on varattu määräraha. Hanketta koskevaa tarjouskilpailua valmistellaan.

Yhteyshenkilö: Johanna Hautakorpi, STM

15 Uudistetaan tasa-arvolain valvontaa koskevaa lainsäädäntöä ottaen huomioon yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistaminen ja muut uudistamistarpeet, muun muassa lisätään lakiin sovintoa koskevat säännökset sekä tutkitaan mahdollisuuksia vireillepano-oikeuden laajentamiseen tasa-arvoasioita käsittelevässä lautakunnassa. (STM, OM)

Toimenpiteet ja arviointia

Hallituksen esitys yhdenvertaisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi annettiin eduskunnalle huhtikuussa 2014 (ks. toimenpide 13 yllä). Esitys sisältää tasa-arvovaltuutettua ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa koskevat lakiehdotukset sekä lautakuntien yhdistämiseen liittyvät tasa-arvolain muutosehdotukset. Hallitus antoi lisäksi eduskunnalle 4.9.2014 täydentävän esityksen (HE 111/2014 vp), jonka tarkoituksena on tasa-arvovaltuutetun sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalle.

Tasa-arvolain valvontasäännösten toimivuudesta julkaistiin 21.1.2014 selvitys, joka sisältää valvontaa koskevia kehittämisehdotuksia mukaan lukien sovinto ja vireillepano-oikeuden laajentaminen tasa-arvoasioita käsittelevässä lautakunnassa. Selvityksen on tarkoitus toimia jatkotyön pohjana.

Yhteyshenkilöt: Terhi Tulkki, STM ja Timo Makkonen, OM

16 Säädetään tasa-arvolaisissa sukupuolivähemmistöihin kuuluvien syrjintäsuojasta ja tasa-arvon edistämisestä. (STM)

Toimenpiteet ja arviointi

Yllä mainittu hallituksen esitys yhdenvertaisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi sisältää ehdotukset sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kielloista ja niihin liittyvistä oikeussuojakeinoista. Lisäksi viranomaisille, työnantajille ja koulutuksen järjestäjille asetetaan velvollisuus ennaltaehkäistä tällaista syrjintää. Muutoksilla turvattaisiin sukupuolivähemmistöihin kuuluvien osalta perustuslaissa tarkoitettun syrjinnän kiellon toteutumista.

Yhteyshenkilö: Johanna Hautakorpi, STM

17 Perusopetusta antavien oppilaitosten tasa-arvosuunnittelusta säädetään tasa-arvolaisissa. Selvitetään oppilaitoksia koskevan syrjintäkiellon laajentamista myös perusopetusta antaviin oppilaitoksiin. Selvitetään tasa-arvosuunnitteluvaikeuksista sääntämistä varhaiskasvatuksessa. (STM, OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

Yllä mainittu hallituksen esitys yhdenvertaisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi sisältää ehdotuksen oppilaitosten tasa-arvosuunnittelun laajentamisesta perusopetusta antaviin oppilaitoksiin. Oppilaitoksia koskevan syrjintäkiellon laajentamista ei ole vielä selvitetty, mutta toimenpiteen 14 mukaisessa tutkimuksessa on ajatuksena selvittää myös oppilaitoksia koskevien syrjintäkieltojen toimivuutta. Varhaiskasvatusta koskevasta tasa-arvosuunnitteluvaikeuksista on tarkoitus teettää selvitys tällä hallituskaudella.

Yhteyshenkilöt: Johanna Hautakorpi, STM ja Terhi Tulkki, STM

18 Tutkitaan mahdollisuutta säätää tasa-arvolaisissa viranomaisille velvoite toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman laatimiseen (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Asiaa koskeva selvityshanke on käynnistetty, ja hankkeen aikataulun mukaisesti selvitys valmistuu joulukuussa 2014.

Yhteyshenkilö: Terhi Tulkki, STM

19 Arvioidaan uudelleen tasa-arvoa loukkaavaa mainontaa koskevan sääntelyn tarve viimeistään vuoden 2014 aikana, kun kokemuksia vuoden 2008 kuluttajansuojalain ja Mainonnan eettisen neuvoston roolin uudelleen muotoutumisesta on saatu. (OM)

Toimenpiteet ja arviointia

Asiaa koskeva arviointimuistio valmistui joulukuussa 2014. Arvioinnissa todetaan, että tasa-arvoa loukkaavaa mainontaa säännellään kuluttajansuojalain 2 luvun hyvän tavan vastaista markkinointia koskevilla säännöksillä, joita täsmennettiin vuonna 2008. Hyvän tavan vastaisuudella tarkoitetaan eettisesti arveluttavien menettelytapojen käyttämistä markkinoinnissa. Kuluttaja-asiamies valvoo säännösten noudattamista. Mainosalan it-sesäntely ja Mainonnan eettinen neuvosto huolehtivat osaltaan eettisten periaatteiden noudattamisesta mainonnassa. Voimassa oleva sääntely arvioidaan tasa-arvoa loukkaavan mainonnan osalta riittäväksi ja kattavaksi.

Yhteyshenkilö: Paula Hannula, OM

3.2 TASA-ARVON EDISTÄMINEN JA SYRJINNÄN EHKÄISEMINEN TYÖELÄMÄSSÄ, SUKUPUOLTEN VÄLISTEN PALKKAEROJEN KAVENTAMINEN SEKÄ TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMINEN

Hallitusohjelma

Kolmikantaista samapalkkaisuusohjelmaa jatketaan tavoitteena naisten ja miesten palkkaeron kaventaminen enintään 15 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä. Tarvittavien toimenpiteiden täsmentämiseksi käynnistetään kaksi laaja-alaista tutkimushanketta.

Työmarkkinoiden jakautumisen vähentämiseen tähtäviä toimia eri hallinnonaloilla vahvistetaan. – – Edistetään kokoaikaisia työsuhteita. – – Syrjinnän seurantajärjestelmää kehitetään.

Pienten lasten vanhempien mahdollisuutta perheen ja työn joustavaan yhdistämiseen tuetaan. – – Perhevapaajärjestelmällä edistetään lapsen hyvinvointia ja tuetaan molempien vanhempien mahdollisuuksia osallistua lasten hoitoon ja työelämään. Tavoitteena on lisätä isille merkittyjä vapaita, joustavoittaa isien perhevapaiden käyttöä ja mahdollistaa lapsen hoitaminen kotona vanhempainpäivärahan turvin nykyistä pitempään. Lisäksi pyritään parantamaan adoptio-, monikko- ja sijaisperheiden yhdenvertaisuutta muiden perheiden kanssa. Lisäksi selvitetään, miten lainsäädäntö turvaa perhevapaalta työhön palavien oikeudet ja arvioidaan perhevapaajärjestelmän päivärahaetuuksien tasot erityisesti isien perhevapaiden käytön kannustavuuden näkökulmasta. – – Hallitus edistää yhdessä työelämän osapuolten kanssa hyviin käytäntöihin perustuvia toimintatapoja, joilla työpaikoista tehdään nykyistä perheystävällisempiä. – – Vanhempien osa-aikatyön mahdollisuuksia lisätään. Arvioidaan mahdollisuudet korottaa osittaista hoitorahaa ja joustavoittaa sen käyttömahdollisuuksia. – – Edistetään kotihoidontukea saavien henkilöiden asteittaista siirtymistä työelämään yhdistämällä varhaiskasvatuspalvelut ja taloudellinen tuki,

joiden saantiedellytykset ja muut ehdot selvitetään ja ratkaistaan vuoden 2012 loppuun mennessä.

Tasa-arvo-ohjelma

20 Erilaisten työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen vaikutuksia selvitetään ja arvioidaan myös sukupuolten tasa-arvoa koskevana kysymyksenä TEM:n ja STM:n työryhmässä. Työryhmä arvioi, vastaako voimassa oleva työ- ja sosiaalivakuutus- sekä verotuslainsäädäntö työvoiman käyttötavoissa tapahtuneita muutoksia ja tekee tarvittaessa esityksiä lainsäädännön muuttamiseksi. (TEM, STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Työryhmän tehtävänä on ollut selvittää työmarkkinoiden ja yritystoiminnan muutostrendejä ja rakennemuutoksia sekä arvioida niiden vaikutuksia työn tekemisen muotoihin, työvoiman käyttötapoihin ja työaikalainsäätelyyn. Työryhmä on muun muassa tarkastellut määräaikaisten ja osa-aikaisten työsuhteiden vaikutuksia työntekijän asemaan ja selvittänyt työsuhteisen työn ja yrittäjyyden välimaastoon sijoittuvan itsensä työllistämisen ongelmakohtia. Näitä kysymyksiä on tarkasteltu myös sukupuolten näkökulmasta. Työryhmä seuraa asetettujen tehtävien etenemistä ja raportoi toimikautensa loppupuoliskolla selvitys- ja kehitystyönsä tuloksista kokonaisuutena. Toteutuneista toimenpide-esityksistä voidaan mainita esimerkiksi osa-aikatyötä selvittäneen työryhmän raportti, vuokratyötä koskeva lainsäädäntömuutos, Itsensä työllistäjät -selvitys, tilastointi- ja tiedontarpeita koskeva selvitys ja selvitys nollatyösopimuksista.

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 31.8.2012 työryhmän selvittämään osa-aikaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Työ valmistui tammikuussa 2013. Selvityksen keskiössä oli lisättyön tarjoamisvelvollisuus ja siihen liittyvät haasteet. Työryhmä tarkasteli osa-aikaisia työntekijöitä koskevan sääntelyn nykytilaa työoikeusnäkökulmasta. Se myös kartoitti osa-aikatyön määrää ja käyttöä eri toimialoilla, erityisesti kaupan alalla ja arvioi osa-aikatyötä tilastojen, lainsäädännön ja oikeuskäytännön näkökulmasta. Osa-aikatyön käytön tilanteita tarkasteltiin työntekijöiden ja työnantajan näkökulmasta.

Määräaikaisten työsuhteiden osalta on todettu suomalaisena piirteenä sukupuolittuneisuus ja määräaikaisten työsuhteiden yleisyys perheenperustamisiässä olevilla naisilla. Osana työ- ja elinkeinoministeriön työelämän kehittämisstrategian jalkauttamista työryhmä esitti viettäväksi eteenpäin hyviä käytäntöjä esimerkiksi sijaispankeista, joiden avulla työpaikoilla on saatu vähennettyä määräaikaisten työsuhteiden määrää. Kehittämisstrategian osana esitettiin myös lisättäväksi työntekijöiden ja työnantajien tietoa ja tietoisuutta lainsäädännöstä koskien esimerkiksi määräaikaisuuden syyn ilmoittamisvelvollisuutta, lomaoikeuksia ja tasa-arvolaisissa määriteltyä kieltoa määräaikaisten palvelussuhteiden uusimatta jättämisestä ja niiden keston rajoittamisesta raskauden taikka perhevapaan käyttämisen perusteella. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti syksyllä 2012 työryhmän valmistelemaan henkilöstösuunnittelun kehittämistä. Lainsäädäntömuutokset toteutettiin osana työntekijöiden ammatillisen osaamisen toimintamallin toteuttamista, ja ne tulivat voimaan 1.1.2014. Yhteistoimintalaissa säädetään aikaisempaa yksityiskohtaisemmin henkilöstö- ja koulutus suunnitelmassa käsiteltävistä asioista. Uusia käsiteltäviä asioita ovat muun muassa toteutuneiden määräaikaisten työsopimusten määrä sekä arvio näiden kehittymisestä.

Vuokratyöntekijöiden asemaa on selvitetty raamisopimukseen perustuvassa kolmikantaisessa työryhmässä. Edellä viitatus työryhmän tehtävänä oli selvittää, toteutuuko vuokratyössä tehtävissä määräaikaisten työsuhteissa käytännössä perusteiden osalta yhtenäisyyden periaate. Työryhmän työn tuloksena työsopimuslakia muutettiin siten, että määräai-

kaisissa työsuhteissa työnantajan antamasta selvityksestä on käytävä ilmi määräaikaisuuden peruste sekä määräaikaisen sopimuksen päättymisen ajankohta, jos se on sopimusta solmittaessa tiedossa tai sopimuksen päättymisen arvioitu ajankohta, jos se on kytketty työn valmistumiseen, sijaisuuden päättymiseen tms. objektiiviseen syyhyn. Lisäksi selvityksessä tulee antaa tieto määräaikaisen sopimuksen taustalla olevan käyttäjäyrityksen asiakastilauksen syystä ja kestosta sekä vuokratyrytyksessä tarjolla olevista muista, vuokratyöntekijän työsopimuksessa sovittuja työtehtäviä vastaavista työtehtävistä. Edellä mainitut muutokset ovat tulleet voimaan 1.1.2013.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti syyskuussa 2012 työryhmän selvittämään luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvassa ja sosiaaliturvaan vaikuttavassa verotuksessa mahdollisesti olevat epäkohdat ja tekemään tarvittavat muutosehdotukset epäkohtien korjaamiseksi. Työryhmä luovutti mietintönsä syyskuussa 2013 (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:34). Työryhmä teki erilaisia ehdotuksia luovilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvan kehittämiseksi.

Työryhmä valmistele loppuraportin hallituskauden loppuun mennessä.

Yhteyshenkilö: Jan Hjelt, TEM

21 Edistetään työurien segregaaation lieventymistä kehittämistoiminnalla, jonka erityisalueena ovat muun muassa työvoimapalvelut. (TEM)

Toimenpiteet ja arviointia

TEM:n työllisyys- ja yrittäjyysosastolla segregaaation lieventäminen on ollut yksi kehittämistoiminnan keskeisiä alueita. Osaston toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä on edistänyt sukupuolten tasa-arvoa erityisesti työvoima- ja yrityspalveluissa ja kotouttamistoimissa. Laajemmin tehtäväkenttänä on ollut muun muassa sovittaa yhteen, käynnistää, seurata ja tukea sekä tarvittaessa toteuttaa ministeriön toiminnalliseen tasa-arvosuunnitelmaan sisältyviä osaston toimialaan kuuluvia toimenpiteitä. Työryhmä on kartoittanut alustavasti työvoima- ja yrityspalveluita koskevaa normistoa ja sen käytännön toimeenpanoa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Kartoituksen pohjalta on tehty ehdotuksia muun muassa tilastoinnista ja muusta tiedontuotannosta sekä tiedon analysoinnista ja hyödyntämisestä samoin kuin henkilöstökoulutuksesta, kehittämistyöstä, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista ja tasa-arvovyhdyshenkilöistä. Osaston johtoryhmä on päättänyt, että sukupuolinäkökulma tullaan sisällyttämään erityisesti työ- ja elinkeinopalvelu-uudistusta koskevaan informaatio-ohjaukseen. Tärkeää on vaikuttaa työtapoihin ja työkäytäntöihin esim. työtarjouksissa ja muussa palvelujen kohdentamisessa. Lisäksi sukupuoli tehdään näkyväksi erityisryhmien osalta (esim. nuoret, maahanmuuttajat, osatyökykyiset). Työvoima- ja yrityspalveluita koskevasta tilastoinnista ja muusta seurannasta on saatu aineistoa sukupuolinäkökulmaan perustuvaa analysointia varten (esimerkiksi TE-toimistojen asiakaspalautetutkimus 2013).

”Rakennetyöttömyys ja toimeentulo” (RATO) -ryhmä järjestää säännöllisiä työkokouksia ja koulutuksia ELY-keskuksille ja TE-toimistoille työvoimapalvelujen toimeenpanosta ja kehittämisestä. Työvoimapalvelujen todelliset sukupuolivaikutukset syntyvät toimeenpanossa, joten tasa-arvoon liittyvät asiat sisällytetään näiden työkokousten ja seminaarien ohjelmaan. Toimeenpanon vaikuttavuuden arvioinnissa sukupuolivaikutukset voisi nostaa

nykyistä paremmin esille ja käyttää saatua arviointitietoa nykyistä monipuolisemmin palvelujen suunnitteluun.

Osana VALTAVA-kehittämisohjelmaa on meneillään tutkimus ”Sukupuolinäkökulma työvoimatoimiston palveluihin”, joka julkaistaan TEM:in sarjassa marraskuussa 2014. Tarkoituksena on, että ministeriön työvoimapalveluihin kohdistuvassa kehittämistyössä hyödynnetään tutkimuksen tulokset. Lisäksi Valtava-kehittämisohjelma toteutti viestintäkampanjan ennakkoluulottomasta uravalinnasta syksyllä 2014. Kampanjan tarkoituksena oli saada aikaan keskustelua ”naisten ja miesten töistä” sekä sukupuoliin liitetystä stereotyyppioista ammatin ja uran valinnassa. Kohderyhminä ovat 9-luokkalaiset ja lukiolaiset sekä heidän vanhempansa ja opinto-ohjaajat ja opettajat. Kampanja sai erittäin paljon myönteistä palautetta kyseisiltä ryhmittä. Opetushallitus sisällytti kampanjan aineiston nettisivuilleen (oph.fi). Opettajat ovat käyttäneet oppitunneillaan kampanjan aineistoa, ja nuoret ovat itse tehneet ennakkoluuloihin liittyviä videoita ja keskustelleet vilkkaasti asiasta sosiaalisessa mediassa.

Yhteyshenkilö: Lippe Koivuneva ja Hillevi Lönn, TEM

22 Palkkakartoitusten analyysien julkistaminen käynnistetään valtiosektorilla. Julkistaminen tapahtuu esimerkiksi vuosikertomuksessa, henkilöstötilinpäätöksessä tai muun henkilöstöraportoinnin yhteydessä. Palkkakartoituksen analyysien seuranta tehdään normaalin henkilöstösuunnittelun yhteydessä. (VM)

Toimenpiteet ja arviointia

Asiaa koskeva VM:n suositusluonnos odottaa tasa-arvolain muutosten hyväksymistä Eduskunnassa. Suositus annetaan sen jälkeen, kun uudistettu tasa-arvolaki on hyväksytty. Uudistettu tasa-arvolaki tuli voimaan vuoden 2015 alussa.

Yhteyshenkilö: Mika Happonen, VM

23 Hallitusohjelman mukaisesti selvitetään, miten lainsäädäntö turvaa perhevapaalta työhön palaavien oikeudet. Kolmikantaisen työryhmän työ käynnistetään syksyllä 2012. Lisäksi vahvistetaan työvoimapolitiikan keinoja tukea perhevapaalta työmarkkinoille ilman työsuhdetta palaavien työllistymistä. (TEM, STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Kolmikantainen työryhmä selvitti, miten lainsäädäntö turvaa perhevapaalta työhön palaavien oikeudet. Työryhmä luovutti muistionsa työ- ja elinkeinoministeriölle toukokuussa 2014. Muistiossa käsitellään työsopimuslain irtisanomissuojaa ja työhönpaluuta koskevia säännöksiä sekä tasa-arvolain syrjinnän kieltäviä säännöksiä ja säännösten taustalla olevaa EU-lainsäädäntöä. Työhönpaluuta perhevapaan jälkeen tarkastellaan myös kotimaisen ja EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön valossa. Lisäksi muistiossa selvitetään, miten perhevapaisiin liittyvien oikeuksien rikkomisen johdosta epäedullisempaa kohtelua kohdanneen oikeussuoja toteutuu.

Työsopimuslain mukaan raskaana olevat ja perhevapaita käyttävät ovat tehostetun työsuhdeturvan piirissä. Lainsäädäntö kattaa irtisanomiskiellon ja tarjoaa suojaa perhevapaan perusteella tapahtuvaa irtisanomista vastaan. Työnantaja ei saa irtisanoa työsopimusta raskauden johdosta eikä sillä perusteella, että työntekijä käyttää oikeuttaan perhevapaaseen. Työntekijällä on perhevapaan jälkeen oikeus palata vanhaan työhönsä. Työsopimuslain säännökset kattavat kaikki perhevapaat ja turvaavat perhevapaita käyttävien työhön-

paluuoikeuden. Tasa-arvolaisissa kielletään sukupuoleen perustuva syrjintä ja työntekijän asettaminen epäedullisempaan asemaan raskauden, synnytyksen tai vanhemmuuden perusteella. Lainvastaisen menettelyn seuraamuksena voi olla tasa-arvolain mukainen hyvi-tykseuraamus ja/tai työsopimuslaissa ja/tai vahingonkorvauslaissa säädetty vahingonkorvaus. Lisäksi työnantajan menettely voi tulla rangaistavaksi rikoksena. Syrjinnän kieltävät säännökset, jaetun todistustaakan periaate sekä seuraamukset turvaavat perhevapaalta työhönpalaavan asemaa myös työhönpaluun jälkeen.

Työryhmässä ei päästy yksimielisyyteen lainsäädäntömuutosten tarpeellisuudesta, eikä työryhmä esittänyt työhön paluuta perhevapaan jälkeen koskevia lainsäädäntömuutoksia. Työryhmä korosti tehokkaampaa tasa-arvosuunnitelman seuranta ja henkilöstön vaikutusmahdollisuuksien tehostamista, yhteistoimintalain säännöksiensä parempaa huomioimista työpaikoilla työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta, hyviä työpaikkakohtaisia käytäntöjä ja perehdyttämistä työhön paluuseen liittyen sekä perhevapaiden käytön ja perhevapaalta työhön paluun seuraamista tutkimusten ja tilastojen avulla. Esimerkiksi työvoimatutkimuksen kotitalousosaan olisi tarpeellista lisätä myös kysymyksiä työhön paluusta, ja erityisesti siitä, palaako henkilö samaan vai eri asemaan työssä.

Yhteyshenkilöt: Seija Jalkanen ja Jan Hjelt, TEM

24 Hallituksen tavoitteena on lisätä isille merkittäviä vapaita, joustavoittaa isien perhevapaiden käyttöä ja mahdollistaa lapsen hoitaminen kotona vanhempainpäivärahan turvin nykyistä pitempään. (STM, TEM)

Toimenpiteet ja arviointia

Eduskunta on hyväksynyt hallituksen esityksen 111/2012 laeiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta, lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 4 ja 6 §:n muuttamisesta sekä lasten päivähoidosta annetun lain 11 a §:n muuttamisesta (903–905/2012). Isällä on oikeus yhteensä 54 arkipäivältä maksettavaan isyysrahaan, joka ei ole siirrettävissä toiselle vanhemmalle. Jos isä ei käytä oikeuttaan, se menetetään. Isyysraha voidaan maksaa enintään 18 arkipäivältä samanaikaisesti äidille äitiys- tai vanhempainrahakaudella maksettavan äitiys- tai vanhempainrahan kanssa. Oikeus isyysrahaan ei ole enää sidoksissa vanhempainrahaan, eikä se myöskään enää vähennä niiden päivien lukumäärää, joilta vanhemmilla on oikeus vanhempainrahaan. Isyysraha tulee käyttää ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta. Ottovanhemman tai rekisteröidyn parisuhteen osapuolen ottovanhemman isyysraha tai isyysrahaan verrattava etuus tulee vastaavasti käyttää ennen kuin on kulunut kaksi vuotta lapsen hoitoon ottamisesta. Isyysraha on lapsikohtainen siten, että uuden lapsen syntyminen perheeseen ei enää lakkauta isän oikeutta isyysrahaan edellisen lapsen perusteella. Myöskään isyysrahakauden siirtämisen edellytyksenä ei enää ole, että lasta on hoidettu kotona vanhempainrahakauden ja sen jälkeen pidettävän isyysrahakauden välillä. Yhdenmukaisesti tämän kanssa lasten päivähoido voi alkaa välittömästi vanhempainrahakauden päättyttyä.

Yhteyshenkilö: Pekka Humalto, STM

25 Hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen raamisopimuksessa sovittu isien oikeuksia vanhempainvapaisiin vahvistava muutos toteutetaan siten, että se tulee voimaan vuoden 2013 alusta. Uudistuksen vaikutuksia ja tavoitteiden saavuttamista tarkastellaan vuonna 2015. (STM, TEM)

Toimenpiteet ja arviointia

Kohdassa 24 mainitun lainmuutoksen (903–905/2012) vaikutuksia ja tavoitteiden saavuttamista tarkastellaan vuonna 2015.

Yhteyshenkilö: Pekka Humalto, STM

26 Perhevapaita kehitettäessä pyritään parantamaan yksinhuoltaja-, etävanhempi-, adoptio-, monikko-, sateenkaari- ja sijaisperheiden yhdenvertaisuutta muiden perheiden kanssa. (STM, TEM)

Toimenpiteet ja arviointia

Sosiaali- ja terveysministeriössä tarkasteltiin syksyllä 2012 alustavasti virkatyönä hallitusohjelman kirjauksia erityisesti erityyppisten perheiden näkökulmasta. Tarkastelun pohjana oli tieto siitä, mitä Suomen Adoptioperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Yhden Vanhemman perheiden Liitto ry, Perhehoitoliitto ry ja Sateenkaariperheet ry olivat Vanhempainvapaatyöryhmälle (STM 2011:12) sekä myöhemmin hallituksen esityksen 111/2012 eduskuntakäsittelyn yhteydessä perhevapaajärjestelmän kehittämisen osalta esittäneet. Hallitusohjelman mukaan ansioperusteisen perhevapaajärjestelmän kehittämiseen liittyvät asiat valmistellaan kolmikantayhteistyössä työelämän osapuolten kanssa. Jatkotyössä arvioidaan ansioperusteisen perhevapaajärjestelmän rahoituksen kehittämismahdollisuudet ja kustannusten jako. Lainsäädäntömuutokset toteutetaan, kun rahoituksesta on sovittu.

Yhteyshenkilö: Pekka Humalto, STM

27 Perhevapaiden aiheuttamien työuran katkosten vähentämiseksi valmistellaan vuoden 2012 loppuun mennessä toimenpidekokonaisuus, joka edesauttaa mahdollisuuksia osa-aikatyön tekemiseen ja lisää hoitojärjestelmän joustavuutta. Päivähoitomaksut uudistetaan siten, että maksut määräytyvät tuntiperustaisesti ja siten tosiasialliset mahdollisuudet myös osa-aikatyön tekemiseen paranevat. Päivähoidon tarjonta turvataan. (STM, TEM, OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

STM, TEM: Vuoden 2014 alusta tuli voimaan laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (975/2013), jolla alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmille maksettava osittainen hoitoraha on korvattu uudella joustavalla hoitorahalla. Joustavaa hoitorahaa voi saada alle 3-vuotiaan lapsen isä tai äiti tai muu huoltaja, ml. adoptio- ja sateenkaariperheet. Hoitorahaa voi saada kumpikin vanhempi yhtä aikaa, jos he ovat järjestäneet työnsä niin, että he hoitavat lasta eri aikoina. Tämä koskee myös vanhempaa, joka ei asu lapsen kanssa samassa taloudessa. Joustavaa hoitorahaa voi saada heti, kun vanhempainpäiväraha on loppunut. Hoitorahan edellytys on, että vanhempi tekee töitä viikoittain keskimäärin enintään 30 tuntia viikossa tai enintään 80 prosenttia normaalista kokopäivätyön työajasta. Vanhemman tulee olla töissä työ- tai virkasuhteessa tai olla YEL- tai MYEL-vakuutuksen piiriin kuuluva yrittäjä tai maatalousyrittäjä. Hoitoraha on ulotettu myös apurahansajiin, joilla on MYEL-vakuutus. Joustavan hoitorahan määrä on porrastettu kahteen ryhmään vanhemman työajan mukaan. Perheen tulot eivät vaikuta tuen määrään. Joustavaa hoitorahaa maksetaan kerrallaan vain yhdestä lapsesta. Lakimuutoksen tarkoituksena on lisätä työnteon kannustavuutta ja erityisesti pienten lasten vanhempien osa-aikatyön mahdollisuuksia ja näin edistää kotihoidon tukea saavien siirtymistä työelämäänsä. Osa-aikatyö voi parantaa erityisesti naisten palaamista ja kiinnittymistä työmarkkinoille. Joustava hoitoraha parantaa työelämän ja perheen yhteensovittamista, lyhentää kokoaikaisia työstä poissaolojaksoja sekä kannustaa molempia vanhempia lastenhoidon jakamiseen.

Yhteyshenkilö: Liisa Holopainen, STM

Lisäksi hallitus on päättänyt rakennepoliittisessa ohjelmassaan 29.8.2013, että ”nykyinen kotihoidontuki kohdennetaan puoliksi molemmille vanhemmille ja rajoitetaan subjektiivista päivähoito-oikeutta sosiaaliset perusteet huomioivalla tavalla osa-aikaiseksi silloin, kun vanhempi on kotona äitiys-, isyys-, vanhempain- tai hoitovapaalla tai kotihoidontuella. Jos toinen vanhemmista ei pidä hänelle kohdennettua vapaata, perhe menettää tältä osin perhevapaat.” Kotihoidon tuen kohdentamista koskeva uudistus toteutetaan siten, että nykyinen laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta korvataan uudella lailla lastenhoidon tuista. Asiaa koskeva hallituksen esitys annetaan eduskunnalle syysistuntokaudella 2014. Lain on tarkoitus tulla voimaan 1.8.2015. (STM, OKM)

Yhteyshenkilö: Riitta Kuusisto, STM ja Hanna-Mari Pekuri, OKM

3.3 NAISTEN URAKEHITYKSEN EDISTÄMINEN JA SUKUPUOLTEN TASAPUOLISEN EDUSTUKSEN LISÄÄMINEN JULKISEN JA YKSITYISEN SEKTORIN PÄÄTÖKSENTEOSSA

Hallitusohjelma

Hallitus jatkaa yhteistyötä työelämän osapuolten kanssa naisten urakehityksen edistämiseksi. – Valtio edistää omistamissaan yhtiöissä sukupuolten välistä tasa-arvoa pyrkien suunnitelmallisesti turvaamaan riittävä naisten edustus valtio-omisteisten yhtiöiden hallituksissa.

Tasa-arvo-ohjelma

28 Valtio jatkaa ohjelmaa naisten osuuden lisäämiseksi valtio-omisteisten yhtiöiden hallituksissa seuraavien tavoitteiden ja valtion omistajapolitiikkaa koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti:

- 1) Valtion kokonaan omistamien yhtiöiden hallituksissa on oltava naisia ja miehiä vähintään 40 prosenttia.
- 2) Yhtiöissä, joissa valtio on enemmistössä ja jotka eivät ole pörssi-yhtiöitä, on 40 prosentin kiintiö hallituksissa samoin toteutettava, ellei muuhun ole nimenomaisia perusteita (yhtiöjärjestyssäännöksiä, osakassopimuksia tai muita sellaisia).
- 3) Yhtiöissä, joissa valtio on suoraan tai välillisesti vähemmistöomistaja, on valtion ja valtiota edustavien toimijoiden edistettävä tasa-arvoa siten, että ne nimeävät ehdokkaita hallitusten jäseniksi tasa-arvotavoitteita toteuttavalla tavalla.
- 4) Pörssi-yhtiöissä, joissa valtio on enemmistössä, tavoitteena on saavuttaa edellä mainitut 40 prosentin tasot.

Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosasto laatii vuosittain tilannekatsauksen markkinaehtoisesti toimivien valtio-omisteisten yhtiöiden hallitusjäsenyyksistä ja valtion omistajaohjauksen tasa-arvotavoitteiden toteutumisesta. Sukupuolten tasapuolista edustusta yhtiöiden johtoryhmissä ja nimitystoimikunnissa edistetään. (VNK)

Toimenpiteet ja arviointia

Valtio on omistajana vuodesta 2004 alkaen edistänyt sukupuolten välistä tasa-arvoa valtio-omisteisten yhtiöiden hallitusjäsenien valinnassa. Valtio on nimeämisvaltansa puitteissa saavuttanut tasa-arvoisen kohtelun mukaiset tavoitteet useita vuosia sitten. Vuoden

2014 aikana pidetyissä yhtiökokouksissa 45 prosenttia valtion nimeämistä hallitusjäsenistä oli naisia. Valtio on tasapuolista edustusta koskevien tavoitteiden ja niiden toteutumisen seurannan pohjalta osoittanut edelläkävijyyttä tasa-arvon konkreettisessa edistämisesä yritysten hallituksissa. Hallitusjäsenien valintaprosessi hoidetaan ammattimaisesti ja hallitusjäsenpankkiin valittavat kandidaatit edustavat valtion asettamia kriteerejä monipuolisesti. Näin on parhaiten varmistettu sukupuoleen katsomatta hallitusjäsen ehdokkaiden kokemukseen, asiantuntemukseen sekä taloudelliseen ja strategiseen analysointikykyyn perustuvan moninaisuuden toteutuminen. Valtio varmistaa jatkossakin valtioneuvoston periaatepäätöksen ja hallituksen tasa-arvo-ohjelman mukaisten molempien sukupuolten tasa-arvoisen kohtelun periaatteiden toteutumisen valtio-omisteisten yhtiöiden hallitusjäsenyyksien valinnassa. (Ks. tarkemmin liite 4).

Yhteyshenkilö: Jarmo Väisänen, VNK

29 Hallitus jatkaa vuoropuhelua elinkeinoelämän kanssa naisten urakehityksen tukemiseksi (STM, TEM, VNK)

Toimenpiteet ja arviointia

Euroopan sosiaalirahaston ja sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama ja Svenska Handelshögskolanin koordinoima NaisUrat -hanke käynnistyi keväällä 2013, ja se päättyi tammikuussa 2015. Hanke on osa hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen Samapalkkausohjelmaa, ja se tukee toimihenkilönaisten sekä asiantuntija- ja keskijohdon tehtävissä toimivien naisten pääsyä vaativampiin tehtäviin. Tutkimusavusteisen kehittämishankkeeseen on osallistunut kahdeksan organisaatiota, joiden joukossa on yksi ministeriö, kunta, palkansaajajärjestö, kansanterveysjärjestö sekä pien- tai keskisuuria yrityksiä. Hanke on kehittänyt räätälöityjä johtamis- ja rekrytointikäytäntöjä sukupuolten tasa-arvon edistämisenäkökulmasta sekä pyrkinyt kehittämään kohdeorganisaatioiden kokemusten pohjalta toimintamalleja naisten kehittämismahdollisuuksien lisäämiseksi. Tietoa hankkeen tuloksista levitetään laajalle. Hanke on järjestänyt lukuisia laajalle yleisölle avoimia seminaareja sekä työpajoja kohdeorganisaatioiden oman kehittämistoiminnan tueksi. Osana hanketta järjestetään kerätyn tutkimusaineiston hyödyntämistä palveleva tutkimusseminaari sekä luodaan vertaistukiverkosto kohdeorganisaatioiden tasa-arvoyhdyskunnille.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Euroopan Unionin Progress-ohjelman rahoittama Tasa-arvoa johtajien urakehitykseen TASURI -hanke (www.stm.fi/tasuri, Gender Equality in Top Management – Changing Practices in Economic Decision-Making) käynnistyi marraskuussa 2013. TASURI-hankkeessa selvitetään keinoja tuottaa säännöllisesti sukupuolten huomioivia tilastoja yritysten ylimmästä johdosta sekä laaditaan tilastollinen selvitys (ks. toimenpide numero 31). Lisäksi hankkeen laadullisessa tutkimuksessa 'Sukupuolten tasa-arvon huomioiminen yritysten ylimmän johdon rekrytoinneissa' arvioidaan yritysten ylimmän johdon rekrytointikäytäntöjen kehittämistarpeita sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta kartoittamalla käytäntöjen onnistumisia ja ongelmakohtia. Tavoitteena on lisätä rekrytointipäätöksiä koskevaa avoimuutta sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Keväällä 2015 julkaistava tutkimusraportti sisältää suositukset pörssiyrityksille, valtio-omisteisille yhtiöille sekä rekrytointi- ja suoraohjelmille sukupuolten tasa-arvon huomioimiseksi ylimmän johdon rekrytoinneissa. TASURI-hankkeessa rakennetaan kansallisia yhteistyöverkostoja ja vahvistetaan keskeisten toimijoiden pitkän tähtäimen sitoutumista sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi taloudellisessa päätöksenteossa. Kesäkuussa 2014 hanke järjesti Johtamisen huippua – Käytäntöjä ja näkökulmia sukupuolten tasa-arvon edistämiseen yritysten ylimmässä johdossa -seminaarin, ja keväällä 2015 pidetään seminaari nais-

ten urakehitykseen ja sukupuolten tasa-arvon huomioiviin johdon rekrytointikäytäntöihin ja -prosesseihin liittyen. Hanke päättyy heinäkuussa 2015.

Yhteyshenkilöt: Mia Teräsaho ja Mari-Elina McAteer, STM

30 Seurataan sukupuolten tasapuolisemman edustuksen toteutumista pörssiyhtiöiden hallituksissa. Jos tasapuolisempi edustus ei etene riittävästi, siirrytään lainsäädännöllisiin toimiin sukupuolten tasapuolisemman edustuksen turvaamiseksi pörssiyhtiöiden hallituksissa. Arvio riittävästä kehityksestä tehdään kesäkuussa 2014. Lainvalmistelussa otetaan huomioon muun muassa valtio-omisteisissa ja -enemmistöisissä pörssiyhtiöissä sovellettava 40 prosentin vähimmäisosuus, tasapuolisemman edustuksen vaihtoehtoiset toteuttamistavat ja kohtuulliset siirtymäajat. (OM, VM, STM, TEM, VNK)

Toimenpiteet ja arviointia

Ks. liite 5: Arvio sukupuolten tasapuolisen edustuksen toteutumisesta pörssiyhtiöiden hallituksissa.

Yhteyshenkilö: Jyrki Jauhiainen, OM

31 Selvitetään Tilastokeskuksen ja muiden toimijoiden kanssa käytäntöä, joka mahdollistaa pörssiyhtiöiden hallitusten nais- ja miesjäsenien osuuksien säännöllisen julkaisemisen. (VM)

Toimenpiteet ja arviointia

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Euroopan Unionin Progress-ohjelman rahoittamassa Tasa-arvoa johtajien urakehitykseen TASURI -hankkeessa (2013–2015) kehitetään yritysten ylintä johtoa koskevaa tilastotuotantoa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta (ks. myös toimenpide 29). Kehittämistyötä varten perustetussa tilastotyöryhmässä, jossa on ministeriöiden, Tilastokeskuksen ja elinkeinoelämän edustajia, selvitetään keinoja tuottaa säännöllisesti sukupuolen huomioivia tilastoja yritysten ylimmästä johdosta ja lisätään synergiaa tilastoja tuottavien tahojen välille. Tavoitteena on myös parantaa tilastotietojen levittämistä ja niiden hyödynnettävyyttä. TASURI-hankkeen tilastollinen selvitys 'Naisten ja miesten edustus yritysten ylimmässä johdossa' tarjoaa päättäjille ja muille keskeisille toimijoille konkreettisen työkalun, joka sisältää koottua tilastotietoa naisten ja miesten edustuksesta pörssiyhtiöiden, suurimpien listaamattomien yhtiöiden ja valtio-omisteisten yhtiöiden ylimmässä johdossa. Tilastokeskuksen toteuttaman selvityksen myötä tietämys keskeisistä sukupuolten tasa-arvoa koskevista tilastotuotannon kehittämistarpeista yritysten ylimmässä johdossa lisääntyy. Vuoden 2015 alussa julkaistava selvitys sisältää myös ehdotuksia sukupuolten edustusta yritysten ylimmässä johdossa koskevien tilastojen kehittämiseksi.

Yhteyshenkilö: Minna Sneck, VM ja Mia Teräsaho, STM

32 Jatketaan naisten urakehitystä valtionhallinnossa koskevien suositusten toimeenpanoa ja seurantaa. (VM)

Toimenpiteet ja arviointia

Valtion työmarkkinalaitos antoi suosituksen naisten urakehityksen edistämiseksi valtionhallinnossa vuonna 2009. Toimenpidesuosituksukset koskevat muun muassa rekrytointia, koulutusta ja urateitä, ja toimenpiteiden tavoitteina on naisten osuuden kasvu hakijoista ja nimitetyistä kaikissa valtionhallinnon esimies- ja johtotehtävissä. Nimitetyiksi tulleiden naisten osuuden kattava seurantamenettely vaatii vielä kehittämistä ja pyritään toteuttamaan valtion rekrytointijärjestelmän uudistuksen yhteydessä, joka on käynnissä. Tilastokeskus on laajentanut sukupuolijaottelun käyttöä tilastoissaan kattavan suunnitelman pohjalta. Sukupuolta koskevat tilastotiedot (tilinpäätösten tunnusluvut) on valtion virastojen

toimintakertomuksissa otettu laajasti käyttöön. Valtion työmarkkinalaitosten ja valtion pääsopijajärjestöjen välinen tasa-arvoryhmä seuraa ja arvioi sitä, miten naisten ja miesten tasa-arvoa edistävät toimenpiteet toteutuvat valtion virastoissa. Työryhmä kokoaa ja tarkastelee valtiosektorilla tietoja, jotka kuvaavat samapalkkaisuutta, naisten ja miesten sijoittumista erilaisiin tehtäviin, urakehitystä ja muuta tasa-arvon tilaa. Valtion naisjohtajaverkosto on jatkanut toimintaansa.

Yhteyshenkilö: Kirsi Äijälä, VM

33 Perustettavan johtamisen kehittämisverkoston toimintaan ja julkiselle sektorille kehitettävään johtamisen laatukriteeristöön sisällytetään sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistäminen. (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Sukupuolinäkökulma on huomioitu verkoston toiminnassa, myös julkisen sektorin laatukriteerien asettamisessa. Sukupuolinäkökulma tulee esille kriteeristön eri osien taustoissa, kun eritellään hyvän johtamisen perusteita. Sukupuolinäkökulma voidaan liittää johtamisen ja esimiestyön yhteydessä muun muassa henkilöstövoimavaroihin (johtajien ja esimiesten sukupuoli, miesten ja naisten ammatit), koulutukseen ja osaamiseen (tuetaan naisjohtajia ja -esimiehiä) tai osallistumiseen (miesten tai naisten yliedustus). Käynnissä olevassa johtamiskoulutusten kartoituksessa selvitetään, millaista johtamiskoulutusta on saatavilla. Tässä yhteydessä on noussut esiin erityisesti julkisen sektorin organisaatioissa lähiesimiesten ja keskitason johtajien kohtaama paine ja tuen puute erilaisissa muutosprosesseissa. Tämä on tyypillistä muun muassa hoito-organisaatioissa ja sosiaalialan yksiköissä, joissa on paljon naisiesimiehiä ja -johtajia. Lisäksi johtamisen kehittämisverkosto seuraa muun muassa ns. kummihankkeita, joihin kuuluu naisjohtajuutta ja naisten työuraa edistävä kärkihanke. Verkoston toiminta päättyy helmikuussa 2015 pidettävään yhteistyöseminaariin. Tässä yhteydessä julkistetaan kirja johtamisen kehittämisestä, missä nostetaan esille myös naisjohtajia ja -esimiehiä koskevia kysymyksiä. Yllä mainittu STM:n tasa-arvoyksikön koordinoima TASURI -hanke tekee yhteistyötä Johtamisen kehittämisverkoston kanssa ja tukee toiminnallaan sukupuolten tasa-arvon sisällyttämisen johtamisen laatukriteereihin.

Yhteyshenkilö: Arto Koho, STM

3.4 SUKUPUOLTEN TASA-ARVON EDISTÄMINEN JA SEGREGAATION VÄHENTÄMINEN KOULUTUKSESSA JA TUTKIMUKSESSA

Hallitusohjelma

Kaikessa koulutuksessa, tieteessä, kulttuurissa, liikunnassa ja nuorisotyössä on toteutettava yhdenvertaisuusperiaatetta. — Sukupuolten välisiä eroja osaamistuloksissa, koulutukseen osallistumisessa ja koulutuksen suorittamisessa kavennetaan ja koulutuksen periytyvyyttä vähennetään. — Koulutuksessa tehdään järjestelmällistä tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyötä. — Opiskelijavalintojen uudistamisen vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon ja koulutuksen periytyvyyteen arvioidaan.

Tavoitteet sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisestä sisällytetään kasvatus- ja koulutuspoliittiseen suunnittelu- ja kehittämistyöhön.

Tasa-arvo-ohjelma

34 Sukupuolten tasa-arvoa edistävät tavoitteet ja toimet määritellään nykyistä kattavammin ja selkeämmin opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteissa sekä opetussuunnitelmissa (ml. varhaiskasvatus). Sukupuolinäkökulma ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen sisällytetään opetussuunnitelmia ja tutkintoja koskeviin arviointeihin. (OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet on lähetetty 19.9.2014 laajalle lausuntokierrokselle. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on vankentunut valmistelun aikana. Nyt lausuntokierroksella olevissa luonnoksissa sukupuolten tasa-arvon edistäminen sisältyy eri näkökulmista useisiin perusteasiakirjan lukuihin. Tässä esimerkkejä:

- Luku 2.1 Opetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet – tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki
- Luku 2.2. Perusopetuksen arvoperusta (*Tasa-arvon tavoite ohjaa perusopetuksen kehittämistä. Siihen sisältyy taloudellinen, sosiaalinen, alueellinen ja sukupuolten tasa-arvo. Tasa-arvopyrkimystä täydentää laaja yhdenvertaisuusperiaate.*)
- Luku 3.1 Perusopetuksen tehtävä (*Perusopetus edistää sukupuolten tasa-arvoa. Se kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää ymmärtämystä sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsaa ilman sukupuolen sidottuja roolimalleja).*
- Luku 4.2 Toimintakulttuurin kehittämisperiaatteisiin on lisätty yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Tekstissä todetaan muun muassa *Peruskouluaikana oppilaiden käsitys omasta sukupuolisudesta ja seksuaalisuudesta kehittyy. Oppiva yhteisö edistää arvoillaan ja käytänteillään sukupuolten tasa-arvoa ja tukee oman identiteetin rakentumisessa. Opetus on sukupuolitietoista. Yhteisö rohkaisee oppilaita tunnistamaan omat mahdollisuutensa sekä suhtautumaan eri oppiaineisiin, tekemään valintoja ja sitoutumaan opiskeluun ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja. Oppimisympäristöjä, työtapoja ja opetusmateriaaleja valitsemalla ja kehittämällä luodaan näkyvyyttä inhimillisen moninaisuuden arvostamiselle.*
- Luku 4.3 Oppimisympäristöt ja työtavat (*Työtapojen valinnassa kiinnitetään huomiota myös sukupuolituneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen.*)

Oppiainekohtaisissa sisällöissä tasa-arvonäkökulma on otettu huomioon vaihtelevasti. Osassa sisällöt ovat laajoja, osassa todetaan, että edistetään tasa-arvoa. Tasa-arvonäkökohdan lisääminen niiden oppiaineiden perusteisiin, joista se vielä puuttuu, otetaan esille perusteiden viimeistelyn ohjaamisessa.

Yhteyshenkilö: Anssi Pirttijärvi, OKM

35 Käynnistetään aktiiviset toimet, joilla puolitetaan keskeiset sukupuoleen liittyvät erot koulutukseen osallistumisessa ja oppimistuloksissa kaikilla koulutusasteilla vuoteen 2020 mennessä. Toimet sisällytetään osaksi OKM:n koordinoimaa koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelmaa. (OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

Työryhmän ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi on luovutettu opetusministerille joulukuussa 2012. Toimenpiteitä on edistetty osana muun muassa hallituksen rakennepoliittista ohjelmaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt vuosina 2012 ja 2013 yhteensä noin 44,5 miljoonaa euroa erityisavustusta koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen.

Yhteyshenkilö: Anssi Pirttijärvi, OKM

36 Käynnistetään aktiiviset toimet koulutuksen ja tutkimuksen segregaaation vähentämiseksi hyödyntäen segregaaation lieventämistyöryhmän (2009–2010) toimenpide-ehdotuksia. Toimet sisällytetään osaksi OKM:n koordinoimaa koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelmaa. (OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

Työryhmän ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi on luovutettu opetusministerille joulukuussa 2012. Toimenpiteitä on edistetty osana muun muassa hallituksen rakennepoliittista ohjelmaa.

Syksyllä 2014 opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti yhdessä Euroopan neuvoston kanssa konferenssin, jonka teemana on stereotyyppien purku koulutuksessa ja koulutuksella.

Yhteyshenkilö: Anssi Pirttijärvi, OKM

37 Oppilaitosten tasa-arvosuunnittelun toteutumisen seuranta sisällytetään OKM:n ja Opetushallituksen väliseen tulosoajakseen. Sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan OPH:n toimialalle. (OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

Opetushallinnon uuden tilastopalvelun Vipusen sisällöstä vastaavat yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus. Sukupuoli on mukana muuttujana tai valintatekijänä lähes jokaisessa Vipusen henkilölukumäärälähtöisessä raportissa (pl. yliopistot ja ammatikorkeakoulut). Sukupuoli on merkittävänä valintatekijänä myös Opetushallituksen Koulutuksen määrälliset indikaattorit-julkaisussa, joka ilmestyy loppuvuodesta 2014.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen välisen tulossopimuksen osana Opetushallitus toteutti oppilaitosten henkilöstöpoliittista ja toiminnallista tasa-arvosuunnittelua koskevan kartoituksen verkkokyselynä lokakuussa 2013. Kyselyyn vastasi 242 lukiota, 132 ammatillista oppilaitosta ja 45 vapaan sivistystyön oppilaitosta. Kyselyn vastausprosentiksi tuli 53 prosenttia. Kyselyn tulosten mukaan ammatillisista oppilaitoksista 84 prosentilla ja lukioista 60 prosentilla on käytössään henkilöstöä koskeva, joko oppilaitoskohtainen tai koulutuksen järjestäjän laatima tasa-arvosuunnitelma. Vapaan sivistystyön oppilaitoksista näin on reilulla puolella. Toiminnallisia tasa-arvosuunnitelmia on ammatillisista oppilaitoksista 81 prosentilla ja vapaan sivistystyön oppilaitoksista 60 prosentilla vastanneista. Lukioista toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma on 76 prosentilla. Yhdenvertaisuuden näkökulma on mukana oppilaitosten tasa-arvosuunnittelussa lähes kaikkien vastaajien mukaan. Tasa-arvotyöryhmissä opiskelijat ovat edustettuina 27 prosentissa lukioista ja 31 prosentissa ammatillisista oppilaitoksista.

Yhteyshenkilö: Anssi Pirttijärvi, OKM

38 Opetushallitus tuottaa tasa-arvoa edistäviä tukimateriaaleja ja toimintamalleja sekä selvittää yhdessä oppikirjakustantajien kanssa OPH:ssa laaditun, oppimateriaaleja ja sukupuolten tasa-arvoa koskevan oppaan käyttöä. Oppimateriaaleja arvioidaan sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. (OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

Asia on ollut esillä työryhmän esityksessä valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi. Opetushallitus on uusimassa perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteita. OPH ottaa tasa-arvokysymykset esiin säännöllisissä keskusteluissa oppikirjakustantajien kanssa.

Yhteyshenkilö: Anssi Pirttijärvi, OKM

39 Opetushallitus tarjoaa osana valtion rahoittamaa opetustoimen henkilöstökoulutusta opettajille hallituksen tasa-arvo-ohjelman tavoitteita edistävää täydennyskoulutusta, jonka tavoitteena on edistää sukupuolten tasa-arvoa koulutuksessa. (OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

OKM ohjeistuksen mukaisesti opetustoimen henkilöstökoulutuksesta raportoidaan osallistuneiden määrä, koulutuspäivät ja asiakastytyväisyys vuoden 2012 koulutuksista. Sukupuolten välinen tasa-arvo on ollut yksi opetustoimen henkilökoulutuksen valtionavustuksen painopistealueissa. Opetushallitus on ohjeistanut, että opetustoimen henkilöstökoulutuksella edistetään hallituksen tasa-arvo-ohjelman (2012–2015) mukaisia toimenpidesuosituksia, ml.

- tiedon ja ymmärtämyksen lisääminen sukupuoleen sosiaalistamisesta
- sukupuolittuneiden opetus- ja arviointi- sekä ohjauksen käytäntöjen tunnistaminen ja purkaminen
- sukupuolitietoiseen opetukseen siirtyminen
- sukupuolten välisten osaamiserojen kaventaminen
- tasa-arvosuunnitelmien laatiminen.

Opetustoimen henkilöstökoulutuksessa on ollut kaksi tasa-arvohanketta vuonna 2012 yleissivistävän rahoitusalueella: Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus perusopetuksessa, Oulun yliopisto ja Vår mångkulturella skola, Åbo Akademi.

Yhteyshenkilö: Anssi Pirttijärvi, OKM

40 Opetus- ja kulttuuriministeriö jatkaa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tasa-arvotyön tukemista, ml. tasa-arvosuunnitelmien ja niiden toimeenpanon seuranta ja sukupuolen mukaisen tilastoinnin kehittäminen. Sukupuolten tasa-arvo on yksi koulutuksen ulkopuolisen arvioinnin painopisteitä 2012–2015. (OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

Korkeakoulut raportoivat opetus- ja kulttuuriministeriölle kirjallisesti toimistaan koulutuksellisen tasa-arvon sekä toiminnallisen tasa-arvon edistämiseksi vuonna 2014. Raportointien perusteella opetus- ja kulttuuriministeriö on käynyt vuoropuhelua korkeakoulujen kanssa (esim. yliopistovierailut ja vararehtoritapaamiset).

Yhteyshenkilö: Sanna Hirsivaara, OKM

41 Tasa-arvoiseen ja naisten tutkijanuraan liittyvät kysymykset sisällytetään osaksi yliopistojen neliportaisen tutkijanuramallin soveltamisen ja vakinaistamispolkujen toteuttamisen arviointia. (OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

Arvioinnin suunnittelu on käynnistynyt syksyllä 2014.

Yhteyshenkilö: Sanna Hirsivaara, OKM

42 Opetus- ja kulttuuriministeriö kartoittaa sukupuolentutkimuksen tilanteen valtakunnallisesti ja seuraa tilanteen kehittymistä säännöllisesti. (OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

Korkeakoulut raportoivat osana tasa-arvoraportointiaan nais- ja sukupuolentutkimuksen tilasta vuonna 2014. Raportointien perusteella opetus- ja kulttuuriministeriö on käynyt vuoropuhelua muun muassa korkeakoulujen kanssa (esim. tapaaminen Sukupuolentutkimuksen seuran kanssa).

Yhteyshenkilö: Sanna Hirsivaara, OKM

3.5 SUKUPUOLTEN TASA-ARVON EDISTÄMINEN DEMOKRATIAN JA KANSALAISVAIKUTTAMISEN VAHVISTAMISESSA JA KOTOUTTAMISPOLITIIKASSA

Hallitusohjelma

Äänestysaktiivisuutta ja kansalaisvaikuttamista kehitetään kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman, demokratian edistämistä koskevan periaatepäätöksen ja valmisteltavan demokraatiapoliittisen selonteon pohjalta. Käynnistetään systemaattinen ja pitkäjänteinen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan kehityksen seuranta.

Vahvistetaan kaikin keinoin maahanmuuttajien kiinnittymistä suomalaiseen työelämään. Tavoitteeksi asetetaan maahanmuuttajien työllisyysasteen nostaminen ja työttömyyden puolittaminen. Erityistä huomiota kiinnitetään niihin ryhmiin, joiden työllisyysasteet ovat matalat. — Tehostetaan maahanmuuttajien pääsyä kotoutumiskoulutukseen ja kielenopetukseen koko maassa. Erityisesti kiinnitetään huomiota opiskelijoiden sekä kotiäitien kielikoulutukseen ja riittävän monitasoiseen kielikoulutuksen tarjontaan. Maahanmuuttajien tietoisuutta suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta ja perusoikeuksista vahvistetaan kotoutumiskoulutuksessa.

Tasa-arvo-ohjelma

43 Sukupuolinäkökulma ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen sisällytetään tulevaan demokraatiapoliittiseen selontekoon ja laajemmin demokratian ja kansalaisvaikuttamisen edistämistoi-
miin. (OM)

Toimenpiteet ja arviointia

Oikeusministeriö valmisteli yhdessä valtioneuvoston poikkihallinnollisen demokraatiaverkoston kanssa Suomen ensimmäisen demokraatiapoliittisen selonteon, jonka valtioneuvosto antoi eduskunnalle maaliskuussa 2014 (OM Selvityksiä ja ohjeita 15/2014). Selonteon tavoitteena on vahvistaa pitkäjänteistä ja suunnitelmallista demokratian edistämistä ja sitoutumista demokraatiapolitiikan toimeenpanoon kaikilla tasoilla. Selonteossa tarkastellaan harjoitetun demokraatiapolitiikan tavoitteita ja niiden toteutumista sekä osallistumismahdollisuuksien ja yhdenvertaisen osallistumisen kehitystä viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana. Lisäksi selonteossa annetaan valtioneuvoston linjaukset demokraatiapolitiikan tavoitteiksi 2010-luvulle. Selonteossa ja sen tausta-aineistoissa erityistä huomiota on kiinnitetty yhdenvertaisuuteen ja sukupuolten tasa-arvoon. Aineistoissa on huomioitu sukupuolinäkökulma ja relevantit vähemmistökysymykset läpileikkaavasti. Demokratia-indikaattoreiden pohjalta seurataan jatkossa tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen osallistumisen kehitystä. Demokraatiapoliittinen selonteko on ollut yksi Suomen kärkihankkeista osana Yhdysvaltojen vetämää kansainvälistä Equal Futures Partnership -hanketta.

Selonteon linjausten mukaisesti sukupuolten tasapuolista edustusta edustuksellisissa päätöksentekokelemissä sekä valtiollisella että kunnallisella tasolla edistetään. Myös puolueita kannustetaan edistämään sukupuolten tasa-arvoa ehdokasrekrytoinneissa ja luottamus-toimia täytettäessä. Lisäksi parannetaan luottamustehtävissä toimivien naisten ja miesten tasa-arvoisia mahdollisuuksia luottamustehtävien, työn ja perhe-elämän yhdistämiseen. Tasa-arvoista lainvalmistelua sekä kuulemista edistetään kutsumalla kuulemisiin tasa-arvoasiantuntemusta omaavia järjestöjä ja muita sidosryhmiä. Työryhmiä asetettaessa kiinnitetään erityistä huomiota tasa-arvolain kiintiösäännöksen noudattamiseen. Selonteossa linjataan, että ministeriöiden on sisällytettävä kansalaisjärjestöyhteistyön ja kansalaisyhteiskuntastrategioihinsa keskeiset sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen ja tasa-arvon edistämiseen liittyvät tavoitteensa. Suoran demokratian keskeisiä vaikutuskeinoja ovat kansanäänestykset, kansalaisaloitteet sekä kuntalaisaloitteet. Uusia osallistumistapoja kehitettäessä on huomioitava kansalaisten yhdenvertaisuus ja päätöksenteon vastuullisuus. Kansainvälisessä ympäristössä Suomi korostaa erityisesti naisten sekä heikommassa asemassa olevien väestöryhmien oikeuksia ja osallistumismahdollisuuksia.

Yhteyshenkilö: Niklas Wilhelmsson, OM

44 Sukupuolten tasa-arvon edistäminen otetaan kiinteäksi osaksi valtion kotouttamisohjelmaa (TEM)

Toimenpiteet ja arviointia

Valtion kotouttamisohjelmassa on esitetty lukuisia toimenpiteitä, joiden avulla pyritään edistämään sukupuolten tasa-arvoa. Tällaisia toimenpiteitä ovat muun muassa kotoutumisen seurannan kehittäminen, informaatio-ohjauksen vahvistaminen, naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy, maahanmuuttajanaisten ja -miesten työllisyyden edistäminen, kieli- ja kotoutumiskoulutuksen järjestämisen kehittäminen sekä haavoittuvassa asemassa olevien pakolaisten vastaanottopalvelujen kehittäminen. Kotoutumisen, kotouttamisen ja etnisten suhteiden tilasta tehty kokonaiskatsaus valmistui syksyllä 2013. Katsauksessa vertailtiin myös maahanmuuttajanaisten ja -miesten elinoloja ja niiden kehitystä. Samoihin aikoihin valmistui TEM:n julkaisuna Pellervon Taloustutkimuksen selvitys Maahanmuuttajien työllistymisestä (6/2014). Selvitys antaa tietoa naisten ja miesten erilaisista työllistymispoluista työllistymisen edistämiseksi tehtävän työn tueksi. Lokakuussa 2014 järjestetään virkailijoille koulutus maahanmuuttajien palveluista TE-toimistoissa. Sukupuolisensitiivisyyden huomioiminen otetaan esille virkailijoiden koulutuksessa.

Maaliskuussa 2014 perustettiin Kotouttamisen osaamiskeskus. Sen tehtävänä on muun muassa tukea kotoutumisen edistämistä ja kotoutumislain tavoitteita, kuten tasa-arvon edistämistä. Kotouttamisen osaamiskeskus tukee informaatio-ohjauksen keinoin alue- ja paikallistason toimijoiden osaamisen kehittämistä. Kotouttamisen osaamiskeskuksen vastuulle siirtyy myös kotoutumisen, kotouttamisen ja etnisten suhteiden seurannan toimeenpano sekä muun maahanmuuttajista ja heidän elinoloistaan saatavan tietopohjan vahvistaminen ja jakaminen (ks. Kotouttaminen.fi). Osallisena Suomessa -hanke päättyi 31.12.2013. Kuntien kokeiluhankkeissa kehitettiin koulutusta kotona lapsille hoitaville vanhemmille, pääosin äideille. Kieli- ja yhteiskuntakoulutus mahdollistettiin järjestämällä koulutuksen yhteyteen lastenhoito, ja opetuspaikkoina hyödynnettiin muun muassa avoimia päiväkotia. Kokeiluhankkeissa aloitettu koulutus jatkuu monissa kunnissa. Kaikki maahanmuuttajat kattavan koulutusmallin kehittämistä jatketaan ESR-kaudella 2014–2020 Osallisena Suomessa -hankkeen suositusten ja kokemusten pohjalta.

SYLVIA-hankkeessa järjestetään puolestaan pakolaisten psykososiaalisen tuen kehittämiseen liittyvää koulutusta erityisesti kuntien työntekijöille. Näkökulmana on perheiden kotoutuminen, ja huomiota kiinnitetään naisten ja miesten sekä lasten ja nuorten kotoutumisprosesseihin ja niiden tukemiseen. Suomen pakolaispolitiikassa kiintiöpakolaisten välillä huomioidaan erityisesti Women at risk -tapaukset.

Yhteyshenkilöt: Paula Karjalainen ja Sonja Hämäläinen, TEM

45 Opetushallitus sisällyttää sukupuolinäkökulman kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelmien perusteiden uudistamiseen. (OKM)

Toimenpiteet ja arviointia

Uudet kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet, joihin tasa-arvonäkökulma on sisällytetty, on Opetushallitus antanut 1.2.2012. Asia näkyy erityisesti perusteiden kohdassa yhteiskunnan perusrakenteet ja maantuntemus, jossa on koulutuksen tavoitteena mainittu seuraavaa: *Opiskelija tuntee yhteiskuntamme rakennetta ja toimintaa sekä saa perustiedot voidakseen toimia aktiivisena ja tasa-arvoisena kansalaisena*. Aihealueissa on yhtenä osa-alueena ”perustieto lainsäädännöstä ja oikeuslaitoksen toiminnasta” ja mainittu nimeltä muun muassa perustuslaki, tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki. Opiskelijan saavuttamiksi taidoiksi kotoutumiskoulutuksen päättyessä on määritelty seuraavaa: *opiskelija tuntee perheen sekä lapsen ja nuoren aseman sekä sukupuolten välisen tasa-arvon Suomessa sekä tietää yhdenvertaisuuden periaatteet*.

Opetushallitus antoi tammikuussa 2014 määräyksenä lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen opetussuunnitelman perusteet (LUVA). Tämä koulutus on tarkoitettu lukiokoulutukseen tahtoville nuorille ja aikuisille, jotka ovat maahanmuuttajataustaisia tai vieraskielisiä. Elokuussa 2014 opintonsa LUVA:ssa aloitti noin 130 opiskelijaa, paikkoja oli tarjolla noin 300. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen kuuluu tämän perusteasiakirjan arvoperustaan.

Yhteyshenkilö: Leena Nissilä, OPH

3.6 SUKUPUOLINÄKÖKULMAN SISÄLTYTTÄMINEN TALOUSPOLITIikkaan

Tasa-arvo-ohjelma

46 Hallitus teettää selvityksen veropoliittisten ja tulonsiirtoihin liittyvien ratkaisujen vaikutuksista naisten ja miesten taloudelliseen tasa-arvoon. Selvityksen pohjalta luodaan perusta veropoliittisten uudistusten sukupuolivaikutusten arviointiin. (VM, STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus on tehnyt valtiovarainministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta selvityksen kahden viime vuosikymmenen aikana tehtyjen veropoliittisten ratkaisujen vaikutuksista naisten ja miesten väliseen taloudelliseen tasa-arvoon. Tarkastelun kohteena ovat olleet pelkistetysti tulo- ja kulutusverotuksen veroperusteisiin tehtyjen muutosten vaikutukset. Niistä on pyritty erottamaan muiden tekijöiden, kuten tulojen lisäyksestä ja niiden erilaisesta jakaantumisesta, aiheutuneet vaikutukset. Pienituloisten verotus säilyi tarkastelujakson aikana aluksi lähes ennallaan, mutta

on viime vuosina keventynyt. Kansaneläkettä ja takuueläkettä saavien verotus ei ole muuttunut, sillä näistä tuloista ei ole maksettu tuloveroa. Muun muassa tästä syystä alimmissa tuloluokissa, joissa on selkeästi enemmän naisia kuin miehiä, verotus on keventynyt vähemmän kuin ylemmissä tuloluokissa. Keski- ja suurituloisilla verotus on keventynyt koko tarkastelujakson aikana pienituloisia enemmän, mutta on kiristynyt jonkin verran viime vuosina. Kaiken kaikkiaan naisten ja miesten ansiotuloveroasteet ovat muuttuneet keskimäärin lähes samalla tavalla. Kun otetaan huomioon myös tulotason ja tulo-koostumuksen muutokset, tulokset ovat pitkälti samanlaisia. Kuitenkin kaikkein suurituloisimpien tulot ovat muuttuneet 1990-luvun puolivälistä lähtien siten, että pääomatulot ovat lisääntyneet suhteessa ansiotuloihin. Kevyemmin verotettuina ne ovat alentaneet tuloveroastetta. Tämä verojen keventyminen on kohdistunut pääosin miehiin. Kulutusverotuksen muutosten arvioiminen sukupuolinäkökulmasta on tuloverotusta monimutkaisempaa, koska kulutus on pitkälti kotitalouden yhteistä ja tiedonsaanti henkilökohtaisesta kulutuksesta on ongelmallista. Kulutusverotukseen tehtyjen muutosten vaikutukset ovat olleet yleisesti vähäisiä johtuen lähinnä siitä, että arvonlisäverokantojen muutokset ovat kumonneet toistensa vaikutukset.

Selvitys julkaistaan alkuvuodesta 2015 VATT:in julkaisusarjassa.

Yhteyshenkilö: Elina Pylkkänen, VM

3.7 SUKUPUOLINÄKÖKULMA HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMISESSÄ SEKÄ LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN TORJUNNASSA

3.7.1 Miesten ja naisten osallisuuden ja terveyden edistäminen

Hallitusohjelma

Köyhyys ja syrjäytyminen aiheuttavat muun muassa inhimillistä kärsimystä, terveyseroja ja eriarvoisuutta. Hallitus toimii voimakkaasti köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan – Käynnistetään poikkihallinnollinen syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä toimenpide-ohjelma.

Toteutetaan nuorten yhteiskuntatakuu niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta.

Uudistetaan isyyslaki ja ajanmukaistetaan avoliitossa syntyvien lasten isyyden tunnustamista koskeva sääntely.

Tasa-arvo-ohjelma

47 Otetaan huomioon nuorten miesten ja naisten erilaiset syrjäytymispolut sekä tukitarpeet yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi asetetussa hankkeessa ja sen toimenpiteissä. (TEM, OKM, STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Työttömyys kohdentuu alle 25-vuotiailla selvästi enemmän miehiin kuin naisiin, ja nuorten miesten työttömyys pitkittyy yli 3 kuukautta huomattavasti useammin kuin nuorilla naisilla. Nuorten naisten aktivointiaste on pysynyt nuoria miehiä korkeammalla, mikä tarkoittaa, että suhteessa työttömien määrään on nuoria naisia enemmän TE-palveluiden piirissä. Nuorten työttömien miesten absoluuttinen palveluissa olleiden määrä on kuitenkin

kin selkeästi kasvanut. Sukupuolittain tarkastellusta palveluissa olleiden nuorten määrien eroista huolimatta nuorille miehille ja naisille tehdään työllistymissuunnitelma samassa määrääjassa. Koska nuorten miesten työttömyys on korkeampi kuin naisten työttömyys, tarkoittaa tämä sitä, että nuorille miehille on lukumääräisesti tehty selkeästi enemmän työllistymissuunnitelmia kuukausittain kuin naisille. Elokuussa 2014 nuoria koskevia palkkatukipäätöksiä on tehty melko tasaisesti alle 30-vuotiaille miehille ja naisille, mutta Sanssi-kortteja oli jaettu hieman enemmän miehille. Tietoa nuorisotakuun seurannan ja arvioinnin pohjaksi saadaan lisäksi nuorisotakuun toimeenpanon ensimmäistä vuotta koskevasta tutkimushankkeesta. Tutkimuksen tavoite on seurata nuorisotakuun toimintamallin käyttöönottoa myös sukupuolinäkökulmasta ja siihen liittyvää kehittämistyötä. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportissa kehitettiin nuorisotakuun monipuoliset seurantaindikaattorit (ks. www.tietoanuorista.fi). Sukupuolinäkökulma on mukana TE-palvelujen henkilöstökoulutuksissa.

Nuorten miesten huonompi työttömyystilanne on huomioitu tekemällä yhteistyön linjauksia:

- 1) TE-hallinto on tehnyt yhteistyön linjaukset Rikosseuraamusviraston keskusyksikön kanssa kesäkuussa 2013 tavoitteena tukea tiiviillä yhteistyöllä nuorten sujuvaa pääsyä palveluihin, koulutukseen ja työhön
- 2) kehittämällä yhteistyötä nuorten uraohjauksessa asevelvollisuus-/ siviilipalvelusaikana (asevelvollisille/siviilipalveluksessa oleville on jaettu esimerkiksi TE-hallinnon urasuunnittelun sähköisistä apuvälineistä ja valtakunnallisista netti- ja puhelinpalveluista tietopaketti, jota hyödyntämällä suunnitelma jatkoon voisi valmistua jo palveluaikana)

Rikosseuraamusviraston kanssa tehtävää yhteistyötä tiivistämällä pyritään puuttumaan erityisesti siihen nuorten miesten ryhmään, joka on suurimmassa syrjäytymisvaarassa. Koska kutsunnoissa ja varusmiespalvelussa sekä siviilipalvelussa tavoitetaan koko nuorten miesten ikäluokka, voidaan yhteistyötä tiivistämällä puuttua tehokkaasti nuorten miesten syrjäytymiseen.

Toimia, joiden tavoitteena on nuorten miesten ja naisten nopeampi pääsy koulutukseen, työhön ja palveluihin toimeenpannaan ja kehitetään edelleen nuorisotakuun avulla myös alue- ja paikallistasolla. Nuorisotakuun toimien vaikuttavuudesta tullaan teettämään arviointitutkimus. Toimenpiteinä on luvattu kehittää indikaattoreita ja seurata tilannetta sukupuolen mukaan. TEM toteutti nuorisotakuun markkinointikampanjan 2013 syksyllä. Kampanjan tarkoituksena oli tehdä nuorisotakuun palveluita tunnetuksi nuorille, yrittäjille sekä nuorten parissa toimiville tahoille. Kampanjan suunnittelussa huomioitiin sekä naisten että miesten näkyvyys. Tällä hetkellä nuorisotakuussa kehitetään yhden luukun palvelupisteitä, joista nuoret saavat kattavasti palveluita yhdestä paikasta. Palvelut suunnitellaan henkilökohtaisiksi, jolloin sekä miesten että naisten tarpeet voidaan huomioida paremmin tapauskohtaisesti.

Yhteyshenkilö: Janne Savolainen, TEM

48 Terveiden edistämisen määrärahojen yhdeksi painopisteeksi asetetaan hankkeet, joiden tavoitteena on kaventaa terveyseroja sosioekonomisten väestöryhmien ja myös miesten ja naisten välillä. (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Terveiden edistämisen määrärahalla rahoitettaville hankkeille asetetaan vuosittain painopisteet, joiden toteutuminen huomioidaan käyttösuunnitelman valmistelussa ja toimeen-

panossa. Käyttösuunnitelmaan sisällytetään hankkeita, jotka tukevat vähintään yhden vuosittaisen painopisteen toteutumista. Painopisteiden lisäksi hanke-ehdotusten arviointiin ja valintaan vaikuttavat muun muassa ehdotusten laatu ja niiden kytkentä terveyden edistämisen kansallisiin ohjelmiin. Vuosina 2013–2015 määrärahan painopisteissä on korostettu erityisesti sosioekonomisten väestöryhmien välisten terveyserojen huomioimista ja kaventamista, mukaan luettuna sukupuolten väliset terveyserot. Painopisteen toteutuminen on pyritty varmistamaan sisällyttämällä vuosien 2013 ja 2014 käyttösuunnitelmiin ainoastaan sellaisia hankkeita, joissa terveyserojen kaventamisen näkökulma on huomioitu (yhteensä 46 kpl). Hankkeista valtaosa on yhä käynnissä. Ne hankkeet, joiden toiminta on jo päättynyt, saavuttivat toiminnalliset tavoitteensa joko täysin tai osittain. Hankkeet olivat toteuttaneet aktiivisesti levittämistä- ja juurruttamistyötä ja niissä kehitettyjä toimintamalleja, yhteistyömuotoja jne., ja ne on saatu vakiinnutettua sekä alueellisesti että kansallisesti.

Yhteyshenkilöt: Niina Peränen, THL ja Veli-Matti Risku, STM

49 Edistetään vuoropuhelua hyvinvoinnin ja terveyden asiantuntijoiden, tasa-arvoasiantuntijoiden ja miesjärjestöjen välillä miesnäkökulman vahvistamiseksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi, seurannassa sekä sosiaali- ja terveystalouksissa. (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Miehet käyttävät erityisesti terveydenhuollon palveluja naisia vähemmän, ja miesten odotettu elinikä on naisia alhaisempi. Myös monilla muilla indikaattoreilla mitaten miesten ja naisten terveydessä ja hyvinvoinnissa on selviä eroja. Mieskysymyksiä tasa-arvopolitiikassa pohtivan työryhmän väliraportin (ks. toimenpide 63) mukaan miesten aseman parantaminen edellyttää sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista sekä miesnäkökulmien nykyistä parempaa huomioimista sosiaali- ja terveydenhuollossa kaikissa elinvaiheissa. Terveyserojen poistaminen edellyttää palveluita, jotka kohdentuvat terveysriskien ja sairastavuuden mukaisesti. Palvelujen kattavuuteen ja saavutettavuuteen tulee kiinnittää huomiota erityisesti väestöryhmissä, joiden terveydentila on huonoin. Miehillä kohdennettujen terveystalouksien käyttöönoton tulee perustua tutkimusnäyttöön niiden vaikuttavuudesta. Todennäköisesti palveluja tulee suunnata kaikkien miesten sijasta entistä kohdennetummin miesryhmiin, joiden kohdalla palveluiden tarve ja terveystalouksilla saatava hyöty ovat suurimmat. Neuvoloista lähtien sosiaali- ja terveystalouksen ammattilaisille on annettava opetusta sekä peruskoulutuksessa että lisä- ja täydennyskoulutuksessa miesten, isien ja poikien kohtaamiseen ja tukemiseen sekä miesten moninaisuuden ymmärtämiseen. Sosiaali- ja terveystalouksen koulutusta ja työelämää on samalla arvioitava ja kehitettävä siten, että lisätään miesten haakeutumista alalle. Työryhmän loppuraportissa esitetään lukuisia toimenpiteitä, joilla pyritään miesten terveyden ja hyvinvoinnin ohella vaikuttamaan laajemmin isyyden tukemiseen, työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen, koulutukseen sekä syrjäytymisen ja väkivallan ehkäisyyn. Mieskuvan moninaisuuden ymmärtäminen ja lisääminen on oleellista ongelmia purettaessa ja toimenpiteitä kehitettäessä.

Yhteyshenkilö: Taneli Puumalainen, STM

50 Kehitetään sukupuolinäkökulman huomioonottamista sosiaali- ja terveysalan tilastotuotannossa sekä tietovarantojen kehittämisessä erityisesti siten, että miesten hyvinvointiongelmien havaitseminen ja ymmärtäminen syvenevät. Asiasta sovitaan tarkemmin tilastotuottajien kanssa sosiaali- ja terveysalan tilastotuotannon yhteistyöryhmässä. (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Sukupuolinäkökulman huomioonottamista tilastoissa on käsitelty sosiaali- ja terveysalan tilastoyhteistyöryhmässä. Keskustelussa todettiin, että alan tilastot ovat hyvin saatavilla sukupuolen mukaan. Suurin osa sosiaali- ja terveysalan tilastotuotannosta perustuu henkilörekistereihin, jolloin tiedot ovat automaattisesti saatavissa sukupuolen mukaan. Vuosittaiset kustannustilastot ovat summatasolla, mutta THL:n Terveys- ja hyvinvointitalouskysikö CHES tekee muutaman vuoden välein erillisselvityksen terveyden- ja vanhustenhuollon menoista ikäryhmittäin ja sukupuolittain. Suurin puute on se, että sosiaalihuollon avopalveluja koskevat tiedot kerätään kunnilta summatietoina, joten niitä ei ole saatavilla sukupuolittain. Valtakunnallisten asiakastietojärjestelmien ja valtakunnallisia sosiaali- ja terveydenhuollon henkilörekistereitä koskevan lainsäädännön uudistuksen myötä tähän tulee kuitenkin parannus, jos rekisteripohjainen tiedonkeruu laajenee sosiaalihuollon avopalveluihin. Kaikilla tilastotuottajilla (THL, Tilastokeskus, Kela ja ETK) on tilastotietokanta, jossa suurin osa niiden tilastotiedoista on julkaistu sukupuolen mukaan. Tilastokeskus on myös julkaissut erillisiä teemajulkaisuja, joihin on koottu tietoa sukupuolen mukaan. Osassa niistä on mukana myös muiden tuottajien tietoja. Tarkempi analyysi esimerkiksi terveyseroista sukupuolen mukaan on enemmänkin tutkimusyksiköiden kuin tilastoviranomaisten tehtävä.

Yhteyshenkilö: Sari Kauppinen, STM

51 Romaniväestön elinolosuhteita, terveyttä ja hyvinvointia kartoittavan tutkimuksen toteuttamisessa ja hyvinvointi-indikaattorien kehittämistyössä kiinnitetään erityistä huomiota sukupuolen mukaan eritellyn tietopohjan kartoittamiseen. (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on romanipoliittisen ohjelman mukaisesti hakenut ESR-rahoitusta romaniväestöä koskevaan hyvinvointitutkimukseen vuosille 2015–2017. Tutkimussuunnitelman mukaan romaniväestön elinolosuhteita, asumista, työllisyyttä, koulutusta ja terveyttä on mahdollista tarkastella sukupuolittain, kun tutkimustulokset valmistuvat. Tutkimussisällössä on kiinnitetty erityistä huomiota kulttuurisensitiiviseen lähestymistapaan, jotta saataisiin vastauksia tasa-arvon toteutumisen kannalta kriittisiin kysymyksiin, kuten seksuaali- ja lisääntymisterveyteen ja väkivaltakokemuksiin. STM julkaisi 2013 selvityksen romaninaisten kohtaamasta lähisuhde- ja perheväkivallasta. (STM:n raportteja 2013:33). Tilastotietoa ei saa Suomessa kerätä etnisin perustein. Tämän vuoksi THL:n erillistutkimuksen toteuttaminen on aivan välttämätöntä, jos halutaan kattavaa tietoa romaniväestön elinolosuhteista, terveydestä ja hyvinvoinnista.

Yhteyshenkilöt: Viveca Arrhenius STM ja Sarita Friman-Korpela RONK/STM

52 Isyyslain uudistuksessa kiinnitetään huomiota sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. (OM)

Toimenpiteet ja arviointia

Hallituksen esitys isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 91/2014 vp) annettiin eduskunnan käsiteltäväksi kesäkuussa 2014. Esityksessä ehdotetaan muun muassa mahdollisuutta tunnustaa isyys ennakolta äitiysneuvolassa ennen lapsen syntymää, luovutta-

vaksi äidin oikeudesta vastustaa isyyden selvittämistä sekä vahvistettavaksi miehen kanneoikeutta isyysasioissa. Ehdotukset edistävät erityisesti miesten asemaa isyysasioissa. Mahdollisuus tunnustaa isyys ennakolta äitiysneuvolassa rohkaisee miehiä osallistumaan neuvolakäynneille äidin ohella. Tämä valmistaa myös miestä tulevaan vanhemmuuteen ja tasapainottaa naisen ja miehen asemaa lapsen vanhempina.

Yhteyshenkilö: Salla Silvola, OM

53 Selvitetään mahdollisuudet valtakunnallistaa asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen sovittelu. (OM)

Toimenpiteet ja arviointia

3,5 vuotta kestänyt kokeilu on päättynyt. Kokeilusta saatujen myönteisten tulosten perusteella uusi sovittelumalli vakinaistettiin lainsäädännöllä kaikkiin kärjäoikeuksiin toukuussa 2014 (HE 186/2013 vp). Kärjäoikeuden sijaintikunnalle asetettiin velvollisuus järjestää kärjäoikeudelle riittävä määrä asiantuntija-avustajia. Valtio korvaa kunnalle asiantuntijapalvelun tuottamisen. Asiantuntija-avustajien pätevyyskriteerit vahvistettiin laissa. Asiantuntija-apu on vanhemmille maksutonta. Sovittelussa tuetaan yhteistyövanhemmuutta ja lapsen oikeutta kumpaankin vanhempaansa. Sovittelija ja asiantuntija-avustaja ovat ulkopuolisia ja puolueettomia sekä riitaan että vanhempiin nähden, ja vanhempiin suhtaudutaan tasapuolisesti. Asiantuntija-avustajan pääasiallinen tehtävä on tuoda sovitteluun lapsen näkökulmaa.

Yhteyshenkilö: Anna-Kaisa Aaltonen, OM

3.7.2 Lähisuhde- ja perheväkivallan, naisiin kohdistuvan väkivallan sekä seksuaalisen väkivallan torjunta ja seksin ostoa koskevan lainsäädännön arviointi

Hallitusohjelma

Kehitetään keinoja ehkäistä lähisuhde- ja perheväkivaltaa eri hallinnonalojen yhteistyönä tavoitteena vähentää kärsimystä sekä väkivallasta aiheutuvia kustannuksia uhreille, työnantajille ja kunnille. Kehitetään palveluja lähisuhde- ja perheväkivallan sekä seksuaalisen väkivallan uhreille. Jatketaan naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseen tähtäävän ohjelman toimeenpanoa. -- Huolehditaan kansallisen naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman toimeenpanosta.

Seksuaalisen väkivallan uhreille turvataan katkeamaton hoitoketju. Lähisuhde- ja perheväkivallan uhrien auttamiseksi lisätään turvakotipaikkoja ja kiinnitetään huomiota paikkojen alueellisesti tasaisempaan jakautumiseen.

Sovittelun käyttöä tulee rajata lähisuhdeväkivaltarikoksissa. Tällaisten rikosten sovitteluun liittyy piirteitä, jotka saattavat vaarantaa rikoksen uhrin oikeusturva.

Vahvistetaan itsemääräämisoikeutta loukkaavien rikosten ennaltaehkäisyä. Seksuaalirikoslainsäädäntöä uudistetaan siten, että se turvaa paremmin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden.

Tasa-arvo-ohjelma

54 Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen poikkihallinnollisen ohjelman toimeenpanoa jatketaan ja turvataan sen tarvitsemat resurssit. (STM, OM, SM; TEM)

Toimenpiteet ja arviointia

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman 2010–2015 viimeisenä toimeenpanovuonna on painotettu osaamisen vahvistamista. Vuonna 2015 ohjelman toteuttaminen ja jatkotarpeet arvioidaan. Ohjelmassa on toteutettu ne osatavoitteet, jotka ovat saaneet rahoituksen. Ohjelmaa koordinoi henkilö lopettaa vuoden 2014 lopussa, eikä koordinointia samaan tapaan jatketa. Sen sijaan ministeriöt ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ohjelman toimeenpanijana koordinoivat ohjelmaa muiden toimintojen ohessa. Tässä vaiheessa yleisarviona voidaan sanoa, että ohjelman toimeenpano pienin resursein on onnistunut kohtalaisesti. Arvioinnissa saadaan tästä tarkempaa tietoa. Ohjelman yhtenä osatavoitteena on toimeenpantu MARAK – vakavan lähisuhdeväkivallan riskin arviointi -ohjelma, jonka toimeenpano jatkuu vuoden 2015 loppuun. MARAK -ohjelman valtakunnallistamisen tilanne edellyttää arviota koordinaation tarpeesta jatkossa ja miten koordinaatio järjestetään. Ohjelman toimeenpanoa on seurattu myös poikkihallinnollisessa lähi- ja perheväkivallan ehkäisyn virkamiestyöryhmässä, jossa ovat edustettuina STM:n, SM:n, OM:n, TEM:in ja UM:n edustajat. Ohjelman edistymistä on seurattu myös säännöllisesti sisäisen turvallisuuden ministeriryhmässä. Oikeusministeriö on jatkanut naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishojelman toteuttamista osana ministeriön toimintaa ja talousarvion raameissa. Voimavarojen puuttuminen on estänyt näistä toimista ainoastaan lähestymiskiellon toimivuutta koskevan kokonaisselvityksen tekemisen. Myös tähän liittyvä esiselvitys sähköisestä valvonnasta lähestymiskiellon tehostajana korkean riskin tapauksissa on jäänyt valmistumatta.

SM: Sisäministeriö on yhdessä Alkoholi-ohjelman, sosiaali- ja terveysministeriön, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, aluehallintovirastojen ja poliisin kanssa järjestänyt vuonna 2014 road show'n moniammatillisten toimintamallien, ml. MARAK-toimintamalli, valtakunnallistamiseksi. Alueellisia tilaisuuksia on järjestetty kuudella paikkakunnalla.

Yhteyshenkilö: Heidi Manns-Haatanen, STM

55 Turvakotipalvelujen lisääminen ja kehittäminen hallitusohjelman tavoitteen mukaan toteutetaan sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Turvakotiverkostoa kehitettäessä huomioidaan eri käyttäjäryhmien (vammaiset, maahanmuuttajat, vainotut jne.) tarpeet ja turvakotien alueellinen kattavuus. (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Rakennepoliittisen ohjelman osana päätettiin marraskuussa 2013, että turvakodit siirretään valtion rahoitettavaksi. Päätöksen tavoitteena on turvakotipalvelujen turvaaminen järjestämällä turvakotipalvelun rahoitus vakaammalle pohjalle. Sosiaali- ja terveysministeriö on valmistellut lakiesityksen valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle (HE 186/2014 vp). Lakiehdotus lähtee siitä, että valtion varoista korvattaisiin turvakodissa annettu akuutti välitön kriisiapu. Sosiaalihuoltolakiin tulee maininta lähisuhde- ja perheväkivallan huomioon ottamisesta avun tarpeena, ja turvakotipalvelujen rahoituksesta tulee oma lakinsa. Lain toimeenpanon oheen on suunniteltu valtakunnallistamista, johon Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on jo ryhtynyt. Kesällä 2013 julkaistut turvakotipalvelujen kansalliset laatusuosituksen ovat ohjeena palveluntuottajille erityisryhmien huomioon ottamisesta sekä tarjoavat muutakin tukea toiminnassa.

Yhteyshenkilö: Heidi Manns-Haatanen, STM

56 Matalan kynnyksen palveluja kehitetään lähisuhde- ja perheväkivallan ja seksuaalisen väkivallan uhreille valtakunnallisesti naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishojelman mukaisesti. (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Tätä hanketta ei ole saatu etenemään naisiin kohdistuvan väkivallan ohjelman osana. Vastaava hanke aloitetaan kuitenkin 2014 loppuvuodesta Istanbulin yleissopimuksen toimeenpanon valmistelun osana. Hankkeen suunnittelu on meneillään.

Yhteyshenkilö: Heidi Manns-Haatanen, STM

57 Hallitusohjelman mukaisesti sovittelun käyttöä rajataan lähisuhdeväkivaltarikoksissa. Varmistetaan esimerkiksi valtakunnallisilla ohjeilla koko maassa yhdenmukaiset lain rajoitusten mukaiset käytännöt lähisuhde- ja perheväkivaltatapausten sovittelussa ja sovitteluun ohjaamisessa. (STM, SM, OM)

Toimenpiteet ja arviointia

STM antoi THL:lle toimeksiannon uuden oppaan laatimisesta rikosten ja riitojen sovitteluun. Opas ilmestyi syksyllä 2013. Oppaassa on ohjeistus lähisuhdeväkivallan sovitteluun. Opas tukee sovittelijoiden työtä käytännön työkaluna. Lisäksi opasta käytetään sovittelun ammattihenkilöstön koulutusmateriaalina ja kouluttajan käsikirjana. SM: Poliisihallitus on antanut 1.1.2014 voimaan astuneen poliisia koskevan ohjeen rikosasioiden sovittelusta. Ohjeessa on erikseen käsitelty myös lähisuhdeväkivallan soveltuvuutta sovitteluun. SM osallistuu sovittelutoiminnan kehittämiseen olemassa olevien rakenteiden, kuten rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan kautta.

Yhteyshenkilö: Meri Paavola, STM

58 Suomi ratifioi Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi viimeistään vuonna 2013. (UM, OM, STM, SM)

Toimenpiteet ja arviointia

Hallituksen esitys sopimuksen ratifioinnista on annettu eduskunnalle 19.9.2014 (HE 155/2014 vp.). Eduskunta käsittelee parhaillaan esitystä, mietintövaliokunta on työelämä- ja tasa-arvovaliokunta. Sopimukseen liittyvästä voimaansaattamislakiesityksestä on pyydetty myös Ahvenanmaan maakunnan suostumusta.

Yhteyshenkilö: Mia Spolander, UM

59 Seksuaalirikoslainsäädäntöä uudistetaan siten, että se turvaa paremmin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden. Uudistustyössä arvioidaan myös kaikkien seksuaalirikosten siirtämistä virallisen syytteen alaisiksi ja kategoriasta ”pakottaminen sukupuoliyhteyteen” luopumista sekä otetaan huomioon naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishojelman tähän liittyvät toimet. (OM)

Toimenpiteet ja arviointia

Hallituksen esitys seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun muuttamisesta annettiin eduskunnalle tammikuussa 2014 (HE 216/2013 vp). Lainmuutos vahvistettiin kesäkuussa 2014 ja tuli voimaan 1.9.2014. Lainmuutosten myötä raiskauspykälän soveltamisala laajeni. Teko, joka aiemmin tuomittiin sukupuoliyhteyteen pakottamisena, on nykyisin rikosnimikkeeltään raiskaus. Tärkeän raiskauksen alaa puolestaan laajennettiin siten, että alle 18-vuotiaaseen henkilöön kohdistuva raiskaus on aina törkeä. Samalla kaikki aikuis-

siin kohdistuvat seksuaalirikokset seksuaalista ahdistelua lukuun ottamatta siirtyivät virallisen syytteen alaisiksi.

Yhteyshenkilö: Ville Hinkkanen, OM

60 Toteutetaan seksin ostoa koskevan lainsäädännön kattava arviointi ja linjataan jatkotoimenpiteet. Arvioinnissa otetaan huomioon kokemukset Ruotsin seksin ostoa koskevan lainsäädännön toimeenpanosta. (OM)

Toimenpiteet ja arviointia

Luonnos hallituksen esitykseksi seksin ostamista koskevan lainsäädännön muuttamisesta valmistui heinäkuussa 2014. Esitysluonnoksen lausuntokierros päättyi syyskuun alussa. Hallituksen esitys (HE 229/2014 vp) annettiin eduskunnalle marraskuussa 2014.

Yhteyshenkilö: Ville Hinkkanen, OM

3.8 TASA-ARVOTYÖN ORGANISOINTI, KEHITTÄMINEN JA VOIMAVARAT

Tasa-arvo-ohjelma

61 Tasa-arvopolitiikan organisatorinen asema ja sijainti valtioneuvostossa arvioidaan sen horisontaalinen luonne huomioiden. (STM)

Lisäksi pitkän aikavälin tavoitteena on tasa-arvoasioiden näkyminen tasa-arvoasioista vastaavan ministerin nimikkeessä.

Tasa-arvovaltuutetun itsenäisyyttä parannetaan tasa-arvolain valvontasäännösten uudistamisen yhteydessä. Yhteyshenkilö: Terhi Tulkki, STM

Tasa-arvotiedon keskus Minnan toiminnan jatkuminen varmistetaan ja toiminnalle varataan riittävät resurssit. Yhteyshenkilö: Hanna Onwen-Huma, STM

Toimenpiteet ja arviointia

Tasa-arvovaltuutetun itsenäisyyttä ja riippumattomuutta koskevat säännökset ehdotetaan lisättäväksi tasa-arvovaltuutetusta annettavaan lakiin, joka sisältyy yhdenvertaisuuslakia ja eräitä siihen liittyviä lakeja koskevaan hallituksen esitykseen (19/2014 vp). Lain on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2015. Ehdotuksen mukaan tasa-arvovaltuutettu voi nimittää oman henkilöstönsä ja vahvistaa oman työjärjestyksensä.

Tasa-arvotiedon keskus Minna sijaitsee Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. Keskusten toiminnan päämääränä on tiedon kokoaminen ja välittäminen sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Toimintaa kehitetään suunnitelmallisesti ja järjestelmällisesti tavoitteena entisestään parantaa sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvän tiedon saatavuutta sekä tarjota avaintoimijoille tarvittavat tiedot ja keinot edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa. Toimintansa tueksi keskus tarvitsee riittävien resurssien lisäksi jatkuvuutta ja tarkoituksenmukaisen sijainnin ja aseman Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen organisaatiossa.

62 Selvitetään edelleen sukupuolivähemmistöjen asemaa ja sen parantamistarpeita ja kehitetään tasa-arvopolitiikkaa vahvistamalla vuoropuhelua järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. (STM)

Toimenpiteet ja arviointia

STM asetti syyskuussa 2013 transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain uudistamisen työryhmän. Työryhmän tehtävänä on laatia tarvittavat ehdotukset niin sanottuja lisääntymiskyvyttömyys- ja naimattomuusvaatimuksia koskevien muutosten toteuttamiseksi transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettuun lakiin. Työryhmän tulee lisäksi arvioida mahdolliset muut transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muutostarpeet ja tehdä ehdotuksensa jatkotyöskentelyn pohjaksi. Työryhmässä ovat edustettuina muun muassa kansalaisjärjestöt, yliopistolliset sairaalat ja relevantit viranomaiset. Lisäksi työryhmä kuulee työn kannalta keskeisiä asiantuntijoita ja sidosryhmiä. Työryhmän toimikausi kestää vuoden 2014 loppuun. Työryhmän laatima luonnos hallituksen esitykseksi on ollut lausuntokierroksella. Tasa-arvovaltuutettu on julkaissut raportin sukupuolivähemmistöjen asemasta Suomessa. Lisäksi valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkoston asettama työryhmä on tarkastellut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa (OM:n Selvityksiä ja ohjeita 34/2014). Työryhmässä olivat mukana ministeriöiden lisäksi edustajat Ihmisoikeuskeskuksesta, Setasta ja Trasekista. Lokakuussa 2014 hyväksytyyn valtioneuvoston ihmisoikeusselontekoon on tehty linjaukset ko. vähemmistöihin kuuluvien ihmisoikeuksien edistämiseksi muun muassa kansallisen strategian tai toimintaohjelman avulla. Uudistetun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädännön toimeenpanon lisäksi nämä toimintalinjaukset luovat pohjaa sukupuolivähemmistöjen aseman parantamiselle tulevina vuosina.

Yhteyshenkilöt: Johanna Hautakorpi ja Riitta Burrell, STM

63 Vahvistetaan miesten asemaa koskevaa asiantuntemusta tasa-arvopolitiikassa ja miesten osallistumista tasa-arvon edistämiseen. (STM, kaikki ministeriöt)

Toimenpiteet ja arviointia

Ministeri Arhinmäen asettama mieskysymyksiä tasa-arvopolitiikassa pohtiva työryhmä aloitti toimintansa tammikuussa 2013 ja luovutti raporttinsa tasa-arvoasioista vastaavalle ministerille Susanna Huoviselle lokakuussa 2014 (<http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1894193>). Työryhmä koostui miesjärjestöjen ja poikatoiminnan sekä SETA:n, TANE:n ja neljän ministeriön edustajista. Työryhmän työskentelyn aikana ministeriöiden edustajien asiantuntemus miesten asemasta on lisääntynyt. Miestyöryhmä julkaisi helmikuussa 2014 väliraportin, jossa on koottu loppuraporttia tarkempaa tausta- ja tilastotietoa miesten asemasta ja miehiä koskevista kysymyksistä sekä esitelty mieskysymyksen historiallista kehityskulkua Suomessa. Loppuraportti sisältää työryhmän ehdotukset ja ehdotusten perustelut. Loppuraportti on laadittu työryhmän keskustelujen pohjalta, ja siihen on pyritty sisällyttämään kaikkien tahojen näkemykset, joskin kompromisseja ja tiettyjä rajoituksia tehden. Loppuraportissaan miestyöryhmä nostaa esille ongelmia, joita miehet suomalaisessa yhteiskunnassa kohtaavat. Kustakin teemasta on esitetty ehdotus sekä perustelut ja jatkotoimenpiteet. Ajatuksena on, että mieskuvan moninaisuuden ymmärtäminen ja lisääminen on oleellista ongelmia purettaessa ja kiinnittyy kuhunkin esiin nostettuun teemaan. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien miesten mahdollisuuksien ja hyvinvoinnin parantaminen on olennainen osa kaikkia esitettyjä toimenpiteitä. Sukupuolten tasa-arvo on nostettava esille etnisiä vähemmistöjä koskeissa toimenpiteissä. Myös työllisyys kiinnittyy moneen käsiteltyyn teemaan esim. perhe-elämän, koulutuksen

ja kasvatuksen kuin syrjäytymisen kysymyksiin. Loppuraportin toivotaan herättävän yleistä yhteiskunnallista keskustelua mieskysymyksistä sekä aikaansaavan aitoja toimenpiteitä. Loppuraportti on käytettävissä seuraavaa hallitusohjelmaa laadittaessa.

Yhteyshenkilöt: Hanna Onwen-Huma, STM

64 Tasa-arvoasiantuntemusta valtion alue- ja paikallishallinnossa sekä kunnissa lisätään. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on aluehallinnon tulosohtauksessa strateginen tavoite ja seurantakohde ja tämän pohjalta kehitetään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua. (VM, TEM)

Toimenpiteet ja arviointia

VM: Aluehallintovirastojen strategisiin tulossopimuksiin 2012–2015 on sisältynyt strateginen tavoite ”Aluehallintovirasto kehittää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelua”. Tavoitteen toteutumista arvioidaan kahdella kriteerillä: aluehallintovirastot ovat jatkaneet tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulman valtavirtaistamista toiminnan sisältökysymyksissä ja Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto on koonnut tunnistetut osa-alueet aluehallintovirastojen yhteiseksi valtavirtaistamissuunnitelmaksi. Kaikissa virastoissa on tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmä, jonka tehtävänä on ollut valmistella tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Suunnitelmat on laadittu henkilöstöpoliittisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto ja Pohjois-Suomen aluehallintovirasto osallistuivat vuosina 2011–2012 sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista koskevaan ESR-hankkeeseen, jonka aikana arvioitiin aluehallintovirastojen strategia-asiakirjan 2012–2015 sukupuolivaikutukset (suvaus). Tällöin muodostettiin ko. aluehallintovirastoihin ensimmäiset asiaan perehtyneet asiantuntijaryhmät ja tehtiin ensimmäiset pilot-tisuvaukset. Aluehallintovirastojen strategisen tulossopimuksen (2014–2015) mukaisesti Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston tehtävänä on ollut koota tunnistetut osa-alueet aluehallintovirastojen yhteiseksi valtavirtaistamissuunnitelmaksi 2014 loppuun mennessä. Kaikkien virastojen tehtävänä on ollut jatkaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulman valtavirtaistamista toiminnan sisältökysymyksissä. Toiminnallisen tasa-arvotyön käsitettä on avattu aiempaa huomattavasti tarkemmin, jotta näkökulma aluehallintovirastojen kaikilla vastuualueilla saataisiin jalkautetuksi kaikkeen toimintaan. Toiminnallinen tasa-arvo tarkoittaa, että sukupuolinäkökulma otetaan huomioon kaikessa suunnittelussa, päätöksenteossa ja toiminnassa. Kyse on sukupuolinäkökulman huomioimisesta aluehallintovirastojen kaikessa asiakaslähtöisessä toiminnassa.

Aluehallintovirastojen ensimmäinen toiminnallisen tasa-arvon strategia valmistuu lokamarraskuussa 2014. Lainsäädännöllisen taustan lisäksi toiminnallinen tasa-arvo arkipäivän työssä avataan aluehallintovirastoittain toteutettujen pilotointien avulla. Lopuksi kuvataan toiminnallinen tasa-arvotyö osana toiminnan strategista suunnittelua ja johtamista. Tarkoituksena on, että strategian pohjalta aluehallintovirastojen henkilöstö ymmärtää, mistä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa on kyse. Tavoitteena on myös, että sukupuolinäkökulma huomioidaan jatkossa niin strategia-asiakirjojen, tulossopimuksen ja muiden ohjausasiakirjojen laadinnassa, virastojen johtamisessa ja käytännön arkipäivän työssä sekä tavoitteiden toteutumisen ja vaikutusten arvioinnissa. Työ on poikkihallinnollista ja koskee kaikkia virastojen vastuualueita. Strategia on laadittu aluehallintovirastojen yhteistyönä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston johdolla. Kaikki aluehallintovi-

rastot ovat nimenneet toiminnallisen tasa-arvotyön vastuuhenkilöt sekä työhön osallistuvan virastokohtaisen ryhmän.

TEM: Keväällä 2014 saatiin valmiiksi Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY) ja työvoima- ja elinkeinotoimistojen (TE) yhteinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Suunnitelman tavoitteena on tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökohtien huomioon ottaminen johtamisessa, rekrytoinneissa ja työolosuhteissa, palveluissa ja työkäytännöissä. Suunnitelma on yleisluonteinen ohje, jonka yksityiskohtaisemmasta ja konkreettisemmasta toimeenpanosuunnitelmasta ja toteutuksesta vastaavat yksittäisten ELY-keskusten ja TE-toimistojen johto. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa on kerrottu konkreettisia toimenpiteitä, joilla varmistetaan tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Suunnitelman toteutumista seurataan säännöllisesti:

- ELY-keskusten ja TE-toimistojen yhteistyötoimikunnassa valtakunnallisten tasa-arvotilastojen pohjalta
- asiakastytyväisyystulosten avulla
- työtytyväisyystulosten avulla
- työaikaraporttien ja tehtävien vaihtoon ja laajentamiseen liittyvien raporttien avulla

Yhteyshenkilö: Anu Nousiainen, VM

65 Luodaan rakennerahastotoimintaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen strategia, joka sisältää ohjeistuksen ja kriteerit siitä, miten sukupuolinäkökulma otetaan huomioon rakennerahastotoiminnan eri vaiheissa. Perustetaan tasa-arvon tukirakenne, joka kouluttaa ja konsultoi viranomaisia tasa-arvo-osaamisen kehittämisessä sekä tekee selvityksiä ja ohjaa projektitoimijoita sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa. (TEM)

Toimenpiteet ja arviointia

Valtava-kehittämisohjelma toteutti kesällä ja syksyllä 2014 eri puolilla maata tasa-arvokoulutusta, jonka kohderyhminä olivat rakennerahastoasioista vastaavat asiantuntijat ELY-keskuksissa sekä hallituksen tasa-arvo-ohjelman yhteyshenkilöt TEM:ssä. Koulutuksissa kehitettiin muun muassa uuden rakennerahastokauden hankeohjausta ja arviointia sekä ministeriön asiantuntijoiden työn sisältöjä sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Koulutuksissa myös pilotoitiin Valtavan yhdessä kansainvälisen verkoston kanssa valmistelemaa tasa-arvon standardia. Koulutukseen osallistui kaikkiaan noin 120 henkilöä.

Hallintoviranomaisena (HVO) toimiva TEM antaa ohjeita rahoittaville viranomaisille. Tasa-arvon edistäminen ja valtavirtaistaminen rakennerahastotoiminnassa on osa HVO:n toimintaa. Hallintoviranomainen on huomionnut sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulman ohjelmakauden 2014–2020 ohjelmavalmistelussa sekä ohjelman rahoituksen hakemiseen ja hankkeiden valintaan ja seurantaan liittyvissä toimitissa. Sukupuolinäkökulma huomioidaan ohjelman arvioinnissa ja siitä tehtävässä raportoinnissa. Hallintoviranomainen toteuttaa tasa-arvoteman edistämistä tukevia toimia kuten koulutusta ja ohjeistusta rakennerahastoihin liittyvissä tehtävissä toimiville virkamiehille keskus- ja aluehallinnossa sekä hanketoimijoille. TEM jatkaa tukitoimia eri tavoin ja antaa näin rakenteellista tukea ohjelmakauden aikana. Erikseen irrallisena toimivaa tukirakennetta ei perusteta. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen strategia ESR-toimintaan on valmisteltu Valtava-kehittämisohjelmassa yhteistyössä 12:n muun EU-jäsenmaan kanssa. Se sisältää ohjeistusta sukupuolinäkökulman sisällyttämiseksi rakennerahastotoiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen EU-tasolta kansalliselle ohjelma- ja projektitasolle. Kyseistä standardia on pilotoitu Valtava-kehittämisohjelmassa hallintoviranomaisten ja alueiden rakennerahastoasiantuntijoiden koulutuksissa.

Yhteyshenkilö: Jaana Valkokallio, TEM

66 Sukupuoleen perustuvan ja moniperusteisen syrjinnän sekä laajemmin sukupuolten tasa-arvon seurantaa parannetaan osana perus- ja ihmisoikeuksien seurantajärjestelmän kehittämistä ja ihmisoikeustoimintaohjelman toimeenpanoa. (VNK, SM, TEM, STM, OM) Tarkistus

Toimenpiteet ja arviointia

OM, SM, STM: Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma toteutettiin 2012–2013, ja ohjelmasta teetetty ulkopuolinen arviointi valmistui maaliskuussa 2014. Toimintaohjelma sisälsi useita yksittäisiä hankkeita, joilla pyrittiin parantamaan sukupuolten tasa-arvoa ja vastustamaan syrjintää. Oikeusministeriö asetti toimintaohjelman perusteella kesäkuussa 2012 valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkoston, jolle annettiin muiden tehtävien ohella yleinen tehtävä tarkastella Suomen perus- ja ihmisoikeustilannetta. Verkosto on esimerkiksi järjestänyt ihmisoikeusindikaattoreihin liittyvän asiantuntijaseminaarin. Perus- ja ihmisoikeusindikaattori työ käynnistettiin osana perus- ja ihmisoikeus-toimintaohjelman valmistelua. Edelleen kehitteillä oleva malli (SM, OM, STM ja ihmisoikeuskeskus) pyrki tarkastelemaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista eri elämän alueilla eri väestöryhmien, mukaan lukien eri sukupuolet, näkökulmista. Myös sisäministeriön koordinoiman kansallisen syrjinnän seurantajärjestelmän puitteissa on tuotettu tutkimuksia, jotka antavat tietoa moniperusteisesta syrjinnästä Suomessa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksessa toimiva Tasa-arvotiedon keskus Minna toteuttaa STM:n toimeksiannosta hankkeen tasa-arvopolitiikan seurantaindikaattorien kehittämiseksi syksyllä 2014. Hankkeessa laadittavassa taustaselvityksessä kootaan ja analysoidaan olemassa olevaa kansallista ja kansainvälistä tasa-arvoindikaattoreita koskevaa tietoa sekä sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeisiä, jo käytössä olevia seurantaindikaattoreita. Selvityksen perusteella laaditaan alustava ehdotus tasa-arvopolitiikan seurannan indikaattoreista. Joulukuussa 2014 julkaistiin Tilastokeskuksen laatima raportti syrjinnästä ja eriarvoisesta kohtelusta työelämässä sekä työsyryjinnän seurantamalli.

Yhteyshenkilö: Kaisa Tiusanen, OM

4 TASA-ARVOSELONTEON LINJAUSTEN TOIMEENPANO

Hallitusohjelman mukaisesti tasa-arvoselonteon vuoteen 2020 ulottuvat linjaukset on otettu huomioon tasa-arvo-ohjelmassa. Tasa-arvo-ohjelma on konkreettinen väline linjausten toteuttamiseksi ja seuraamiseksi. Valtaosaa selonteon linjauksista toteutetaan edellä kuvatuilla tasa-arvo-ohjelman toimenpiteillä. Tässä luvussa tarkastellaan lisäksi muita kuin tasa-arvo-ohjelman toimenpiteitä tasa-arvoselonteon linjausten toteuttamiseksi. Näitä ovat erityisesti samapalkkaisuutta edistävät toimenpiteet, Suomen toiminta kansainvälisessä tasa-arvopolitiikassa sekä ihmiskaupan vastainen toiminta.

Suurinta osaa selonteon vuoteen 2020 ulottuvista linjauksista toteutetaan tällä hallituskaudella tasa-arvo-ohjelmalla sekä muilla hallituksen toimenpiteillä. Osa linjauksista jää toteutettavaksi tulevalla hallituskaudella. Nämä koskevat muun muassa työn ja perheen yhteensovittamisen parantamista eri elämänvaiheissa, sukupuolinäkökulman sisällyttämistä osaksi innovaatiopolitiikkaa sekä sukupuolentutkimuksen aseman vakiinnuttamista yliopistoissa ja tasa-arvokysymysten vahvempaa integrointia sektoritutkimukseen. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja

lähisuhdeväkivallan torjunnassa ja palveluiden järjestämisessä tarvitaan pitkäjänteistä työtä. Tasa-arvovaltuutetun toimintaedellytysten parantaminen ja tasa-arvopolitiikan organisoimisen kehittäminen edellyttävät myös jatkossa huomiota.

Hallitus raportoi eduskunnalle tasa-arvoselonteon toteutumisen edistymisestä ja tasa-arvon kehityksestä vuoden 2016 loppuun mennessä. Tämä tasa-arvo-ohjelman loppuraportti toimii tärkeänä pohjana eduskunnalle annettavan raportin laatimisessa.

Tasa-arvoselonteon linjaukset, joita toimeenpannaan muilla kuin tasa-arvo-ohjelman toimenpiteillä

TYÖELÄMÄ

3. Sukupuolten palkkaeroja pienennetään (Tasa-arvoselonteon sivu 40); STM

Kolmikantainen samapalkkaisuusohjelma, STM

Valtioneuvoston selonteossa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta on linjattu, että sukupuolten palkkaeroja kavennetaan. Hallitus ja työmarkkinajärjestöt ovat jatkaneet samapalkkaisuusohjelman toteuttamista tavoitteenaan sukupuolten palkkaeron selkeä kaventaminen niin, että se on enintään 15 prosenttia vuoteen 2015. Naiset ansaitsevat hallituskauden loppupuolella keskimäärin 83 prosenttia miesten ansioista koko työmarkkinoilla. Päättävöitteessä on edetty, mutta kaventamisvauhti ei riitä tavoitteen saavuttamiseksi.

Ohjelman kolmannen kauden painopisteitä ovat olleet palkka- ja sopimuspolitiikka, työpaikan tasa-arvosuunnitelmat ja palkkakartoitukset, palkkausjärjestelmät ja sukupuolten perinteisen työnjaon muuttaminen ja naisten urat sekä palkkatietämys. Strategiana on ollut pyrkimys vaikuttaa naisten keskipalkkoihin ja toisaalta naisten työmarkkina-asemaan sekä urakehitykseen. Kauden alussa tarkistettiin ohjelman tasa-ammattien indikaattori realistiseksi ja vastaamaan nykytilastointia.

Palkka- ja sopimuspolitiikan osatavoitteessa toimenpiteitä ovat olleet muun muassa sukupuolten palkkaeron tiivis seuranta ja sen kaventamisen edistäminen. Ohjelma teetti tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnalla arvion sopimuskorotusten vaikutuksista naisten ja miesten palkkaeroon ja samapalkkaisuuden edistämisestä työ- ja virkaehtosopimuksin vuosina 2010–2012. Arvion mukaan kaikilla sektoreilla voitiin arvioida naisten sopimuspalkkojen kohonneen jonkin verran miesten palkkoja nopeammin. Viimeisten kahden vuoden aikana sukupuolten palkkaero on kuitenkin pysynyt paikallaan.

Samapalkkaisuusohjelma on toteuttanut keskeisillä toiminta-alueilla merkittäviä hankkeita:

Yksityisellä palvelusektorilla toteutettiin laaja **Tasa-arvon vahvistaminen palkka- ja sopimuspolitiikassa -kehittämishanke** 2012–2013. Hanke tutki yksityisillä palvelualueilla naisten ja miesten palkkaeroja ja arvioi työehtosopimusten ja nimikepohjaisten palkkausjärjestelmien uudistamistarpeet. Hallitusohjelman **Työelämän rakennemuutostutkimushanke** toteutettiin vuosina 2013–2014. Hanke arvioi rakennemuutosten ja talouden suhdanteiden vaikutusta sukupuolten työmarkkina-asemaan ja palkkaeroon. Se tuottaa uutta tietoa toimialojen ja ammatti- ja tehtävärakenteiden muutoksen merkityksestä naisten ja miesten palkkaerossa. Hankkeiden tuottamia arvioita hyödynnetään samapalkkaisuustoimenpiteiden suunnittelussa.

Työpaikan tasa-arvosuunnitelmien ja palkkakartoitusten osatavoitteessa toteutettiin raamisopimuksessa sovittu selvitys palkkakartoitusten toimivuudesta ja kehittämistarpeista. Selvitys tehtiin vuosina 2011–2012.

Palkkausjärjestelmien kehittämiseksi ja palkkatietämyksen lisäämiseksi on levitetty STM:n palkkausjärjestelmähankkeiden ja työmarkkinakeskusjärjestöjen Palkkatietämyshankkeen tuloksia. Samapalkkaisuusohjelma on osallistunut Euroopan samapalkkaisuuspäivään ja järjestänyt kolme laajaa valtakunnallista samapalkkaisuusfoorumia Helsingissä. STM toteutti vuonna 2013 valtakunnallisen Puhutaan palkoista -viestintäkampanjan ja sille jatkokampanjan keväällä 2014. Kampanja näkyi muun muassa julkisissa kulkuvälineissä, YLE:n kanavilla ja Finnkinon elokuvanäytösten yhteydessä sekä verkossa.

Stereotyyppisten sukupuoliroolien purkamista ja naisten pääsyä vaativampiin tehtäviin on tuettu **NaisUrat -tutkimus- ja kehittämishankkeella** (ks. toimenpide 29). Keväällä 2014 STM järjesti asiantuntijoille työpajan työelämän segregaatian purkamisesta.

Ohjelman kolmannen kauden lopulla käynnistettiin samapalkkaisuustavoitteen jatkon valmistelu.

NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA, LÄHISUHDEVÄKIVALTA JA IHMISKAUPPA

1. Varmistetaan väkivallan ehkäisyyn, tiedonkeruun ja tilastoinnin koordinointi ja kehittäminen (Tasa-arvoselonteon s. 45); STM, OM, SM, muut ministeriöt

OM: Rikoksentorjuntaneuvoston väkivaltajaosto teki vuoden 2012 lopussa poliisille ja muille keskeisille viranomaisille ehdotuksen väkivallan kirjaamisen ja tilastoinnin kehittämistä ja yhtenäistämistä. Esitys sisälsi ehdotuksen siitä, millaisia tietoja väkivaltatapahtumista olisi tarpeen kerätä etenkin poliisin rikosilmoitusten yhteydessä, mutta myös muissa tapauksissa, joissa viranomaiset kohtaavat väkivaltaa tai sen aiheuttamia seurauksia (oikeuslaitoksessa, terveydenhoidossa, sosiaalitoimessa). Jaosto totesi, että tarkemman kirjaamisen ja tilastoinnin avulla koko väkivaltailmiöstä saadaan tarkempi kuva, torjuntakeinojen kehittäminen olisi tehokkaampaa ja niiden arvioiminen luotettavampaa. Aloite on saanut myönteisen vastaanoton ja palvelisi myös ns. Istanbulin sopimusta naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi. Jaosto arvioi toimikautensa päätteeksi, että sen tekemiä ehdotuksia olisi syytä testata pilotin avulla heti, kun rahoitus järjestyy. Jaosto on valmistellut ehdotuksen pilotoimiseksi poliisin tietojärjestelmästä saatavien tietojen avulla ja ehdottaa pilotoinnin käynnistämistä pikaisesti.

2. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisytyöhön luodaan pitkän tähtäimen kehitystavoitteet (Tasa-arvoselonteon s. 45); STM, OM, SM, muut ministeriöt

OM: Kokonaisvaltaisia, naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishankkeen jälkeiseen aikaan ulottuvia pitkän tähtäimen kehitystavoitteita ei ole luotu. OM, SM ja STM ovat kuitenkin asettaneet keväällä 2013 Kansallinen uhripoliitikka ja uhrien tukipalvelut -hankkeen. Hankkeen tavoitteena on kehittää kansallinen strategia rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestämiseksi ja niiden edellyttämän rahoituksen turvaamiseksi sekä edistää hallitusohjelmakirjausten sekä kansainvälisten velvoitteiden ja suositusten toteutumista koordinoitusti. Uhripoliittisen toimikunnan ehdottamasta rikosuhrimaksusta on valmistunut HE-luonnos, ja tavoitteena on antaa lakiesitys eduskunnalle joulukuussa 2014. Rikosuhrimaksulla saataisiin katettua osa tukipalveluiden edellyttämästä valtion rahoituksesta ja edistettäisiin näin myös väkivaltaa kohdanneiden naisuhrien asemaa. Vuoden 2014 loppuun työskentelevä toimikunta tekee loppuraportissaan ehdotuksen muun muassa laajojen uhripoliittisten kysymysten edistämiseksi jatkossa, mahdollisesti seuraavaan hallitusohjelmaan sisällytettäväksi.

SM: Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on päätetty rikosuhripalvelujen kestävä rahoitusmallin selvittämisestä, ml. rikosuhri rahasto. Väliraportti on julkaistu 20.1.2014 (Rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestäminen ja rahoittaminen, OM mietintöjä ja lausuntoja 3/2014). Toimikunnan ehdotuksen pohjalta OM:ssä on käynnistetty rikosuhrimaksua koskeva lainvalmisteluhanke (ks. yllä). Rikosuhripalvelujen tuottajien yhteistyöjärjestelmän luomisesta on päätetty erityisasian-

tuntemusta vaativien uhriryhmien palvelujen saatavuuden varmistamiseksi. Tästä toimenpiteestä ovat vastuussa palveluja tuottavat järjestöt ja OM. Kumpaakaan toimenpidettä ei kuitenkaan ole erityisesti suunnattu juuri naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi.

6. Vahvistetaan lainsäädännöllisiä keinoja uhrin suojelemiseksi ja väkivallan uusiutumisen ehkäisemiseksi

Lievän pahoinpitelyn syyteoikeutta koskevaa rikoslain säännöstä on muutettu siten, että alaikäiseen, läheiseen henkilöön ja työntekijään kohdistunut lievä pahoinpitely on nykyään virallisen syytteen alainen (HE 78/2010, voimaan 17.5.2011). Seksuaalirikoksiin liittyviä toimia on kuvattu edellä (tasa-arvopoliittisen ohjelman toimenpiteet 59 ja 60), ihmiskauppaan liittyviä kuvataan alla kohdissa 7 ja 8.

7. Ihmiskaupan vastaista toimintaa arvioidaan ja kehitetään sukupuolinäkökulmasta (Tasa-arvoselonteon s. 47); OM, SM

8. Tehostetaan ihmiskaupan uhrien tunnistamista ja auttamisjärjestelmään ohjautumista tutkittaessa prostituutiotarkoituksessa tapahtuvia ihmiskaupparikoksia (Tasa-arvoselonteon s. 47), OM, SM, STM

OM: Ihmiskauppaa koskevia rikosoikeudellisia säännöksiä koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 28.8.2014 (HE 103/2014 vp). Ehdotetut muutokset selventäisivät rajanvetoa ihmiskaupparikosten ja paritusrikosten välillä ja parantaisivat parituksen kohteena olleen henkilön asemaa rikosprosessissa. Parituksen kohteelle voitaisiin jatkossa määrätä rikosprosessia varten avustaja tai tukihenkilö riippumatta siitä, onko hän esittänyt asiassa vaatimuksia. Muutos parantaisi erityisesti naisten asemaa rikosprosessissa. Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan mahdollisimman pian niiden tultua hyväksytyiksi.

SM:n asettaman Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön kehittäminen -hankkeen (SM008:00/2012) tavoitteena on selvittää ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuus ja tehdä perusteltu ehdotus sen kehittämiseksi. Hankkeessa käsitellään muun muassa ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen ja auttamisen piiriin ohjautumiseen liittyviä kysymyksiä. Poikkihallinnollinen hanke on asetettu ajalle 1.2.2012–31.12.2014, ja siinä on laajasti edustettuna valmisteltavien asioiden kannalta keskeiset tahot. Työryhmän selvitys valmistui maaliskuussa 2013. Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä hyväksyi selvityksen johtopäätökset 19.11.2013. Vuoden 2014 alussa käynnistyneen lainsäädännön valmistelun lähtökohdat ja kehittämissuunnitelmat pohjautuvat työryhmän selvitykseen. Hankkeessa valmisteltu luonnos hallituksen esitykseksi oli lausuntokierroksella kesällä 2014. Esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2014. Hankkeessa valmisteltu aineisto on saatavissa hankkeen verkkosivulta <http://www.intermin.fi/fi/lainvalmistelu/ihmiskauppalaki>).

Poliisihallitus on antanut ohjeen (2020/2011/3768) ihmiskauppaan ja sen kaltaisiin rikoksiin puuttumisesta sekä ihmiskaupan uhrien auttamisesta. Ohje on voimassa 1.5.2012–30.4.2017. Ohjeen tarkoituksena on yhdenmukaistaa ihmiskauppaan ja sen kaltaisiin rikoksiin (törkeä laitoman maahantulon järjestäminen, törkeä paritus ja kiskonnan tapainen työsyryntä) puuttumista ja niihin liittyvää esitutkintaa sekä menettelyä ihmiskaupan uhrien auttamisessa. Ohjeen tarkoituksena on myös edistää mahdollisten ihmiskaupan uhrien tasavertaista kohtelua ja lisätä poliisin tietoisuutta ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä. Ihmiskaupparikosten torjunnan, tunnistamisen ja esitutkinnan lisäksi ohjeessa käsitellään muun muassa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään liittyviä toimenpiteitä.

Muita hankkeita:

Right to Choose – loppu seksuaaliselle häirinnälle ja väkivallalle -hanke tekee vuosina 2014–2015 työtä 15–25-vuotiaiden naisten tietojen ja valmiuksien kasvattamiseksi. Hanke korostaa, että seksuaalisuudesta on oikeus nauttia itse tai valitsemansa henkilön kanssa ilman, että asiaan puututaan. Tavoitteena on voimauttaa nuoria naisia ja lisätä tietoa häirinnästä ja väkivallasta sekä rikosprosessista. Euroopan unionin Progress-rahoituksen tuella toteutettavassa hankkeessa tuotetaan neljä lyhytelokuvaa, ollaan läsnä sosiaalisessa mediassa ja järjestetään train the trainers -tyyppisiä seminaareja lukion ja ammattikoulun opiskelijoille, jotka jakavat tietoa hankkeesta omissa oppilaitoksissaan. Lisäksi tehdään yhteistyötä Cosmopolitan-lehden kanssa, jotta myös täysi-ikäisten keskuudessa tavoitetaan mahdollisimman laaja kohderyhmä heitä puhuttelevassa mediassa. Hankkeessa yhteistyökumppaneina ovat sisäministeriö, joka koordinoi hanketta, sekä Suomen Punainen Risti, Naisten Linja Ry, Raiskauskriisikeskus tukinainen, Lyömätön linja Espoossa Ry sekä Poliisiammattikorkeakoulu. Hankkeen julkistuksen yhteydessä julkistettiin Poliisiammattikorkeakoulun tekemä tutkimus nuorten kokemasta seksuaalisesta häirinnästä. Yhtenä hankkeen tavoitteista on lisätä tietoa rikosprosessin kulusta. Sitä varten hankkeen verkkosivuille on toteutettu peli rikosprosessista. Lisäksi lyhytelokuvissa käsitellään rikosprosessia. Elokuvat julkaistaan keväällä 2015, jolloin käynnistyvät myös seminaarit ympäri Suomea.

Righttochoose.fi, choose.fi, facebook: right to choose.

Siviilikriisinhallinnan tasa-arvohanke

Tasa-arvo otetaan kriisinhallinnassa ja siviilikriisinhallinnassa huomioon kahdensuuntaisesti; ensiksi tasa-arvo on valtavirtaistettu toimeenpanon ja seurannan lakisäätöisiin tehtäviin ja perustyöhön liittyviin toimintoihin, ja näitä seurataan erikseen tulosohtausprosessiin kirjatulla tulostavoitteilla. Tulostavoitteita on asetettu jo TTS/TA-prosessissa muun muassa valtiontalousarvion ko. pääluokan tulostavoitteeksi. Se tosin toteaa, että "Suomen siviilikriisinhallintaosallistumisesta naisten osuus on keskimäärin korkeampi kuin jäsenmaiden", kun todellisuus on, että Suomen naisten osuus on 36 prosenttia ja EU-jäsenmaiden 18 prosenttia, eli olemme tuplasti yli jäsenmaiden keskiarvon. Kuitenkin on havaittu, että erillisistä ammattiryhmistä poliisin kriisinhallintaosallistumisesta vain 10 prosenttia on naisia. Tämä on tunnuslukuna heikko ja alle naisten osuuden kotimaan poliisissa. Tilanne on otettu puheeksi PO/POHA-kokouksessa ja sitä alettu korjata. Naispoliisien osuuden nousu nostaa myös naisten kokonaisosallistumisastetta.

Kriisinhallintakeskuksen rekrytoinnin ja koulutuksen tasa-arvototeutumista ja -toimintaa varten sisäasiainministeriön kansainvälisellä yksiköllä on erillinen ohjausryhmä, CMC 1325-ohjausryhmä (YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 "Naiset, rauha ja turvallisuus" mukaisesti). Ohjausryhmä kokoontuu muun muassa välitulostulos- ja tulosneuvotteluajankohtien mukaisesti, jotta saamme ohjausryhmän palautteen ja ohjauksen mukaan omaan tulosohtausprosessiimme.

Menneen vuoden aikana on onnistuttu tukemaan naisten valintaa siviilikriisinhallinnan johto- ja päällikkötehtäviin. Viidestä suomalaisesta johtopaikoilla toimivasta kolme on naisia: Päivi Nikander operaation varapäällikkönä Etyj Kosovossa, Nina Suomalainen operaation varapäällikkönä Etyj Bosniassa ja Pia Stjernvall operaation varapäällikkönä Eupol Afganistanissa.

Toiseksi erilliset hankkeet kriisinhallintaan liittyvän tasa-arvon edistämiseksi, kehittämiseksi, tutkimiseksi ja seuraamiseksi jatkuvat. CMC on tilannut sisäministeriön tutkimuskoordinaatiomäärärahalta asiantuntija-artikkelin koskien YK-päätöslauselma 1325:n yhteyttä uuteen loka-kuussa 2013 annettuun päätöslauselma 2122:en, joka on aiemman päätöslauselman toimeenpanoa koskeva ja korostava kirjaus. Artikkelissa tutkija pohtii erityisesti 2122-päätöslauselman Suomelle antamia velvoitteita, joita SM ja CMC toteuttavat tehtävissään.

SUOMEN TOIMINTA KANSAINVÄLISESSÄ TASA-ARVOPOLITIIKASSA

1. Suomi edistää aktiivisesti sukupuolten tasa-arvoa Euroopan unionissa (*Tasa-arvoselonteon s. 48*); UM, kaikki ministeriöt

Suomi osallistuu aktiivisesti sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon EU:n eri toimielimissä. Suomen tavoitteena on myös jatkossa sukupuolten tasa-arvoa edistävä strategia, joka sisältää erityistoimia tasa-arvon esteiden poistamiseksi ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen. Suomi pitää tärkeänä sukupuolivaikutusten arvioinnin vahvistamista EU:n päätöksenteossa ja sukupuolinäkökulman sisällyttämistä EU:n toimiin kasvu- ja työllisyystavoitteiden saavuttamiseksi. Suomalaiset tasa-arvotoimijat, ml. Tasa-arvotiedon keskus Minna, on tehnyt tiivistä yhteistyötä EU:n tasa-arvoinstituutin EIGE:n kanssa. Euroopan Unionin ulkosuhteissa Suomi pyrkii yhdessä muiden pohjoismaiden kanssa sisällyttämään yhteisiin julistuksiin naisten, lasten ja vähemmistöjen asemaa koskevia tekstejä. EU:n laajentumis- ja naapuruuspolitiikassa Suomi seuraa tarkasti perusoikeuksien toteutumista ja huomioi assosiaatiosopimuksissa ihmisoikeudet oleellisena elementtinä.

2. Suomi jatkaa aktiivista tasa-arvon edistämistä Yhdistyneissä kansakunnissa (*Tasa-arvoselonteon s. 48*); UM; kaikki ministeriöt

Suomi toimii aktiivisesti Yhdistyneiden Kansakuntien eri toimielimissä, operatiivisissa ohjelmissa sekä rahastoissa ja erityisjärjestöissä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi ja vahvistamiseksi sekä naisten ja tyttöjen oikeuksien valtavirtaistamiseksi. Suomen toiminnassa korostuvat erityisesti naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen, naisiin kohdistuvan moniperusteisen syrjinnän estäminen, seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien edistäminen sekä naisten aseman ja vaikutusvallan vahvistaminen poliittisessa ja taloudellisessa päätöksenteossa. Suomi toimii aktiivisesti myös YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 ja sitä tukevien päätöslauselmien toimeenpanossa ja pyrkii kehittämään naisten osallistumista rauhanneuvottelu-, rauhanturvaamis- ja rauhanrakennustoimintaan. Suomi tukee vahvasti YK:n tasa-arvojärjestö UN Womenin toimintaa sekä YK:n väestörahastoa (UNFPA). Suomi jatkaa taloudellista tukeaan molemmille järjestöille ja nostaa tasa-arvokysymykset esiin kaikkien niiden YK-järjestöjen johtokunnissa, joissa se toimii. Suomi korostaa myös YK:ssa sovittujen sopimusten ja annettujen sitoumusten toimeenpanoa. Erityisesti Naisten asemaa käsittelevän Pekingin konferenssin seurannassa Suomi nostaa esiin sekä periaatteellisia että käytännön tason kysymyksiä, joiden pyrkimyksenä on vahvistaa tasa-arvoa kaikilla tasoilla Pekingissä 1995 hyväksytyn toimintaohjelman mukaisesti.

3. Tasa-arvon edistäminen ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kehityspolitiikassa varmistetaan (*Tasa-arvoselonteon s. 49*); UM

Vuonna 2012 laadittu kehityspoliittinen toimenpideohjelma asettaa sukupuolten tasa-arvon edistämisen läpileikkaavaksi tavoitteeksi. Sukupuolen valtavirtaistamiseksi on ulkoasiainministeriön kehityspoliittisella osastolla laadittu hankkeille mallidokumentit, jotka auttavat huomioimaan sukupuolten tasa-arvon hankesuunnittelussa, siihen liittyvissä tarjouskilpailuissa, arvioinneissa, evaluoinneissa ja seurannassa. Ulkoasiainministeriössä on myös laadittu toimintaohje, jonka mukaan sukupuolten tasa-arvon puuttuminen hankkeissa tulee aina perustella erikseen.

Suomi osallistui EU:n ensimmäisen Gender Action Planin 2010–2015 (kehitysyhteistyön tasa-arvotoimintasuunnitelma) laatimiseen sitä valmistelleen työryhmän jäsenenä ja on myös ilmoittautunut jatkamaan työtä. Suomi tukee taloudellisesti YK:n tasa-arvoa edistävää organisaatiota UN Womenia ollen tällä hetkellä sen suurin yksittäinen tukijamaa. YK:n väestörahaston UNFPA:n rahoittajista Suomi on kolmanneksi suurin. Suomi nostaa sukupuolten tasa-arvon systemaattisesti esiin kaikkien YK-järjestelmään kuuluvien organisaatioiden työssä. Kehitysrahoituksen turvin on myös mahdollistettu Naiset ja ilmastonmuutos -hanke, joka on mahdollistanut

parempia tuloksia ilmastopöytäsovitelmissa. Suomi on YK:n post-2015 tavoitteiden määrittelyssä ollut aktiivinen jäsen ja toivoo, että sukupuolten tasa-arvo olisi siellä sekä erillistavoitteena että valtavirtaistettuna muihin tavoitteisiin.

Suomi on aktiivinen toimija myös OECD:n Gender-netissä ja tukee OECD:n kehityskeskusten tutkimustyötä, jonka avulla on luotu laajassa käytössä olevat tietovarannot ja työkalut Wikigender ja SIGI (Social Institutions and Gender). Lisäksi Suomi on sitoutunut ja kuuluu kumppanina USA:n perustamaan tasa-arvoaloitteeseen Equal Futures Partnership.

4. Suomi edistää aktiivisesti sukupuolten tasa-arvoa pohjoismaisessa yhteistyössä sekä Euroopan neuvoston ja OECD:n toiminnassa (Tasa-arvoselonteon s. 49); UM, kaikki ministeriöt

Pohjoismaiden ministerineuvoston tasa-arvoyhteistyössä Suomen painottamia teemoja ovat viime vuosina olleet kestävään kehitykseen ja ilmastomuutoksen vastaiseen työhön liittyvät sukupuolten tasa-arvon kysymykset sekä valtavirtaistamisen kehittäminen niin ministerineuvoston työssä kuin kansallisissa politiikoissakin. Vuosille 2011–2014 laaditun yhteistyöohjelman mukaisesti yhteistyötä on tehty myös koulutuksen ja työelämän tasa-arvoon liittyen sekä kehitetty miesnäkökulmaa tasa-arvopolitiikassa. Uusi yhteistyöohjelma vuosille 2015–2018 on valmisteltu vuoden 2014 aikana. Siinä on kaksi kärkiteemaa: julkinen tila/media sekä innovaatiot ja hyvinvointi. Suomi toimii puheenjohtajana vuonna 2016 ja valmistelee tasa-arvoministerineuvoston sektoriohjelmansa näihin em. teemoihin perustuen. Tasa-arvoministerineuvoston vuonna 2013 avatun hankerahaston hakuihin ja hankkeisiin suomalaiset ovat osallistuneet hyvin. Skandinaavisten kielten vahva painotus pohjoismaisessa yhteistyössä asettaa kuitenkin jatkuvasti haasteita suomalaisten osallistumiselle sekä yhteistyön tulosten hyödyntämiselle kotimaassa.

Suomen toiminnan yksi merkittävimmistä painopisteistä Euroopan Neuvostossa on naisten oikeuksien edistäminen. Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen yleissopimuksen (ns. Istanbulin sopimuksen) ratifiointi ja toimeenpano Suomessa on myös tärkeä uskottavuuskysymys. Suomi on tukenut myös Euroopan neuvoston aikaisemman tasa-arvoasioiden johtokomitean tilalle perustaman, Gender Equality Committeeen työtä naisten oikeuksien valtavirtaistamiseksi ja huomioimiseksi läpileikkaavasti Euroopan neuvoston työssä. Suomi toimii Euroopan neuvostossa aktiivisesti myös sen ihmiskauppaverkosto GRETA:ssa tehostaakseen ihmiskauppakysymyksiä koskevaa lainsäädäntöä. Suomessa ilmenevää ihmiskauppaa koskeva raportti julkaistaan keväällä 2015. Suomi on edistänyt romaninaisten ja -tyttöjen oikeuksien toteutumista Euroopan neuvoston toiminnassa. Suomi järjesti 16.–17.9.2013 yhteistyössä Euroopan neuvoston kanssa Kansainvälisen romaninaisten konferenssin Suomessa ja lokakuussa 2014 kansainvälisen konferenssin tasa-arvosta koulutuksessa. Romaninaisten konferenssi johti Romaninaisten oikeuksien edistämisen strategian ja toimintasuunnitelman valmistumiseen. Asiakirjoja hyödynnetään läpileikkaavasti Euroopan neuvoston, jäsenmaiden sekä muiden kansainvälisten toimijoiden tasa-arvo- ja romanityössä.

Suomella on näkyvä rooli Etyj:issä sukupuolten tasa-arvon aktiivisena edistäjänä. Suomi on ollut aloitteentekijänä myös Etyj:in Naiset, rauha ja turvallisuus (1325) toimintasuunnitelman osalta. Lisäksi Suomi on edistänyt sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista Etyj:in rekrytoinneissa, ml. gender-neuvonantajien sekondeerauksissa.

LIITTEET

Liite 1. Toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät ministeriöissä syksyllä 2014

	Toimikausi	Puheenjohtaja	Koordinaattori/sihteeri	Jäsenet	Muuta
VM	1.1.2012–31.5.2015	Neuvotteleva virkamies Minna Sneek	hlöstösuunnittelija Heikki Kainulainen	osastojen ja prosessien edustajat	yhdenvertaisuusasiat ja henkilöstöpoliittinen tasa-arvo
OM	2012–2015	Osastopäällikkö Olli Muttilainen	kehittämisasiantuntija Soile Sikström (koordinaattori)	tiivis kokoonpano	
UM	2011–2015	Tasa-arvosuurlähtetälläs Tarja Reponen		osastojen edustajat henkilöstön edustajat	yhdenvertaisuusasiat ja henkilöstöpoliittinen tasa-arvo
SM	1.1.2012–hallituskauden loppuun	Lainsäädäntöjohtaja Marko Viitanen	ylitarkastaja Panu Artemjeff erikoissuunnittelija Sanna Sahramo	osastojen edustajat, henkilöstön edustajat, hallinnonalan edustajat	yhdenvertaisuusasiat ja henkilöstöpoliittinen tasa-arvo
OKM	1.1.2013–31.12.2015 (ed.ryhmä ->30.9.2012)	Osastopäällikkö Riitta Kaivosoja	ylitarkastaja Anssi Pirttijärvi Riitta Lehtonen	osastojen ja prosessien edustajat	
PLM	22.3.2013–31.12.2015	Kansliapäällikkö Arto Rätty	ylitarkastaja Aila Helenius, erityisasiantuntija Ulla Kaleva	osastojen ja prosessien edustajat, hallinnonalan edustajia	yhdenvertaisuusasiat ja henkilöstöpoliittinen tasa-arvo
TEM	1.3.2012–31.12.2015	Henkilöstö- ja hallintojohtaja Mikko Salmenoja	sihteeri Tuija Ahonen	osastojen ja prosessien edustajat	yhdenvertaisuusasiat ja henkilöstöpoliittinen tasa-arvo
YM	1.1.2012–31.12.2014	Kansliapäällikkö Hannele Pokka	Rainer Lahti	osastojen edustajat	henkilöstöpoliittinen tasa-arvo
STM	1.10.2011–31.12.2015	Osastopäällikkö Leo Suomaa (2012) Osastopäällikkö Outi Antila (2013-14)	ylitarkastaja Hanna Onwen-Huma	osastojen ja prosessien edustajat	
MMM	1.5.2012–31.12.2015	Osastopäällikkö Juha Ojala	koordinaattori: hlöstön keh.päällikkö Pirjo Inkinen sihteeriys kiertävä	osastojen ja prosessien edustajat	yhdenvertaisuusasiat ja henkilöstöpoliittinen tasa-arvo
LVM	1.1.–31.12.2013	Ylijohtaja Juha-Pekka Ristola	Kaisa-Leena Välipirtti, Antti Paasilehto	osastojen edustajat	
VNK	3.9.2013–31.12.2015	Ritva Järvinen (varapj)	esittelijä Annikka Salminen (sihteeri)	prosessien edustajat	yhdenvertaisuusasiat ja henkilöstöpoliittinen tasa-arvo

Liite 2. Valtavirtaistettavat hankkeet, toimintakausi ja yhteyshenkilöt

	Hanke	Toimikausi	Yhteyshenkilö
VM	Kuntauudistus	Hallituskausi	Päivi Laajala
OM	Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus	2012–2013	Anne Hartoneva
UM	Taloudellisten ulkosuhteiden ohjelma → Tutkimus Sukupuolten tasa-arvosta kansainvälisissä arvoketjuissa	2012–	Anne Ahonen, Kent Wilska
SM	Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia	21.12.2011– 31.1.2013	ylijohtaja Jorma Vuorio, Satu Kaskinen, Jarmo Tiukkanen,
OKM	Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015	1.1.2012– 31.12.2015	Georg Henrik Wrede
STM	Köyhyyttä, syrjäytymistä ja terveysongelmia vähentävä toimintaohjelma	10.1.2012– 31.3.2015	Marja-Liisa Parjanne
MMM	Kansallinen metsäohjelma KMO	Hallituskausi	Marja Kokkonen
LVM	Oikeudenmukaista ja älykästä liikennettä selvittävä työryhmä	3.2.2012– 31.12.2013	Tuomo Suvanto
VNK	Hallitusohjelman toimeenpanon seuranta	Hallituskausi	Taina Kulmala, Ulla Rosenström
TEM	Rakennemuutos ja työmarkkinoiden toimivuus – strateginen ohjelma → Työpolitiikan strateginen ohjelma	2011–2015	Leena Pentikäinen
YM	Kestävä kulutus ja tuotanto (KULTU) -kokeiluhanke	2012-	Taina Nikula, Ari Nissinen
PLM	Puolustusvoima-uudistus	2011–2015	Olli Suonio, Kati Mikkonen, Esa Janatuinen

Liite 3. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen pilottihankkeissa

VM: Kuntauudistus

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään kuntarakenneuudistuksissa jatkamalla ja tukemalla uudistuksen sukupuolivaikutusten arviointia. Lain valmistelussa on arvioitu vaikutuksia myös sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta hyödyntäen ARTTU-arviointitutkimusohjelman tasa-arvoa koskevaa tutkimusta. Erityisesti tasa-arvonäkökulma liittyy demokratiakokonaisuuteen ja siinä luottamushenkilöiden toimintaedellytysten tarkasteluun. Myös toimielimet ja johtaminen - kokonaisuudessa tasa-arvonäkökulma tulee esiin. Kuntauudistuksen osa-alueista erityisesti kuntalain kokonaisuudistuksessa on todettu tarve sukupuolivaikutusten huomioon ottamiseen. HE-luonnos uudeksi kuntalaksi on lausuntokierroksella elokuuhun 2014. HE on tarkoitus antaa alkusyksystä 2014. Alustava vaikutusarviointi sisältäen myös sukupuolivaikutukset on tehty valmistelujaostoissa kunkin aihealueen säännösten valmistelun yhteydessä. Vaikutusarviointia on tarkoitus täydentää lausuntokierroksen jälkeen. Hankkeen valmistelijoita on osallistunut valtavirtaistamiskoulutukseen syksyllä 2013.

OM: Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus

Valmistelun tavoitteena on yhtenäinen ja kattava yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskeva lainsäädäntö. Kyse on pääosin nimenomaan täytäntöönpanovaiheesta, joten esitutkintaan, syyttämiseen ja tuomitsemiseen liittyvät seikat eivät ole valmistelun keskiössä. Hanketta on valmistelu toimikuntatyönä ja toimikunnan mietintö oli laajalla lausuntokierroksella, jonka yhteydessä pyydettiin kannanottoja myös sukupuolivaikutuksista. Jatkovalmistelu tehtiin mietinnöstä saatujen lausuntojen perusteella yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Hallituksen esitys yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 215/2014 vp) annettiin eduskunnalle lokakuussa 2014.

Seuraamusjärjestelmä kohdistuu pääosin miehiin. Viime vuosina poliisin tietoon tulleista rikoksista noin 20 prosentissa rikoksentehtyjäksi on epäilty naisia. Yhdyskuntaseuraamusten suorittajista noin 10 prosenttia on naisia. Ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavista noin 7,5 prosenttia on naisia. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomittaessa ja seuraamusta täytäntöön pantaessa henkilön sukupuolella ei ole todettu olevan merkitystä. Olennaista on yksilöllinen harkinta niin seuraamukseen soveltuvuutta kuin sen sisältöä pohdittaessa. Näissä yhteyksissä arvioitavia seikkoja ovat muun muassa henkilön elämäntilanne ja olosuhteet.

Yhdyskuntaseuraamusten luonteeseen kuuluu, että seuraamuksen suorittajan tietyt elämän perusasiat on kohtuullisesti järjestetty. Seuraamuksen suorittamisen kannalta olennaisia tällaisia asioita ovat muun muassa oman toiminnan jonkinasteinen suunnitelmallisuus, yhteistyökyky ja asunto. Käytännön kokemuksen perusteella rikoksiin syyllistyneillä naisilla nämä perusasiat saattavat olla useammin paremmassa kunnossa kuin vastaavassa tilanteessa miehillä. Tätä ei kuitenkaan ole voitu tutkimuksellisesti osoittaa. Syrjäytymisen syvennyttyä yhä useamman naisenkin elämässä, tämä arvioitu eroavaisuus lienee vähentymässä. Seuraamusten vaikuttavuutta koskeva tutkimustoiminta on käynnissä ja lisääntymässä. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ainakaan vielä voida esittää selkeitä sukupuolijakautumaa koskevia tuloksia siitä, ovatko esimerkiksi juuri yhdyskuntaseuraamukset vaikuttavampia rikoksiin syyllistyneiden naisten rikoksettoman elämän valmiuksien parantamisessa kuin vastaavassa tilanteessa olevien miesten elämäntilanteen kohentamisessa.

UM: Taloudellisten ulkosuhteiden ohjelma → hanke täsmentynyt: Tutkimus Sukupuolten tasa-arvosta kansainvälisissä arvoketjuissa

Taloudellisten ulkosuhteiden osasto teetti syksyllä 2013 selvityksen aiheesta "Sukupuolten tasa-arvo globaaleissa arvoketjuissa ja kaupankäyntiä tukevan kehitysyhteistyön rooli naisten ja miesten välisen tasa-arvon ja naisten työllisyyden edistäjänä kehitysmaissa". Selvitys perustuu pääasiassa tutkimustiedon analyysiin ja se tuo esille globaaleihin arvoketjuihin integroitumiseen liittyviä tasa-arvonäkökohtia. Selvityksessä analysoidaan kolmea kansainvälien kaupan pääryhmää: teollisuustuotteita, maataloustuotteita ja palveluita. Sektorivalinta on tehty painottaen vientisuuntautunutta teollisuutta, jossa on suhteellisen korkea naisten osuus työvoimasta. Selvityksen johtopäätöksiä hyödynnetään soveltuvin osin taloudellisia ulkosuhteita koskevien yleisten politiikkatavoitteiden valmistelussa ja erityisesti Aid for Trade -työssä. Eräitä keskeisimmistä teemoista ovat kaupan menettelyjen helpottaminen sekä yhteiskuntavastuuseen kytkeytyvät hankkeet liittyen kulutustavaroihin, kuten ruokaan, vaatteisiin, jalkineisiin ja elektroniikkaan. Sukupuolten välinen tasa-arvo huomioidaan kansainvälisissä keskusteluissa liittyen kauppaan ja työelämän oikeuksiin sekä kauppaan ja ihmisoikeuksiin. Suomi on myös jo aiemmin ollut avainasemassa UNCTAD XIII-konferenssissa neuvottelemassa Dohan mandaattiin sitoumusta vahvistaa UNCTADin gender-työtä. Konkreettisista, jo olemassa olevista toimista esimerkkinä mainittakoon tuki UNCTADin trade and gender -työlle (vuonna 2014/2015 yhteensä 400 000 eur vuonna 2013 113 000 eur).

SM: Maahanmuuton tulevaisuus 2020 strategia

Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategian valmistelu oli yksi hallitusohjelman kärkihankkeista. Siinä määritetään maahanmuuttopolitiikan kehityssuunnat ja tavoitteet. Strategiatyön tavoitteena oli kokonaisvaltainen lähestymistapa: strategiassa käsitellään maahanmuuttoa ja liikkuvuutta, kotoutumista sekä moninaisuutta. Työryhmän ehdotus valmisteltiin liki 40 sidosryhmän kanssa. Työhön osallistui virkamiehiä ja tutkijoita sekä työelämän ja kansalaisjärjestöjen edustajia. Työryhmätyöskentelyvaiheessa suoritettiin sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi. Arviointityöpajoihin kutsuttiin hanketyöryhmän ulkopuolisia viranomais- ja järjestöedustajia. Arviointityöpajojen järjestäminen tarjosi mahdollisuuden kokeilla erilaisia arviointimenetelmiä, joita on sittemmin käytetty esimerkkeinä muun muassa ministeriön järjestämässä koulutuksessa. Arviointien tulokset otettiin huomioon strategia-asiakirjaehdotuksen jatkovalmistelussa ja maininta arvioinnin suorittamisesta kirjattiin työryhmän ehdotukseen Maahanmuuton tulevaisuus 2020-strategiaksi. Arvioinnista laadittu raportti on saatavissa hankkeen verkkosivuilta (www.intermin.fi/maahanmuutto2020). Työryhmän ehdotus Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiaksi valmistui tammikuun lopussa 2013. Ehdotus oli laajalla lausuntokierroksella helmimaaliskuussa 2013. Saadussa lausuntopalautteessa pidettiin hyvänä, että sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi oli tehty. Valtioneuvosto hyväksyi Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategian 13.6.2013. Strategian täytäntöönpanemiseksi laadittiin strategian kirjausten mukaisesti toimenpideohjelma, joka valmistui maaliskuussa 2014.

OKM: Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015

Nuorisolain (72/2006) 4§ mukaan valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Kehittämisohjelma sisältää valtakunnalliset nuorisopolitiikan tavoitteet sekä suuntaviivat alueiden ja kuntien nuorisopolitiiselle ohjelmatyölle. Ohjelmassa lapsiin ja nuoriin liittyvät näkökohdat otetaan huomioon erityisesti lasten kasvun ja aktiivisen kansalaisuuden kannalta. Lapsi- ja nuorisopolitiikan (LANUKE) ohjelman toteuttamiseen myönnetään vuosittain n. 3 miljoonaa euroa, 2012 myönnettiin 3 550 000 euroa, joista 1 miljoona myönnetään alueelliseen kehittämistyöhön ELYjen kautta. Myönnettyiltä hankkeilta pyydetään myös sukupuolittain tietoa hankkeeseen liittyvistä tai siinä toimivista nuorista ja työntekijöistä. Hankerahoitusta saaneita informoidaan tiedonkeruusta ja vaikutusten arvioinnista.

Tilastointi ja sukupuolisensitiiviset hankkeet ovat alkaneet vuonna 2013. Kevään 2014 aikana kerättyjen tietojen mukaan yv- ja tasa-arvoasiat ovat esillä kehittämissohjelman toimenpiteissä. Kaikissa lasten ja nuorten hyvinvointia kuvaavissa indikaattoreissa on sukupuolijaottelu. Vuonna 2014 erillismäärärahasta tuetuista valtakunnallisista LANUKE-hankkeista kaksi liittyi nimenomaisesti tyttöjen ja poikien tasa-arvon edistämiseen, niitä avustettiin yhteensä 130 500 eurolla. Myös eräissä muissa avustusta hakeneissa ja saaneissa valtakunnallisissa hankkeissa sekä alueellisissa LANUKE-hankkeissa on mukana sukupuolten tasa-arvon näkökulma.

STM: Köyhyyttä, syrjäytymistä ja terveysongelmia vähentävä ohjelma

Köyhyyttä, syrjäytymistä ja terveysongelmia vähentävä toimenpideohjelma sisältää toimia, joilla puututaan työttömyyteen ja köyhyyteen, terveyseroihin sekä ihmisten näköalattomuuteen ja osattomuuteen. Ohjelma on poikkihallinnollinen ja koostuu useasta hallitusohjelman kärkihankkeesta. Ohjelmaa koordinoi STM ja toteuttamista johtaa sosiaali- ja terveystieteiden ministerityöryhmä. Toimeenpanossa on sitouduttu ottamaan huomioon naisten ja miesten väliset hyvinvointi- ja terveyserot. Ohjelman näkökulmassa sekä yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämistoimissa otetaan huomioon kaikenikäiset miehet ja naiset. Ohjelman kärkihankkeiden tavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan seuraintindikaattoreilla. Kaikki indikaattoreiden tiedot eritellään sukupuolen mukaan, mikäli tietoa on saatavilla ja niiden perusteella arvioidaan miesten ja naisten tilannetta ja mahdollisesti tarvittavia lisätoimenpiteitä. Indikaattorit osoittavat muun muassa, että elinajan odote ja kokemus omasta terveydestä vaihtelee sukupuolen mukaan, koulutuksen ulkopuolelle jääminen on yleisempää poikien keskuudessa, miesten työttömyys jatkuu naisia todennäköisemmin yli kolme kuukautta ja suurin osa asunnottomista on miehiä. Sen sijaan työkyvyttömyyden alkavuudessa ei ole viime vuosina ollut eroa sukupuolen mukaan ja liikunnan harrastaminen on lisääntynyt sekä tyttöjen että poikien keskuudessa. Tutkimusyhteenliittymä SOTERKO laati valtioneuvoston strategisena tutkimushankkeena selvityksen Poliittikkatoimien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten syrjäytymisen ja hyvinvointierojen vähentämisessä (31.1.2013). Tutkimusten mukaan esimerkiksi suuret luokkakoot heikentävät erityisesti poikien oppimistuloksia ja peruskoulussa tehostettua ja erityistä tukea oppimiseen saavista noin kaksi kolmasosaa on poikia. Myös sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus 2014 ”Hyvinvointi on toimintakykyä ja osallisuutta” yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo on läpileikkaava teema. Syrjäytyminen ja kasvavat hyvinvointi- ja terveyserot esimerkiksi sukupuolten välillä ovat uhka myönteiselle yhteiskuntakehitykselle. Syrjinnän torjumista tarvitaan koulutuksessa, päätöksenteossa ja työelämässä.

MMM: Kansallinen metsäohjelma (KMO) 2015

Kansallinen metsäohjelma (KMO) 2015 sisältää metsäpolitiikan keskeiset linjaukset. Ohjelman toiminta-ajatuksen mukaisesti metsien kestävä hoito ja käyttö luovat kasvavaa hyvinvointia. Ohjelman visio tähtää vuoteen 2020, jolloin metsäala on vastuullinen biotalouden edelläkävijä. Metsiin perustuvat elinkeinot ovat kilpailukykyisiä ja kannattavia ja metsäluonnon monimuotoisuus ja muut ympäristöhöydyt ovat vahvistuneet. KMO 2015 jatkaa tasa-arvon edistämistä kolmen teeman ympärillä: naismetsänomistajien tarpeiden huomioiminen asiakkaana, metsäalan ammatit soveltuvat myös naisille, luottamustehtäviin naisia. Tarkistetun ohjelman väliarviointi toteutettiin keväällä 2013. Tarkistukset sisällytettiin osaksi metsäpoliittista selontekoa, joka annettiin eduskunnalle tammikuussa 2014.

Pääosa hankkeen toiminnasta on tapahtunut alueilla Suomen metsäkeskuksen toimesta. Hankkeen kohderyhmää ja vaikutuksia on tarkasteltu sukupuolinäkökulmasta. Konkreettista toimintaa ovat olleet muun muassa:

- Metsään ABC-päivien eli uusien metsänomistajien koulutuksen ja metsätalouden peruskurssien osanottajakunta on ollut naisvaltaisia (naisia metsänomistajista runsas kolmannes)
- Naismetsänomistajille on tarjottu naisille suunnattuja metsällisiä tapahtumia erillisen hanketoiminnan ja kurssien muodossa
- Maa- ja kotitalousnaisille järjestönä tarjotaan helppoa ja vaivatonta osallistumista metsäisiin tapahtumiin
- Alakoulujen luokkien naisvaltaiselle opettajakunnalle tarjotaan lasten ja nuorten metsäosaamisen nimissä säännöllistä ympäristökasvatusta ja metsien monimuotoiseen käyttöön tutustumista
- ”Metsäpuhuu” kampanjassa ollaan mukana aktiivisena ”metsällisten toimijoiden alueellisenä verkottajana” ja yhteistyöaloitteisiin tartutaan aktiivisesti. kampanjan tarkoituksen on tuoda nuorille esille metsäalan ammatillisia mahdollisuuksia ja myös laajemmin koko alaa.

LVM: Oikeudenmukaista ja älykästä liikennettä selvittävä työryhmä

Oikeudenmukaista ja älykästä liikennettä selvittäneen työryhmän (ns. Ollilan työryhmä; LVM:n julkaisu 37/2013) raportti oli laajalla lausuntokierroksella keväällä 2014. Hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti raportissa selvitettiin nykymuotoisen liikenteen verotuksen sekä tasasuuruisen tai alueittain porrastetun kilometripohjaisen veron vaikutuksia muun muassa alueelliseen, liikennemuotojen väliseen, asuntokuntien väliseen ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Tekniikan kehittyminen mahdollistaisi ajoneuvojen käytön mukaisen verotuksen. Lausunnonantajat pitivät raporttia hyvin valmisteltuna ja hyvänä avauksena liikenteen verotuksen uudistamiseen. Raportissa arvioitiin ehdotuksen vaikutuksia sukupuolten väliseen tasa-arvoon, mutta lausunnoissa vaikutukset alueelliseen tasa-arvoon herättivät enemmän keskustelua. Seuraava hallitus päättää raportissa ehdotetuista kokeiluista ja jatkotoimista.

VNK: Hallitusohjelman toimeenpanon seuranta

VNK:n valtavirtaistettavana hankkeena on hallitusohjelman toimeenpanon seuranta. Seurannassa sukupuolinäkökulma huomioidaan siten, että hallitusohjelman etenemisraportoinnin osana olevat indikaattoritiedot esitetään niiltä osin kuin mahdollista naisten ja miesten näkökulmasta. Tämän lisäksi Findikaattori-palvelun niihin indikaattoreihin, joihin on olemassa sukupuolijakauman mukaista tietoa, luodaan linkit ko. tietoon.

TEM: Rakennemuutos ja työmarkkinoiden toimivuus → hanke täsmentynyt: Työpolitiikan strateginen ohjelma

Ohjelma toteutti keväällä 2014 laajan analyysin siitä, miten suomalainen työ muuttuu tulevaisuudessa. Tuloksena syntyi ”Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen” –julkaisu (työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 30/2014). Tähän katsaukseen sisällytettiin analyysi siitä, miten rakennemuutos muuttaa sukupuolten asemaa työmarkkinoilla eli miten rakennemuutos on vaikuttanut ja mahdollisesti tulee vaikuttamaan sekä naisten että miesten töihin. Katsaus nostaa esille myös pohdinnan siitä, voidaanko politiikkatoimenpiteillä vaikuttaa työmarkkinoiden segregatioon.

YM: Kestävä kulutus ja tuotanto -kokeiluhanke

Vähemmästä viisaammin - Kestävän kulutuksen ja tuotannon v. 2012 päivitetystä ohjelmasta on kahdeksan kokeiluhanketta. Niistä yhteen, Ekotehokkuutta kotitalouksien arkeen ja muutostilanteisiin -hankkeeseen valtavirtaistetaan sukupuolinäkökulma. Hankkeessa kehitetään toimintamalleja ja palveluita, joilla kotitaloudet voivat ottaa huomioon ilmasto- ja ympäristövaikutukset omissa arjen valinnoissa (asuminen, liikkuminen, ruoka, kulutus) ja kodin kunnossapidossa sekä korjausrakentamisessa. Toimintamallien ja palveluiden avulla kotitaloudet voivat pienentää

ilmastovaikutuksiaan. Hankkeessa on kehitetty Ilmastodieetti- ja Pieniä tekoja -nettityökaluja, testattu kodin ja liikkumisen ilmastovaikutusten mittausjärjestelmää, Ekotreineri-toimintamallia, asunto-osakeyhtiöihin energiaeksperttitoimintaa sekä koulutusohjelma pientalojen sekä asunto-osakeyhtiöiden energiakatselmoitsijoille. Parhaillaan näitä toimintamalleja ja palveluita testataan kotitalouksissa ja taloyhtiöissä yhdessä alan toimijoiden ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

PLM: Puolustusvoimauudistus

Puolustushallinnossa on käynnissä puolustusvoimien laaja uudistaminen hallitusohjelman mukaisesti. Uudistukseen liittyvät uudelleenjärjestelyt ja kehittämistoimenpiteet ovat toimeenpanovaiheessa. Viimeiset uudelleenjärjestelyt tulevat voimaan vuoden 2015 alussa. Puolustusvoimauudistuksella on merkittäviä henkilöstövaikutuksia. Uudistuksen sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutukset on pyritty ottamaan kattavasti huomioon uudistuksen suunnittelussa, valmistelussa ja toimeenpanossa.

Pääesikunta on sisällyttänyt kaikkiin puolustusvoimauudistuksen toimeenpanoon liittyviin esityksiinsä kuvauksen uudistustoimenpiteiden sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutuksista. Tällä on varmistettu se, että ennen päätöksentekoa on tarkasteltu kattavasti toimenpiteiden vaikutukset naisiin sekä miehiin. Puolustusministeriö on sisällyttänyt sukupuolivaikutuskuvausten keskeiset osat puolustusvoimauudistuksen toimeenpanoon liittyviin hallinnollisiin päätöksiinsä. Sukupuolivaikutusten arviointia on jatkettu uudistuksen toimeenpanovaiheessa. Johtopäätöksiä uudistuksen lopullisista sukupuolivaikutuksista tehdään vuoden 2015 aikana.

Liite 4. Markkinaehtoisesti toimivien valtio-omisteisten yhtiöiden ja valtioneuvoston kanslian omistajaohjauksessa olevien erityistehtävayhtiöiden hallituspaikat, naisjäsenten lukumäärä ja prosenttiosuus sekä valtion asettamien tavoitteiden toteutuminen vuosina 2010 ja 2014 pidettyjen yhtiökokousten jälkeen

Ryhmä 1. Valtion kokonaan omistamat yhtiöt

	2010			2014		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
Altia	6	3	50,0	7	4	57,1
Arctia Shipping/uusi				5	2	40,0
Destia/myyty 2014	5	2	40,0	5	2	40,0
Educode/myyty	5	3	60,0			
Governia	3	1	33,3	5	2	40,0
Itella	9	4	44,4	8	4	50,0
Labtium/myyty	5	2	40,0			
Leijona Catering/uusi				6	3	50,0
Meritaito/uusi				6	3	50,0
Motiva	6	3	50,0	5	2	40,0
Nordic Morning (Edita)	7	4	57,1	6	3	50,0
Solidium	7	3	42,9	7	3	42,9
Suomen Erillisverkot/uusi	7	3	42,9			
Suomen Lauttaliikenne	5	2	40,0	5	2	40,0
Suomen Rahapaja	6	2	33,3	7	3	42,9
Suomen Viljava	5	3	60,0	5	2	40,0
VR	8	3	37,5	8	3	37,5

Ryhmä 2. Valtiolla enemmistö, listaamattomat (osakassopimusrajoite ja/tai toimialan erityispiirteet)

	2010			2014		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
Boreal	5	1	20,0	5	1	20,0
Kemijoki	7	1	14,3	7	1	14,3
Patria	6	2	33,3	6	1	16,6
Raskone	6	3	50,0	6	3	50,0
Vapo	6	2	33,3	6	2	33,3

Ryhmä 3. Valtio vähemmistöomistaja, listaamattomat (vähäinen omistusosuus ilman nimeämisoikeutta/Arek,FCG; osakassopimusrajoite/valtiolla vain yksi paikka: ADCH, SSPK; erityispiirteet)

	2010			2014		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
Arek/myyty	7	1	14,3			
Art and Design City Hki	7	1	14,3	7	2	28,6
Ekokem	7	3	42,9	7	3	42,9
FCG/myyty				7	1	14,3
Fingrid/siirretty VM:lle				7	2	28,6
Gasum		sisäinen hallitus				
Silta/myyty				6	0	0,0
Suomen Siemenperuna-keskus	6	0	0,0	6	0	0,0

Ryhmä 4. Valtioenemmistöiset pörssiyritykset

	2010			2014		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
Finnair	8	3	37,5	7	3	42,9
Fortum	7	3	42,9	8	3	37,5
Neste Oil	8	3	37,5	7	3	42,9

Ryhmä 5. Pörssiyritykset, joissa valtio vähemmistöomistaja (Solidium Oy)

	2010			2014		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
Elisa	7	2	28,6	7	3	42,9
Kemira	7	3	42,9	6	2	33,3
Metso	8	2	25,0	8	2	25,0
Outokumpu	8	3	37,5	8	2	25,0
Outotec/uusi				8	2	25,0
Rautaruukki						
->SSAB	7	3	42,9	9	2	22,2
Sampo	8	2	25,0	8	4	50,0
Sponda/myyty	6	2	33,3			
Stora Enso	8	2	25,0	9	3	33,3
Talvivaara/uusi	7	2	28,6			
Telia Sonera	11	3	27,3	11	4	36,4
Tieto	10	1	10,0	8	2	25,0
Tikkurila/myyty	5	2	40,0			
Valmet/uusi				7	2	28,6

Liite 5

12.1.2015

HALLITUKSEN TASA-ARVO-OHJELMAN (2012–2015) MUKAINEN ARVIO SUKUPUOLTEN TASA-PUOLISEN EDUSTUKSEN TOTEUTUMISESTA PÖRSSIYHTIÖIDEN HALLITUKSISSA

1. Tausta

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman (2012–2015) mukaan kesällä 2014 arvioidaan tarve ryhtyä lainsäädännöllisiin toimiin sukupuolten tasapuolisemman edustuksen turvaamiseksi pörssi-yhtiöiden hallituksissa. Asiasta on laadittu virkamiesmuistio vastuuministeriöiden yhteistyönä (9.1.2015 Taustamuistio).

Suomalaisissa pörssi-yhtiöissä naisten osuus on noussut kaikkien yhtiöiden hallituksissa keskimäärin 23 prosenttiin, suurissa pörssi-yhtiöissä luku on noin 30 prosenttia ja valtioenemmistöisissä pörssi-yhtiöissä noin 40 prosenttia (2014). Tähän on merkittävästi vaikuttanut hallituksen valtio-omisteisia yhtiöitä koskevat tasa-arvotavoitteet, valtion omistajapolitiikka ja pörssi-yhtiöiden itsesääntely. Tällä hallituskaudella suurissa ja keskisuurissa pörssi-yhtiöissä tasa-arvokehitys on hidastunut. Tähän on esitetty useita syitä, kuten yhtiöiden vuosikertomuksiin perustuvien selvitysten perusteella seuraavat syyt: 1) yleisin valintaperuste on henkilön kokemus toimitusjohtajana ja liiketoimintayksikön johtamisesta, missä tehtävissä suomalaisissa pörssi-yhtiöissä on vain noin 40 naista, ja 2) naisia ei ole listautumista harkitsevien pienten kasvuyhtiöiden liiketoimintajohdossa taikka omistajina.

EU:ssa naisia on keskimäärin 18 prosenttia suurimpien pörssi-yhtiöiden hallituksissa tai hallintoneuvostoissa. Vaihtelu maiden välillä on kuitenkin suurta. Suuressa osassa vertailumaita komission tilastotiedot koskevat vain suurten pörssi-yhtiöiden hallituksia tai hallintoneuvostoja (syksy 2013).

Komission direktiiviehdotuksessa (2012) sukupuolten tasapuolisesta edustuksesta listayhtiöiden hallintoelimissä on säännökset pörssi-yhtiön hallituksen tai hallintoneuvoston jäsenten ehdolle panosta, valintakriteerien määrittelystä ja ilmoittamisesta sekä valintojen julkistamisesta yhtiössä, jossa aliedustetun sukupuolen edustus on alle 40 prosenttia toimivaan johtoon kuulumattomista toimielimen jäsenistä tai alle 33 prosenttia kaikista toimielimen jäsenistä. Edellä mainittu tavoitetaso tulisi saavuttaa 2020 mennessä. Direktiivi ei rajoita osakkaiden äänivaltaa eikä tavoitteen saavuttamatta jättämistä sanktioita. Direktiiviehdotus ei koske pieniä ja keskisuuria pörssi-yhtiöitä (<250 työntekijää ja liikevaihto <50 me tai taseen loppusumma <43 me). Jäsenvaltion ei tarvitse soveltaa ehdollepanoa koskevia vaatimuksia ennen vuotta 2020, jos jäsenvaltiossa on kansallinen järjestelmä (laki, itsesääntely jne.), jonka perusteella tavoitetaso saavutetaan määräajassa. Puheenjohtajamaa Italian kompromissiehdotuksessa vaatimuksia ei tarvitsisi ottaa käyttöön ennen vuotta 2020, jos jäsenvaltiossa on saavutettu riittävä kansallinen kehitys, jollaisena muista tekijöistä riippuen pidetään 20–30 prosentin tasoa. Käsittely jatkuu neuvoston työryhmässä, jossa direktiivin vastustajilla on estävä määrävähemmistö. TSTK neuvostossa 11.12.2014 asia ei edennyt

2. Ehdotus hallituksen päätökseksi (tammikuu 2015)

Selvityksen perusteella hallitus toteaa, että sukupuolten tasapuolinen edustus pörssi-yhtiöiden hallituksissa on edennyt viime vuosina ja on eurooppalaisittain hyvällä tasolla. Hallitus ei pidä kehitystä kuitenkaan tavoitteen kannalta vielä riittävänä. Tavoitteena on edistää mahdollisimman pätevien hallituksen jäsenten valintaa siten, että eri sukupuolta olevilla ehdokkailla on

tasapuoliset mahdollisuudet tulla valituiksi. Tämän vuoksi tarvitaan seuraavat tavoitteet ja lisätoimenpiteet kehityksen edistämiseksi:

- Hallitus asettaa tavoitteeksi, että suurissa ja keskisuurissa (large cap ja mid cap) pörssi-yhtiöissä naisia ja miehiä on vähintään 40 prosenttia hallituksen jäsenistä 1.1.2020 mennessä. Tavoitteen piiriin kuuluu tällä hetkellä yli puolet kaikista pörssi-yhtiöistä.
- Suurten ja keskisuurten pörssi-yhtiöiden tulee viimeistään 30.6.2016 asettaa ja julkistaa yhtiökohtainen tavoite tasapuolisen edustuksen saavuttamisesta. Vuoden 2017 alusta lähtien yhtiöiden on vuosittain julkistettava, miten tavoitteiden toteutumisessa on edistytty sekä toimenpiteet tavoitteen toteuttamiseksi.
- Hallitus seuraa aktiivisesti tavoitteen toteutumista ja yhtiöiden toimia. Vuonna 2018 syksyllä arvioidaan toteutuneen ja odotettavissa olevan kehityksen perusteella lainsäädäntötarve prosenttitalvoitteen osalta. Vuonna 2017 arvioidaan lainsäädäntötarve yrityskohtaisten tavoitteiden asettamisen ja niihin liittyvän raportoinnin osalta. Kansallisen sääntelyn tarpeen arvioinnissa otetaan huomioon EU:ssa käsiteltävänä oleva edellä mainittu direktiiviehdotus.
- Suurten pörssi-yhtiöiden muuta kuin taloudellista informaatiota koskeva direktiivi saatetaan Suomessa voimaan vuonna 2016, missä yhteydessä arvioidaan, onko tarpeen hallituksen tasa-arvotavoitteiden toteuttamiseksi soveltaa yhtiön hallituksen monimuotoisuuden raportointivaatimuksia myös direktiiviehdotuksen ulkopuolelle jääviin pörssi-yhtiöihin.

Hallitus pitää tärkeänä, että myös jatkossa asetetaan valtio-omisteisia yhtiöitä koskevat tasa-arvotavoitteet sekä selvitetään ohjelman laajentamista myös kuntasektorin ja muihin julkisoidellisessa määräysvallassa oleviin yrityksiin, jotta kaikkia julkisessa määräysvallassa olevien yritysten hallintoelimiä käsitellään yhtenäisin periaattein.

Tavoitteiden, toimenpiteiden ja toteuttamisaikataulun julkaisemisella nyt pyritään vaikuttamaan pörssi-yhtiöihin ja markkinaosapuoliin sekä muihin toimijoihin siten, että hallituksen tavoitteiden mukainen tasapuolinen edustus saavutettaisiin yhtiöiden ja markkinaosapuolten omin toimin.

3. Tiedottaminen

Hallitus tiedottaa edellä kohdassa 2 mainitun päätöksen julkisuuteen. Tiedotuksella pyritään vaikuttamaan pörssi-yhtiöihin ja markkinaosapuoliin sekä muihin työuriin ja niiden tasa-arvokysymyksiin vaikuttaviin toimijoihin siten, että hallituksen tavoitteiden mukainen tasapuolinen edustus saavutettaisiin yhtiöiden ja markkinaosapuolten omin toimin.

4. Valtioneuvoston periaatepäätös

Arvioinnin pohjalta linjatut hallituksen tavoitteet, toimenpiteet ja toteuttamisaikataulu kootaan valtioneuvoston periaatepäätökseksi, joka annetaan tämän vaalikauden aikana.